

Национални парк Козара

ПЛАН УПРАВЉАЊА
2014. – 2029. година

Бања Лука, 2013.

НАЦИОНАЛНИ ПАРК КОЗАРА

Основни подаци

Назив заштићеног подручја:	Национални парк „Козара“
Категорија заштићеног подручја:	национални парк
Акт о проглашењу заштите:	Закон о Националном парку „Козара“ (Службени гласник Републике Српске, број 121/12)
Површина:	Козара 3.907.54 ха
Просторни план подручја посебне намјене:	У припреми
Планско раздобље Просторног плана:	У припреми
Датум доношења плана управљања:	2014. година
Планско раздобље:	2014–2029. година

Подаци о управи Националног парка

Управа:	Јавна установа Национални парк „Козара“
Адреса:	Вука Караџића 43 Приједор Република Српска 79101
Телефон:	+ 387 (0)52 211 169
Фах	+ 387 (0)52 232 640
e-mail:	info@npkozara.com

Сажетак

0 Сажетак акционог плана

0.1 Визија и циљеви управљања НП „Козара“

Визија је заснована на фундаменталним вриједностима НП „Козара“, које чине основу даљег развоја. Она представља опис будућности парка. Иако визија представља идеалну слику будућности, она је основа за дефинисање праваца развоја парка.

Национални парк „Козара“ кроз промоцију и управљање рекреативним и туристичким могућностима подручја парка чува природне и културне ресурсе, те доприноси локалном и регионалном друштвено-економском развоју.

Полазећи од визије парка, оцјене најподеснијег степена организације (средње висок сепен организације), те на основу великог броја закључака изведених из анализе постојећег стања, бројних састанака и радионица са кључним актерима, прошлог плана управљања, Стратегије заштите природе РС, садашње ситуације у националном парку и тренутних трендова **утврђени су стратешки и оперативни циљеви** плана управљања.

У средње високом степену повезаности потребно је посебно повезати заштиту, туристичке дјелатности, инфраструктуру итд. На тај начин сваки од тих дијелова функционисања потребно је повезати у систем са заједничким циљевима.

Овај степен организације подразумијева:

- јаче повезаности сектора (туризам, природа, транспорт, истраживања),
- развој децентрализованог система развоја производа, тако да бренд повезује различите дијелове,
- потребу за јако повезивање на нивоу стратешких циљева и специфичних циљева по посебним дијеловима плана управљања.

Стратешки циљеви заснивају се на потреби заштите културно-историјског и природног наслеђа, одрживом кориштењу природних ресурса, јачању управе, приступачности парку, одрживом финасирању и развоју туризма и дефинишу оквир за активности, **чијим се остварењем НП „Козара“ поставља на путању развоја, просперитета и заштите.**

0.2 Сажетак Акционог плана

За НП „Козара“ дефинисано је пет стратешких циљева и то:

- ✓ Заштита природног и културно-историјског наслеђа НП „Козара“.
- ✓ Одрживо кориштење природних ресурса.
- ✓ Боља приступачност и јака управа НП
- ✓ Развијени туризам у НП „Козара“
- ✓ Успостава финансијских механизма за одрживо управљање парком.

У складу са стратешким цјелинама дефинисан је акциони план кроз низ пројеката за постизање дефинисаних циљева.

- Дефинисање подручја за очување биодиверзитета, инвентаризација врста, режима коришћења и мониторинг
- Систем обиљежавања и одржавања културно-историјског наслеђа у парку и припрема вођених посјета
- Дефинисање режима заштите и кориштења шума, водних ресурса и земљишта
- Очување традиционалних знања и искустава у процесу управљања природним ресурсима
- Организовано сакупљање плодова природе на простору парка
- Боља приступачност парку и интерна мобилност у парку
- Јачање капацитета управе НП и организација у окружењу
- Разнолика рекреативна инфраструктура и пратећи информативни садржаји
- Припрема туристичких производа
- Организација система за усмјеравање посјете парка
- Промотивне активности управе НП
- Унапријеђена производња и продаја локалних производа на простору парка
- Употреба дрвета из санитарне сјече

Садржај

0	САЖЕТАК АКЦИОНОГ ПЛАНА	3
0.1	ВИЗИЈА И ЦИЉЕВИ УПРАВЉАЊА НП „КОЗАРА“	3
0.2	САЖЕТАК АКЦИОНОГ ПЛАНА	3
1	УВОД	7
1.1	НАЦИОНАЛНИ ПАРК „КОЗАРА“	7
1.2	ВИЗИЈА НАЦИОНАЛНОГ ПАРКА „КОЗАРА“	9
2	АНАЛИЗА СТАЊА И ПРЕГЛЕД ГЛАВНИХ КАРАКТЕРИСТИКА НП „КОЗАРА“	10
2.1	ЗАКОНОДАВСТВО.....	10
2.2	ПЛАНОВИ УПРАВЉАЊА	11
2.3	ДРУГИ ПЛАНОВИ И СТРАТЕГИЈЕ	12
2.4	ЈАВНА УСТАНОВА НАЦИОНАЛНИ ПАРК КОЗАРА	14
2.4.1	<i>Структура и капацитети ЈУ НП „Козара“</i>	16
2.4.2	<i>Постојећа инфраструктура</i>	17
2.4.3	<i>Финансијска ситуација</i>	21
2.5	БИОФИЗИЧКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ И ПРИРОДНО НАСЉЕЂЕ	24
2.5.1	<i>Климатске карактеристике</i>	25
2.5.2	<i>Геоморфолошке карактеристике</i>	25
2.5.3	<i>Геолошке карактеристике</i>	28
2.5.4	<i>Педолошке карактеристике</i>	29
2.5.5	<i>Земљишни покривач према CORINE LAND COVER 2006</i>	30
2.5.6	<i>Водни ресурси</i>	31
2.5.7	<i>Шумске заједнице</i>	32
2.5.8	<i>Флора и фауна парка</i>	34
2.6	КУЛТУРНЕ И ИСТОРИЈСКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ	38
2.7	ТУРИЗАМ И РЕКРЕАЦИЈА	41
2.8	ТРАНСПОРТ И ПРИСТУПАЧНОСТ.....	43
2.9	ПОКРЕТАЧИ ПРОМЈЕНА (DRIVERS OF CHANGE)	44
2.9.1	<i>Природни покретачи промјена</i>	44
2.9.2	<i>Социјални покретачи промјена</i>	44
2.9.3	<i>Економски покретачи промјена</i>	45
2.9.4	<i>Политички покретачи промјена</i>	45
3	СТРАТЕГИЈА УПРАВЉАЊА	46
4	СТРАТЕГИЈА ОРГАНИЗАЦИЈЕ	49
4.1	ОРГАНИЗАЦИЈА ЗА БУДУЋНОСТ	49
4.2	СТРАТЕШКИ ПОТЕНЦИЈАЛ НП СА АСПЕКТА КОРИСНИКА ПАРКА	51
5	СТРАТЕШКИ ЦИЉЕВИ НАЦИОНАЛНОГ ПАРКА	54
5.1	ОПЕРЕАТИВНИ ЦИЉЕВИ.....	55
6	ПЛАН АКТИВНОСТИ	60
6.1	УЧЕСНИЦИ У РАДУ ПАРКА И ЊЕГОВОМ ОКРУЖЕЊУ	60
7	МОНИТОРИНГ И ИЗВЈЕШТАВАЊЕ О СПРОВОЂЕЊУ ПЛАНА УПРАВЉАЊА	62
8	ЗОНИРАЊЕ	63
9	ФИНАНСИРАЊЕ НАЦИОНАЛНОГ ПАРКА	64
9.1	ИЗВОРИ ФИНАНСИРАЊА И ДОНАЦИЈЕ.....	66
9.1.1	<i>ИРА</i>	66
9.1.2	<i>Донаторске организације</i>	67

9.1.3	Фондације.....	67
10	ЛИСТА ОРГАНИЗАЦИЈА КОЈЕ СУ УЧЕСТВОВАЛЕ У ПРОЦЕСУ ИЗРАДЕ ПЛАНА УПРАВЉАЊА	69
11	РЕФЕРЕНЦЕ	70
	ПРИЛОГ 1: ДЕТАЉАН АКЦИОНИ ПЛАН	1
	ПРИЛОГ 2: ДИНАМИЧКИ ПЛАН АКТИВНОСТИ	16
	ПРИЛОГ 3: ЗАКОНОДАВСТВО ЗНАЧАЈНО ЗА ЗАШТИТУ ПРИРОДЕ И УПРАВЉАЊЕ НАЦИОНАЛНИМ ПАРКОМ „КОЗАРА“	40
	ПРИЛОГ 4: ПРЕГЛЕД ВАСКУЛАРНЕ ФЛОРЕ НП „КОЗАРА“	48
	ПРИЛОГ 5: УЧЕСНИЦИ У РАДУ ПАРКА И ЊЕГОВОМ ОКРУЖЕЊУ.....	49
	ПРИЛОГ 6: ПРОВЕДЕНА ТЕРЕНСКА ИСТРАЖИВАЊА, РАДИОНИЦЕ И САСТАНЦИ.....	63

Контекст

1 Увод

У Босни и Херцеговини се од 2008. године спроводи пројекат Свјетске банке »Пројекат заштићених подручја шума и планина Босне и Херцеговине« (»Forest and Mountain Protected Areas Project« – FMРАР), чији је општи циљ ојачати институционалне и техничке способности за одрживо управљање заштићеним подручјима и природним ресурсима, те проширити БиХ мрежу заштићених шумских и планинских подручја.

Прва од три компоненте пројекта подржава израду планова управљања, операције, оцјене, и развој садржаја у постојећим и новим заштићеним подручјима. Фокус пројекта на територији Републике Српске је унапређење управљања заштићеним подручјима, као и проширење и развој капацитета постојећих заштићених подручја.

У склопу предметног пројекта реализује се израда плана управљања за НП „Козара“. Ово је први план управљања за ово заштићено подручје. Израда плана управљања је такође укључила и студију изводљивости евентуалног проширења територије НП „Козара“.

Развој плана управљања НП „Козара“ јасно је фокусиран на очување природе. Нови аранжмани за управљање и одрживост заштићеног подручја спремни су да замијене важећи план управљања шумама и ловством према којима је до сада управљано овим ресурсима.

Овај план управљања за национални парк „Козара“ одражава локалне околности, мишљења интересних група и њихове ставове, јасну визију и практичне циљеве управљања НП. У плану је идентификован читав низ ресурса који су потребни за његову имплементацију, као и начин финансирања и акциони план за постизање жељених циљева.

План укључује све елементе структуре плана управљања користећи IUCN и друге релевантне међународне практичне смјернице. Такође, план управљања укључује нове приступе у управљању заштићеним подручјима, повећање ангажовања интересних група, подјелу користи, брендирање, маркетинг, образовање, стратегију одрживог туризма и различите приходе.

1.1 Национални парк „Козара“

Козара је ниска, острвска планина смјештена између Панонске низије на сјеверу и Динарида на југу, те омеђена ријекама Савом, Уном и Врбасом. Иако висина њених врхова не прелази 1000 m.n.v., Козара својом висином, пространством и љепотом доминира овим дијелом БиХ. У народу је позната као „Крајишка љепотица“ захваљујући густим комплексима листопадних и четинарских шума, пропланцима, бистрим потоцима, те богатству флоре и фауне.

Национални парк Козара смјештен је у централном дијелу истоимене планине, на површини од 3.907,54 ha. Подручје парка издужено је у смјеру сјевер – југ, тако да му дужина износи 7, а ширина 3–6 km.

Послије Другог свјетског рата планина „Козара“ постала је чувена по херојским борбама народа овог краја за слободу, те се већ 1947. године кренуло са активностима на издвајању и креирању Козаре као националног парка. Шуме планине Козаре проглашене су 6. јуна 1957. године за шуме историјског значаја у циљу да се сачувају успомене на козарачку епопеју.

Проглашен је националним парком 1967. године у циљу очувања и заштите културно-историјских и природних вриједности. Главни разлози за проглашење овог подручја националним парком били су у то вријеме историјски, односно догађаји из Другог свјетског рата. Међутим ово подручје посједује и значајне природне вриједности које су препознате још од давнина.

Одлуком Народне скупштине Републике Српске, Спомен-комплекс Козара на Мраковици проглашен је културним добром од изузетног значаја (Службени гласник РС бр. 125/11). Заштићена површина износи 27,06 ха и подијељена је на ужу и ширу зашћну зону. Спомен-комплекс Козара на Мраковици чине: централни споменик и меморијални зид, са приступним степеништем и платоом; документарни музеј и бисте народних хероја: Младена Стојановића, Јосипа Мажара Шоше, Есада Миџића, те пјесника Скендера Куленовића.

Ужа зона зашћте површине 11,38 ха, дефинисана је пјешачким стазама које прате топографију терена и обухвата споменик са приступним степеништем, документарни музеј и бисте народних хероја, које се налазе уз резиденцију Владе Републике Српске.

Шира зона зашћте површине 15,68 ха, дефинисана је колском саобраћајницом и пјешачким стазама.

НП „Козара“ је орохидрографско чвориште планине Козара, на чијем се подручју налазе извори свих већих потока и ријека. У ширем подручју Козара се простире од долине Уне на западу, до долине Врбаса на истоку, у дужини од 70 km и ширини од 20–30 km.

Слика 1 Планина Козара

На подручју парка налазе се извори ријека: Мљечанице, Моштанице, Козарачке ријеке – Старенице, те многобројних потока.

Екосистеме у ЈП НП „Козара“ углавном заступају:

- шумски екосистеми 97%
- водени екосистеми 2%
- урбани екосистеми 1% .

Средишњим дијелом националног парка „Козара“ доминира плато Мраковице (806 m.n.v.) на којем се истиче неколико заравњених платоа висине 700-800 м. На Мраковици је изграђен Меморијални комплекс (Споменик, Меморијални зид и Музеј), којим је обиљежена чувена козарачка епопеја. Због урбаних садржаја представља мјесто на ком се често одржавају културне манифестације и окупља велики број посетилаца НП „Козара“.

Остали значајни врхови су: Гола планина (876 m.n.v.), Рудине (750 m.n.v.), Јарчевица (740 m.n.v.), Главуша (793 m.n.v.), Бешића пољана (784 m.n.v.), Врновачка глава (719 m.n.v.), Бенковац – Јуришина коса (705 m.n.v.), Шупљиковац (652 m.n.v.), Зечији камен (667 m.n.v.) , Козарачки камен (659 m.n.v.).

1.2 Визија Националног парка „Козара“

Методолошки, визија представља идеал којем једна средина у развојном погледу тежи. Добра визија треба да ефектно изрази јединствени идентитет и специфичне предности мјеста, с једне стране, и да, у складу с њима, оцрта пожељну будућност на инспиративан и изазован начин, с друге стране. Посебно је важно да се о садржају визије постигне консензус у заједници. Кад се донесе, визија развоја представља неку врсту друштвене, али и личне обавезе за све који могу и треба да допринесу њеном остварењу.

Национални парк „Козара“ кроз промоцију и управљање рекреативним и туристичким могућности подручја парка чува природне и културне ресурсе, те доприноси локалном и регионалном друштвено економском развоју.

Визија је заснована на фундаменталним вриједностима НП „Козара“, које представљају основу даљег развоја. Она представља опис будућности парка. Иако визија представља идеалну слику будућности, она је основа за дефинисање праваца развоја парка.

Визија је дефинисана за период важења плана управљања од 2012–2027. године, а осврће се на приоритетна подручја дјеловања и садржи све релевантне вриједности које парк признаје за компаративне предности и могућности које је потребно искористити на путу остваривања развоја.

2 Анализа стања и преглед главних карактеристика НП „Козара“

2.1 Законодавство

Закон који описује процедуру одређивања и проглашења подручја заштићеним, као и обавезу доношења одговарајућег плана управљања је **Закон о заштити природе – пречишћен текст (Службени гласник РС број 113/08)**. Овим законом дефинишу се:

- разлози због којих се неко подручје проглашава националним парком и који су циљеви управљања националним парком
- могућност прекограничног повезивања са заштићеним подручјима друге државе, односно ентитета.
- Осигуравање се учешћа јавности, путем јавног увида током израде планова управљања заштићеним подручјима.
- Потреба да се кроз план управљања обезбиједи осигурање еколошке стабилности и разноликости, коришћење у истраживачке, образовне, културне и рекреационе сврхе на начин који ће одржати природно или приближно природно стање подручја, обезбиједи одржавање еколошких, геоморфолошких и естетских карактеристика због којих је подручје проглашено заштићеним.
- Могућност да управљач заштићеног подручја може одредити начин обрачуна и наплате надокнаде за коришћење заштићеног подручја правним лицима и крајњим корисницима у зависности од степена искоришћавања, степена штете нанесене заштићеном подручју, односно погодности које пружа коришћење заштићеног подручја за обављање дјелатности или за друге сврхе коришћења.

Основни закон, који регулише управљање националним парком „Козара“ и дефинише припрему плана управљања је **Закон о националним парковима (Службени гласник РС број 75/10)**, који је усвојен 13. јула 2010. године. Нови закон о националним парковима донио је неколико значајних измјена у односу на претходни закон, који утиче на управљање парком и на финансирање парка. Кључне измјене су:

- Јавно предузеће треба да буде трансформисано у јавну установу коју оснива Република и која послује у складу са законом који уређује систем јавних служби – Одлука о промјени облика организовања Јавног предузећа Национални парк „Козара“ у јавну установу, објављена је у Службеном гласнику РС број 13/11 од 3.2.2011.
- На подручју националног парка забрањено је: сјећи или уништавати дрвеће, жбуње и осталу вегетацију, осим вршења санитарних сјеча.
- Средства за финансирање националних паркова обезбјеђују се из: а) буџета Републике и б) властитих прихода. Висину и начин прикупљања ових средстава прописује јавна установа посебним прописом, уз претходну сагласност министарства надлежног за заштиту животне средине и уз мишљење Министарства финансија.

Законом о Националном парку „Козара“ (Службени гласник РС број 121/12) уређују се границе, режими заштите, питања управљања, заштите и развоја националног парка „Козара“.

За подручје националног парка доносе се **просторни план подручја посебне намјене и план управљања националним парком.**

Закон налаже, да ће Народна скупштина најкасније у року од двије године од дана ступања закона на снагу донијети посебан просторни план за свако подручје постојећих националних паркова и донијети посебне законе којим ће регулисати постојеће националне паркове. Припрема просторних планова подручја посебне намјене је у току.

На приједлог директора, управни одбор јавне установе националног парка доноси **годишњи програм заштите и пословања националног парка.**

Поред плана управљања и годишњих програма, управљање националним парком уређено је и Правилником о унутарашњем реду којим су утврђена питања и мјере заштите, очувања и унапређења, те кориштења подручја.

Поред наведених аката приликом израде овог плана управљања узети су у обзир и сви други важећи законски и подзаконски акти, те документи који су значајни за управљање националним парком „Козара“, јер регулишу заштиту природе, заштиту животне средине, просторно планирање и коришћење ресурса, а налазе се у Прилозима.

2.2 Планови управљања

Национални парк „Козара“ до сада није имао план управљања, тако да је предложени план управљања националним парком „Козара“ први план управљања за овај национални парк, иако он постоји већ 45 година.

Управљање националним парком вршено је на основу краткорочних, годишњих планова, јер према закону на приједлог директора, управни одбор националног парка доноси **годишњи програм заштите и пословања националног парка и финансијски извјештај** на које сагласност даје министарство надлежно за заштиту животне средине. Програмом заштите и пословања за 2011. годину, у уводном дијелу извјештаја дат је кратак опис парка, организација и структура ЈУ НП „Козара“ кроз подјелу на секторе унутар којих дјелују одређене службе. За сваку службу описана су подручја њиховог дјеловања и активности које се планирају у 2011. години.

Основне активности предвиђене у току 2011. године, према овом програму су:

- Учешће ЈУ НП „Козара“ у доношењу просторног плана за НП
- Припрема и доношење квалитетног правилника о унутрашњем реду у ЈУ НП „Козара“,
- Презентација и промоција парка
- Унапређење туристичких садржаја
- Едукација посјетилаца
- Санирање зграде музеја
- Постављање сталне музејске поставке „Козара у Другом Свјетском рату“
- Санација кино-дворане и израда нових документарних филмова везаних за културно-историјску прошлост Козаре и Поткозарја, али и израда филмова који ће презентовати и природне вриједности Козаре
- Дигитализовање архивске документације
- Унапређење рада радионице за израду сувенира кроз набавку нових машина
- Осавремењавање контролног улазног пункта
- Санација и уређење меморијалне зоне

- Узимање учешћа у манифестацијама које ће се одржавати на Козари
- Спровођење активности заштите природних вриједности.

Такође, за 2010. годину управа НП урадила је и извјештај о раду и пословању. У извјештају је дат преглед унутрашње организације Јавног предузећа НП „Козара“, гдје је описана структура сектора и поље њиховог дјеловања, представљено је финансијско пословање НП „Козара“ кроз укупне приходе остварене у 2010. години и укупне трошкове у 2010. години. Из извјештаја се види да је НП „Козара“ у 2010. години пословао са добитком од 11.270 КМ. У извјештају су наведени и основни проблеми са којима се НП „Козара“ сусреће у току свога пословања:

- Недовољна буџетска подршка за функционисање парка,
- Непостојање просторног плана и регулационих планова парка,
- Неистраженост животињског свијета (фауне) парка,
- Лоша путна комуникација за Козарску Дубицу и Градишку,
- Недовољно развијени туристички садржаји и смјештајни капацитети,
- Споро провођење активности на проширењу парка.

Агенција за шуме Републике Српске проводи годишњу анализу активности корисника шума и шумских земљишта у својини Републике, са оцјеном рада и приједлогом мјера у погледу њиховог даљег коришћења и са кратким приказом стања шума и шумарства Републике Српске у тој години. Предметна анализа доставља се Министарству пољопривреде, шумарства и водопривреде Републике Српске.

На националном нивоу припрема се национални извјештај за Конвенцију о биодиверзитету. Припремљен је нацрт IV националног извјештаја, чија је главна тема била процјена националних циљева за биодиверзитет 2010, Октобар/Листопад 2009.

2.3 Други планови и стратегије

Газдовање шумама у националном парку је до новог закона о националним парковима базирано на десетогодишњим **Шумскопривредним основама. Последња ШПО донесена је и примјењивана од 01.01.2002. до 31.12.2010. године**, иако је њено важење било предвиђено до 31.12.2012. године.

Просторни план Општине Приједор и Просторни план Републике Српске обухватили су и подручје НП „Козара“. НП „Козара“ нема донесен просторни план подручја посебне намјене, али су у току активности на његовој припреми. На подручју евентуалног проширења националног парка „Козара“ важе просторни планови Општина Приједор и Градишка. У овим поменутих општинским просторним плановима планиран је простор за проширење постојећих граница парка.

У доњој табели представљени су и други планови и стратегије, које утичу на управљање националним парком „Козара“.

Табела 1 Планови и стратегије, које утичу на управљање националним парком

План, стратегија	Садржај
Стратегије заштите природе Републике Српске	<p>Стратегија је документ који садржи акције, планове, методе и читав низ мјера којима ће се јачати свијест о потреби заштите природе Републике Српске. Доношење Стратегије заштите природе Републике Српске, са конкретним мјерама за унапређење стања у области заштите природе, представља почетни и изузетно важан корак у спровођењу стратешких циљева. У сврху спровођења концепта одрживог развоја и заштите природе узети су у обзир улога међународних организација, искуства сусједних држава и држава чланица Европске уније, улога институција Републике Српске и БиХ, као и цивилног сектора и локалне самоуправе.</p> <p>Стратегијом је констатовано, да нису успостављени регистри заштићених подручја (у току израда регистра) и да је потребно инвестирати у инфраструктуру ради постизања оптималне отворености националног парка.</p>
Просторни план Републике Српске до 2015. године	<p>Просторним планом РС до краја планског периода предвиђено је проширење парка за 40,80 km². У оквиру националног парка планиран је меморијални парк и споменик Битловска који се простире на територији општина Приједор и Козарска Дубица, површине од 7,6 km² при чему је цјелокупна површина споменика планирана за први режим заштите.</p> <p>Подручја у којима постоји карактеристична флора, фауна и подручја са изразитим биодиверзитетом треба да буду сачувана у затеченом стању или унапријеђена. Појединачне споменике природе требало би очувати у изворном стању заједно са окружењем.</p>
Просторни план општине Приједор 2008–2018	<p>У сјеверном дијелу Парка издвојен је простор меморијалног парка Витловска са површином од 7,6 km² који се односи на историјско наслеђе овог краја па би га требало развијати и уређивати у складу са тим потребама. Шире подручје Козаре, са становишта ареала животињских врста, како ловне дивљачи тако и разноврсности фауне стављено је просторним планом под заштиту, и то у категорију парк природе. Површина овог заштићеног подручја износи 7 551,25 ha.</p>
Стратегија развоја шумарства 2010–2020	<p>Национални паркови се спомињу као заинтересована страна у контексту одређеног контакта са шумарством. Предвиђено је значајно повећање површина националних и регионалних паркова, рекреативних, културних, научних и пејзажних предјела и резервата природе, као и меморијалних паркова и споменика. Стратегија развоја шумарства је била усвојена прије новог закона о националним парковима, којим је забрањена сва сјеча осим вршења санитарних сјеча, тако да се сада у НП „Козара“ ни не могу више користити све функције шума. Због забране сјече требало би промијенити и начин праћења и контроле шумских ресурса, јер су непроизводне функције постале главне функције шуме у НП. Од горенаведених проблема још увијек је у НП „Козара“ споран недостатак широког информисања и оглашавања. Могло би се рећи, да су одређене функције шума релативно слабо искориштене и да одређен тип инфраструктуре за рекреацију или недостаје (нпр. мрежа бицикличких путева) или је у лошем стању (игралишта за кошарку и мали фудбал у Бенковцу).</p>
Стратегија развоја туризма РС за период 2011–2020. године	<p>Предвиђа се израда мастер-плана за НП „Козара“ који би предвидио развој туризма у парку, те пословни план.</p>

План, стратегија	Садржај
Нацрт Стратегије Босне и Херцеговине са акционим планом за заштиту биолошке и пејзажне разноликости	Стратегија уједно представља и Први национални извјештај према конвенцији.
Стратешки план руралног развоја Републике Српске за период 2009–2015. године	Мјере руралног развоја и развоја пољопривреде могле би се у НП „Козара“ искористити за одржавање ливада, а у околини парка и за развој сеоског туризма, за умрежавање туристичке понуде, произвођача домаће хране и за брендирање, дакле и за повећање приноса кроз диверзификацију и квалитет производа.
Стратегија развоја пољопривреде Републике Српске до 2015. године и Акциони план за реализацију циљева стратегије развоја сектора пољопривреде (2007–2016)	
Стратегија развоја туризма Републике Српске	Планину Козару сврставају у потенцијал планинског и спортско-авантуристичког туризма. На Козари је тај тип туризма већ развијен, али има потенцијал за још већи развој и то без штете по циљеве заштите природе.
Акциони план за заштиту околиша БиХ, НЕАР 2003	Предвиђа повећане површине под заштићеним подручјима на 15–20%

2.4 Јавна установа Национални парк Козара

Национални парк „Козара“ основан је 1967. године, а до 2011. године њиме је управљало јавно предузеће које је основано од стране Владе Републике Српске. Јуна 2010. године донесен је нови закон о националним парковима, којим је предвиђена трансформација управе парка у јавну установу. Одлуком о промјени облика организовања јавног предузећа Национални парк „Козара“ Приједор (Сл. Гласник РС, бр. 13/11) извршена је трансформација у јавну установу и од тада управа НП функционише по принципима јавне установе као **Јавна установа Национални парк „Козара“**

Јавну установу оснива Република, у складу са законом који уређује систем јавних служби. Јавна установа управља природним и културно-историјским вриједностима, земљиштем, објектима и другим непокретностима у својини Републике, која су јој пренесена на управљање и коришћење, у складу са законом који прописује систем јавних служби и планским документима.

Органи јавне установе су управни одбор и директор. Управни одбор и директора именује и разрјешава Влада Републике Српске, на приједлог министарства надлежног за заштиту животне средине, након спроведеног поступка јавне конкуренције. На надлежност, састав и избор органа јавне установе примјењује се закон који уређује систем јавних служби.

Према Закону о националним парковима дјелатности јавне установе су:

- Управља националним парком,
- Даје сагласност за обављање научних истраживања, извођење истраживачких радова, постављање привремених објеката на површинама у националном парку и других одобрења,

- Обавља стручне послове који се односе на заштиту животне средине на подручју националног парка за потребе вођења података од значаја за планирање и уређење простора у националном парку, израду анализа и друге документационе основе из оквира своје дјелатности за припремање докумената просторног уређења за подручје националног парка, припремање података за уређење локација на грађевинском земљишту које је пренесено на коришћење и управљање националном парку,
- Води податке о заштићеним природним вриједностима и културним добрима, врстама флоре и фауне, извршеним научноистраживачким пројектима и истражним радовима (геолошким, хидролошким и другим) од интереса за заштиту, развој и управљање националним парком,
- Управља природним и културно-историјским вриједностима, земљиштем, објектима и другим непокретностима у својини Републике, која су јој пренесена на управљање и коришћење, у складу са законом који прописује систем јавних служби и планским документима,
- Управља, штити, узгаја, унапређује шуме и шумско земљиште, ловну и риболовну фауне,
- Организује и пружа туристичко-угоститељске услуге,
- Организује истраживања у области заштите и развоја националног парка,
- Презентује и популаризује национални парк и његове природне вриједности и културно-историјска добра,
- Организује пројектовања, изградње и одржавања објеката који су у функцији заштите, унапређивања и презентације природних и културно-историјских добара националног парка, у складу са просторним планом подручја националног парка и планом управљања који се доноси у складу са Законом о заштити природе,
- Прописује висину и начин прикупљања накнада за обављање одређених дјелатности у парку.

Основа за годишњи рад управе НП је годишњи програм заштите и пословања националног парка и финансијски извјештај, којег на приједлог директора доноси управни одбор Националног парка, а сагласност на њих даје Министарство надлежно за заштиту животне средине.

Јавна установа финансира се дјелимично из буџета Републике Српске, а дјелимично из властитих прихода од дјелатности. До 2010. године управа НП је имала у једном значајнијем дијелу и различите дјелатности, прије свега дјелатности газдовања шума и дјелатности заштите, гајења, унапређења и кориштења ловне и риболовне фауне које данас нема, јер новим законом о националним парковима те дјелатности у националним парковима нису више дозвољене.

НП „Козара“ је члан EUROPARC федерације. На основу EUROPARC сертификата, НП је сврстан у V IUCN категорију заштићених подручја. Управљање има циљ да одржи интеракцију између културе и природе путем заштите подручја, затим да одржи традиционалан начин искоришћавања земљишта, зграда, културних догађаја, и сл., као и да штити биодиверзитет, живи свијет и екосистеме. Подручје НП „Козара“ треба да понуди могућности за рекреацију и туризам, као и научне и образовне активности.

2.4.1 Структура и капацитети ЈУ НП „Козара“

Поред управног одбора и директора управу НП чине и запослени у различитим организационим јединицама.

ЈП НП „Козара“ организационо функционише кроз секторе:

- ✓ Сектор заједничких служби са службама за: опште и правне послове, рачуноводствено комерцијалне послове, планско-маркетиншке послове.
- ✓ Сектор презентације и туризма са службама за: презентације, туристичке послове, радионицу за израду сувенира,
- ✓ Сектор заштите природних вриједности са службама за: заштиту, узгој и санитарну сјечу, механизацију и возни парк.

Табела 2 Радна снага НП Козара

Радна снага (Сектор)	2010. година	План за 2011. године	План за 2012. године
ЗАЈЕДНИЧКЕ СЛУЖБЕ	14	19	19
ПРЕЗЕНТАЦИЈА И ТУРИЗАМ	14	22	22
ЗАШТИТА ПРИРОДНИХ ВРИЈЕДНОСТИ	34	43	43
УКУПНО	62	84	84

На крају пословне године укупно запослена била су 62 радника, следеће квалификационе структуре:

- ✓ Висока стручна спрема 7
- ✓ Виша стручна спрема 3
- ✓ Висококвалификовани радници 2
- ✓ Средња стручна спрема 19
- ✓ Квалификовани радници 25
- ✓ Полуквалификовани радници (Нижа стручна спрема) 5

Из програма заштите и пословања за 2011. и 2012. годину видљиво је да је планирано повећање броја радника са 62 из 2010. године на 84 у свим службама, са највећим повећањем у сектору заштите природних вриједности за 9, затим у сектору презентације и туризма за 8 и сектору заједничких служби за 5 радника.

Програмом заштите и пословања за 2012. годину планирано је да управа НП уради нову систематизацију радних мјеста у складу са статутом јавне установе и новонасталим околностима доношењем новог закона о националним парковима.

2.4.2 Постојећа инфраструктура

Национални парк „Козара“ располаже разноврсном туристичком инфраструктуром. Дио те инфраструктуре наслијеђен је из ранијег периода, добар дио је новијег датума, а постоје и планови за изградњу нове у периоду реализације овог плана.

Саобраћајна инфраструктура састоји се од сљедећих путева:

- Пут Козарац–Мраковица, дужине 12 km је асфалтиран и представља главни туристички прилаз платоу Мраковице и главним смјештајним капацитетима парка;
- Регионални пут Коазарац–Подградци Р-477 дужине 32,064 km;
- Регионални пут Мраковица–Моштаница Р-477а (у оквиру пројекта „Бициклом за туризам без граница“, који финансира ЕУ, санирано је 15 km макадамског дијела регионалног пута од Мраковице у НП „Козара“ до манастира Моштанице у Козарској Дубици);
- Пут који би спајао Мраковицу–Главуша–Бешића пољану (шумски пут) треба да се изгради;
- Кроз кањон Мљечанице и Витловске, и Витловске до Међувођа постоји шумски пут који их спаја са Кнежицом, Караном и Новим Градом;
- Пут Мраковица–Гола планина–Лисина је шумски пут.

Контролни пункт

Ово је објект који је изграђен на главном улазу у НП „Козара“, на приступном путу Козарац–Мраковица. Изградњом овог објекта и оснивањем ове службе Национални парк је ријешо један од својих виталних проблема. Наиме, прије формирања ове службе неодговорни грађани су улаз у национални парк буквално претворили у депонију смећа што је остављало јако ружну слику, с обзиром на то да је у питању први утисак који посјетиоци стекну о националном парку.

Поред тога уведена је цјеловитија контрола возила која улазе и излазе из парка чиме је знатно смањена могућност шумске крађе и лово крађе. Исто тако на контролном пункту сви посјетиоци су у могућности да сазнају основне информације о националном парку, те исто тако да буду упознати са правилима понашања у овом дијелу Козаре.

Инфо-центар

Инфо-центар је свакодневно отворен и у њему дежурају стручно оспособљени радници, који у сваком моменту појединцу или групи могу пружити основну информацију, као и кратку презентацију културно-историјских и природних вриједности НП „Козара“.

Дворана за пројекцију филмова

У протеклом периоду кино-дворана је такође видно оштећена и без обзира на то што пружа велике могућности и што може имати вишестурку намјену, она још увијек није у функцији. Да би се дворана оспособила за употребу неопходно је санирати кров који прокишњава и опремити је одговарајућом савременом видео опремом. До сада је дворана углавном служила за приказивање документарних и играних филмова везаних за историјску прошлост Козаре, но уз одређену адаптацију она може да послужи за одржавање разних семинара, научних скупова, те комплетнију презентацију културно-историјских и природних вриједности Козаре.

Бициклистичке стазе

У НП „Козара“ уређена је и означена бициклистичка рута. Поменућа рута, укупне дужине 60 km, спаја национални парк „Козара“, преко Моштанице и Козарске Дубице, са Парком природе „Лоњско поље“ у Хрватској. Дуж цијеле руте постављена је бициклистичка сигнализација, односно, путокази и табле са картом руте.

На дијелу руте која повезује НП „Козара“ са манастиром Моштаница, уређена су одморишта и два изворишта питке воде. Поменућа рута дужине 14 km користи макадамски регионални пут Р477а, Мраковица – Моштаница – Козарска Дубица, који је за потребе руте обновљен, те је погодан за бициклистички саобраћај. Овај дио руте веома је атрактиван јер пролази кроз прелијепи природни амбијент којег чине листопадно-четинарска шума и долина рјечице Моштанице.

Бициклистичка рута је израђена у склопу пројекта „Бициклом за туризам без граница“ који је финансиран из претприступних фондова Европске уније за прекограничну сарадњу, а свечано је отворена 14 септембра 2012.

Слика 2 Карта стазе ка Голој планини

различитог узраста физичку активност кроз игру, забаву и дружење.

Пјешачке стазе

- Пјешачка стаза Мраковица (806 m.n.v.), 50 минута пјешачења;
- Пјешачка стаза Мраковица (806 m.n.v.) – Шупљиковац (652 m.n.v.) – Гумлине (520 m.n.v.) – Крива страна (723 m.n.v.) – Виногреч (816 m.n.v.) – Гола планина (876 m.n.v.), 2 сата пјешачења;
- Пјешачка стаза Мраковица (806 m.n.v.) – Гаврин калем (750 m.n.v.) – Главуша (793 m.n.v.) – Бешића пољана (784 m.n.v.) – Козарачки камен (658 m.n.v.), 2 сата пјешачења;
- Пјешачка стаза ка Зечијем камену (400 m),
- Пјешачка стаза Гумлине – Зеленац (3 km).

Трим стазе

У склопу меморијалне зоне, изграђена је трим стаза за дјецу. Трим стаза састоји се од разних дрвених препрека постављених на травнату подлогу, те је сигурна за кориштење. Трим стаза омогућава дјецу

Пењалиште Зечији камен

- На локалитету Зечији камен уређена је стијена за пењање. На пењалишту се налази 21 уређен смјер дужине од 10 до 60 m. Сви смјерови су рађени са болтовима 10 x 80 inox и фабричким сидриштима. Два смјера су на двије дужине и спадају у ред најдужих са по 60 m. Оцјене смјерова су од VI- до VIII +.

Слика 3 Пењалиште Зечији камен

Скијалиште

- Велика ски стаза дуга је око 800 m и покривена је ски-лифтом капацитета 900 скијаша на сат. Стаза је освијетљена рефлекторима, те је љубитељима скијања омогућено и ноћно скијање.
- Ски-стаза за дјецу дужине је око 150 m и покривена је мини-лифтом капацитета 450 скијаша на сат.

Излетишта

У циљу унапређења туристичке понуде и садржаја, те активирања других локалитета, НП „Козара“ је само у 2011. години реализовао пројекат „Уређење излетишта“. Реализацијом тог пројекта уређена су излетишта на локалитетима:

- Гаврин калем,
- Ољачино кућиште,
- Главуша,
- Водице,
- Њивице,
- Дуге њиве и
- извор Мљечанице.

Сјештајни капацитети

У следећој табели дат је преглед објеката високоградње/смјештајних капацитета на подручју НП „Козара“ и његовој непосредној околини. Преглед обухвата све објекте који се налазе, како у власништву управљача подручја, тако и других организација и физичких лица.

Табела 3 Објекти високоградње/смјештајни капацитети у НП „Козара“ и његовом окружењу

Локација	Смјештај	Бр.	Капацитет/лежаји
Мраковица	Бунгалови	2	12
	Мотел „Бијеле воде“	1	25
	Хотел „Монумент“	1	130
	Планински дом	1	35
	Ресторан НП „Козара“	1	25
Бенковац (спортски терени)	Планински дом	1	15
Пашини конаци	0	0	0
Котловача	Планински дом	1	40
Козарац	Сеоска домаћинства	10	20
Камичани	Сеоска домаћинства	4	8
Ламовита и Превија	Сеоска домаћинства	8	16
	Планински дом	1	10

Локација	Смјештај	Бр.	Капацитет/лежаји
Превија	Планинарски дом на Превији Мањи дом Велики дом (у изградњи) који задовољава све критеријуме, а имаће капацитет од 30 до 100 људи. То је дом на три етаже, осим сутерена има приземље и поткровље. План је да се заврши до краја године.	1	30-100
Кнежпоље	Етно кућа/музеј	1	2

Слика 4 Бенковац

Слика 5 Хотел Монумент

У Омладинском рекреационом центру на Бенковцу налази се шест смјештајних барака које данас нису у функцији. То је излетиште са смјештајним и пратећим објектима и садржајима у функцији спорта и као такво посједује потенцијал да се на овом локалитету формира спортско-рекреативна зона као посјетитељска са смјештајним капацитетима и потребом изградње спортских и рекреационих терена за различите врсте спортских активности. Постојеће смјештајне објекте у спортско-рекреативној зони Бенковац требало би санирати и оспособити за употребу.

Слика 6 Музеј на Мраковици

Музеј

У 2012. години музеј на Мраковици је реновиран. Извршени су грађевински захвати на згради музеја, у смислу санирања. Такође, постављена је нова изложба у музеју са тематиком везаном за Други свјетски рат, под називом „Козара у НОБ-у“.

Снабдијевање електричном енергијом

Из разлога што тренутна снабдјевеност електричном енергијом у НПК и околним општинама није на задовољавајућем нивоу, потребне су инвестиције за рјешавање тог проблема. Највећи проблем присутан је у парку и околним селима. Овдје се углавном ради о старој инфраструктури и технологији. Још увијек се не разматрају обновљиви или алтернативни извори енергије – постоји велика потреба за едукацијом и подизањем свијести из

области коришћења обновљивих ресурса.

Снабдијевање водом

На овом простору од инфраструктурних коридора, објеката и уређаја постоје само два локална водовода изграђена за потребе снабдијевања водом комплекса Мраковица и Бенковца.

Споменути водовод за комплекс Мраковица користи воду са извора Бијеле воде који се налази на око 4 km од самог комплекса. Непосредно испред извора налази се каптажа из које вода гравитационо отиче до базена запремине 150 m³, који је од каптеже удаљен сса 3,5 km. У базену је инсталисана пумпа која воду транспортује на водоторањ, одакле се даље врши снабдијевање комплекса Мраковица. Водоторањ је запремине 100 m³ и налази се у близини скијашке стазе. Овај водовод је и данас у функцији и користи се за снабдијевање мотела „Монумент“, као и свих објеката у његовој близини.

За снабдијевање Бенковца користи се вода са потока Зовик. У близини трафостанице Зовик налази се пумпна станица, која из водозахвата потока Зовик транспортује воду у базен који се налази на Бенковцу. Из базена се даље снабдијевају околне викендице. Међутим ова траса није тренутно у функцији.

2.4.3 Финансијска ситуација

У следећем приказу дат је преглед финансијске ситуације по годинама у НП „Козара“.

Табела 4 Анализа финансијске ситуације по годинама

Година	Буџет и донације KM	Корист KM	Трошак KM	Разлика корист–трошак
2001.	93.991,30	1.389.862,85	1.387.926,35	1.936,50
2002.	170.528,70	1.606.524,92	1.605.888,24	636,68
2003.	236.071,04	1.708.422,07	1.624.583,94	83.838,13
2004.	225.015,80	1.572.130,86	1.595.711,18	-23.580,32
2005.	134.200,31	1.601.442,35	1.537.342,09	64.100,26
2006.	73.807,83	1.404.087,76	1.370.812,27	33.275,49
2007.	48.730,77	1.452.470,00	1.477.896,00	-25.426,00
2008.	53.690,94	1.620.883,24	1.600.895,94	19.987,30
2009.	166.364,00	1.390.463,40	1.408.776,58	-18.313,18
2010.	99.401,54	1.572.812,89	1.555.791,54	17.021,35
2011.	125.870,48	1.591.485,44	1.506.977,47	84.507,97

Из приказане анализе финансијске ситуације по годинама у НП „Козара“ видљиво је да је у последњих десет година управа НП позитивно пословала у свим годинама осим 2004, 2007. и 2009. године, у којима су имали регистроване губитке на крају године.

Наведени подаци показују да је управа НП пословала дјелимично негативно у периоду важења старог закона о националним парковима, када су имали много више допуштених дјелатности из којих су могли остваривати приходе, него после 2010. године. Из истог приказа видљиво је да је управа НП пословала позитивно у 2011. години, управо у периоду важења новог закона када је забрањена експлоатација шуме у комерцијане сврхе.

Уколико се погледа структура прихода и расхода у последњих 10 година у следећој табели може се видјети значајан пад прихода из властитих активности (на 33 %) у односу на протекли период (60–85 % укупних годишњих прихода). Регистровано значајно смањење прихода из властитих активности посљедица је примјене новог закона о националним парковима.

У будућем периоду неопходно ће бити повећање прихода из властитих активности како би се зависност о државном буџету и донацијама смањила на најмању мјеру, иако НП „Козара“ ни до сада у укупним приходима није имао значајне приходе из ових извора (4–14 %). Значајно учешће ових средстава у укупним приходима може се примијетити у 2010. (33 %) и 2011. (63 %).

У следећој табели приказани су приходи и расходи НП „Козара“ по врстама и годинама од 2001. до 2011. године.

Табела 5 Преглед прихода и расхода НП „Козара“ по годинама 2001–2011. година

Година	2001		2002		2003		2004		2005	
Опис	Износ у КМ	%	Износ у КМ	%	Износ у КМ	%	Износ у КМ	%	Износ у КМ	%
Приходи	1.389.862,85	100	1.606.524,92	100	1.708.422,07	100	1.572.130,86	100	1.601.442,35	100
Приходи из властитих активности	1.049.600,64	75,52%	1.333.888,68	83,03%	1.255.512,15	73,49%	1.157.897,97	73,65%	1.244.138,66	77,69%
Приходи из буџета и донација	93.991,30	6,76%	170.528,70	10,61%	236.071,04	13,82%	225.015,80	14,31%	134.200,31	8,38%
Приходи од закупнина	2.247,00	0,16%	4.027,00	0,25%	10.090,97	0,59%	4.242,71	0,27%	5.744,49	0,36%
Финансијски приходи	1.665,83	0,12%	777,36	0,05%	191,81	0,01%	1.034,98	0,07%	72,09	0,00%
Остали приходи	242.358,08	17,44%	97.303,18	6,06%	206.556,10	12,09%	183.939,40	11,70%	217.286,80	13,57%
Расходи	1.387.926,35	100	1.605.888,24	100	1.624.583,94	100	1.595.711,18	100	1.537.342,09	100
Трошкови зарада, накнада зарада и остали лични расходи	518.737,43	37,37%	705.469,81	43,93%	676.425,48	41,64%	714.534,60	44,78%	681.803,75	44,35%
Трошкови материјала	140.915,26	10,15%	178.220,87	11,10%	154.417,74	9,51%	152.122,77	9,53%	136.981,69	8,91%
Нематеријални трошкови	226.519,91	16,32%	172.462,01	10,74%	169.371,98	10,43%	128.526,41	8,05%	85.500,18	5,56%
Трошкови амортизације	46.762,15	3,37%	86.861,42	5,41%	205.711,35	12,66%	90.564,06	5,68%	97.436,81	6,34%
Трошкови за рекламе и пропаганду	3.669,47	0,26%	8.210,50	0,51%	17.017,73	1,05%	8.902,53	0,56%	8.952,20	0,58%
Остали расходи пословања	362.131,56	26,09%	406.119,49	25,29%	379.040,32	23,33%	465.160,67	29,15%	493.665,50	32,11%
Финансијски расходи	6.113,72	0,44%	6.122,78	0,38%	1.337,14	0,08%	4.247,13	0,27%	5.071,41	0,33%
Набавна вриједност продате робе	83.076,85	5,99%	42.421,36	2,64%	21.262,20	1,31%	31.653,01	1,98%	27.930,55	1,82%
Вишак прихода	1.936,50	0,1%	636,68	0,0%	83.838,13	4,9%	-23.580,32		64.100,26	4,0%

Година	2006		2007		2008		2009		2010		2011	
Опис	Износ у КМ	%	Износ у КМ	%	Износ у КМ	%	Износ у КМ	%	Износ у КМ	%	Износ у КМ	%
Приходи	1.404.087,76	100	1.452.470,00	100	1.620.883,24	100	1.390.463,40	100	1.572.812,89	100	1.591.485,44	100
Приходи из властитих активности	1.161.501,28	82,72%	1.252.478,64	86,23%	1.378.590,50	85,05%	1.049.259,58	75,46%	940.847,75	59,82%	532.750,91	33,48%
Приходи из буџета и донација	73.807,83	5,26%	48.730,77	3,36%	84.410,20	5,21%	166.364,00	11,96%	519.401,54	33,02%	1.006.670,48	63,25%
Приходи од закупнина	2.194,11	0,16%	3.158,72	0,22%	4.363,27	0,27%	4.332,48	0,31%	4.170,44	0,27%	4.178,54	0,26%
Финансијски приходи	88,06	0,01%	103,20	0,01%	449,40	0,03%	214,75	0,02%	73,07	0,00%	85,23	0,01%
Остали приходи	166.496,48	11,86%	147.998,67	10,19%	153.069,87	9,44%	170.292,59	12,25%	108.320,09	6,89%	47.800,28	3,00%
Расходи	1.370.812,27	100	1.477.896,00	100	1.600.895,94	100	1.408.776,58	100	1.555.791,54	100	1.506.977,47	100
Трошкови зарада, накнада зарада и остали лични расходи	741.660,99	54,10%	766.648,60	51,87%	874.113,52	54,60%	811.186,79	57,58%	838.950,52	53,92%	902.249,86	59,87%
Трошкови материјала	126.433,11	9,22%	138.110,33	9,35%	177.202,54	11,07%	112.573,77	7,99%	182.828,27	11,75%	148.546,31	9,86%
Нематеријални трошкови	71.167,09	5,19%	69.318,60	4,69%	83.575,34	5,22%	61.965,73	4,40%	51.097,20	3,28%	52.087,17	3,46%
Трошкови амортизације	83.281,83	6,08%	69.302,35	4,69%	63.923,10	3,99%	68.871,66	4,89%	71.988,90	4,63%	81.995,60	5,44%
Трошкови за рекламе и пропаганду	4.064,69	0,30%	4.379,14	0,30%	5.177,41	0,32%	8.333,48	0,59%	4.058,59	0,26%	16.321,81	1,08%
Остали расходи пословања	300.481,16	21,92%	400.360,08	27,09%	367.364,79	22,95%	322.381,89	22,88%	397.040,79	25,52%	300.495,06	19,94%
Финансијски расходи	10.256,68	0,75%	5.321,88	0,36%	6.460,67	0,40%	11.660,56	0,83%	7.205,67	0,46%	3.800,67	0,25%
Набавна вриједност продате робе	33.466,72	2,44%	24.455,02	1,65%	23.078,57	1,44%	11.802,70	0,84%	2.621,60	0,17%	1.480,99	0,10%
Вишак прихода	33.275,49	2,4%	-25.426,00		19.987,30	1,2%	-18.313,18	-1,3%	17.021,35	1,1%	84.507,97	5,3%

2.5 Биофизичке карактеристике и природно наслеђе

Подручје НП „Козара“ одликује се великом разноликошћу вриједног природног наслеђа. Посједује прелијепе пејзаже, од њежних долина, густих шумских комплекса, пространих планинских пашњака, све до високих, стјеновитих врхова, водопаде, потоке, пећине (Трновачка, Гумлинска пећина) итд.

Национални парк „Козара“ добро је познат по својим шумама које покривају сса 98% од укупне површине. Сјеверни дио Козаре заузимају високе шуме у којима доминира буква и јела, у јужном дијелу површине су обрасле ниским шумама храста и културама четинара (црни и бијели бор, смрча). Карактеристична појава је појава јеле на висинама које нису уобичајене у Европи за појаву ове врсте. На релативно скромној површини подручја парка установљен је импозантан биодиверзитет од 865 биљних врста.

Слика 7 Ливаде НП „Козара“

Дио богатства флоре Козаре представљају бројне љековите биљке попут: хајдучке траве, мајчине душице, валеријана, кантариона, кичице, преслице и др. Групи корисних биљака треба додати јестиво самоникло биље, ароматичне и зачинске биљке, као и многе шумске воћке попут дивље крушке, дивље јабуке, дивље трешње, трњине, дрењака и других.

Козара је богата и животињским свијетом као што су сисари, птице, инсекти, водоземци и гмизавци, а од дивљачи најчешће се срећу срна, зец и лисица.

Национални парк „Козара“ лежи на веома разноликој геолошкој подлози. Сјеверозападна граница офиолитске зоне Балкана дјелимично досеже подручје парка. Геолошка и минерална истраживања у вези са геоморфолошким карактеристикама могу дати потпуно нову слику о националном парку и прилику за бољу промоцију самог парка.

Парк такође располаже значајним водним ресурсима за чије искориштавање у овом моменту нема много интересовања. На подручју Козаре налазе се извори ријека: Мљечанице, Црне ријеке, Моштанице, Старенице – козарачке ријеке, те многобројних потока. У ријечним токовима Мљечанице, Старенице, Моштанице живе, између осталих, поточна пастрмка и ријечни рак.

Такође, битно је споменути да се подручје НП „Козара“ одликује изузетном георазноликошћу. Наиме, према новијим интерпретацијама, терени сјеверне и централне Козаре припадају геотектонској јединици „Вардарска зона“ односно њеном дијелу означеном као „**западни појас Вардарске зоне**“. Западни појас Вардарске зоне представља ожиљак маргиналног басена Вардарског океана, који је крајем јуре послје затварања главног Вардарског океана постао најважнији океански простор у централном дијелу Балканског полуострва. Океанско подручје које одговара данашњем западном појасу Вардарске зоне постојало је од горњег норика до мастрихта и имало је јединствену еволуцију за коју је било карактеристично дуго и комплексно затварање.

2.5.1 Климатске карактеристике

Национални парк „Козара“ простире се око 45. упоредника, тј. у средини ширине умјереног појаса, и око 17° источне географске дужине, што условљава да је клима овог подручја, са становишта глобалне подјеле клима, стварно умјереног појаса, са јасно изражена четири годишња доба. У погледу еколошко-вегетацијске рејонизације Босне и Херцеговине (Стефановић ет ал., 1983), сјевероисточни дио националног парка припада сјевернобосанском подручју, а југозападни дио сјеверозападнобосанском подручју припанонске области. Граница између ова два подручја иде главним гребеном Козаре, одакле скреће на сјевер вододјелницом сливова Мљечанице и Моштанице.

У клими сјевернобосанског подручја, а према томе и сјевероисточног дијела националног парка, умјерено су изражени континентални утицаји: око 55% падавина је у вегетационом периоду. У сјеверозападнобосанском подручју, дакле и југозападном дијелу националног парка, клима је умјереноконтинентална, са знацима утицаја атлантске: коефицијент континенталности је мањи (око 0,54), а однос потенцијалне евапотранспирације и падавина у вегетационом периоду око 0,98.

На подручју националног парка од 2007. године постоји инсталирана метеоролошка станица. У табели ниже дате су вриједности температура ваздуха, у °С, срачунате за висинске појасеве Козаре на основу података за метеоролошке станице Приједор, Козарска Дубица и Бања Лука, за период од 1951–1970. године (Милосављевић, 1973), редукованих на исту надморску висину.

Табела 6 Температуре ваздуха на Козари (°С)

Надморска висина (m)	300	400	500	600	700	800
Средње годишње температуре	9,3	8,8	8,2	7,7	7,1	6,6
У вегетационом периоду	15,7	15,1	14,5	13,9	13,3	12,7
Годишње амплитуде средњих мјесечних температура	21,4	21,0	20,6	20,2	19,8	19,4

Према Климатском атласу СФРЈ (1966), средња годишња количина падавина на сјеверном дијелу националног парка била би од 900–1000 mm, на јужном дијелу од 1000–1250 mm, а у вегетационом периоду (IV-IX), од 500–600 mm у просјеку за читаво подручје.

2.5.2 Геоморфолошке карактеристике

Геоморфолошки посматрано територија парка је веома хетерогена и орографски јако изражена, што се посебно манифестовало специфичном вегетацијом и климатским промјенама. Тријарски кречњаци и доломити, у јужном подручју планине, на неким мјестима, граде типичне крашке облике рељефа, уз појаву гребена.

Рељеф сваког предјела резултат је његове морфогенезе, тј. резултанта дјеловања ендогених и егзогених геоморфолошких процеса. Као Авала и Фрушка гора у Србији, а Калник и Медведница у Хрватској, и Козара је „острвска“ планина, чији се основни, тектонски, рељеф формирао у дугом периоду млађег кенозоика, издизањем дијела копна под утицајем орогених покрета у земљиној кори и отицањем Панонског мора.

Најзначајнији период тектонског уобличавања масива Козаре је вријеме алпске орогенезе, крајем мезозоика и почетком терцијера. Највиши врхови издигли су се из Панонског мора средином старијег терцијера (еоцен). Потом Козара прво постаје полуострво, а крајем терцијера, након отицања панонског залива Паратетиса, дио ширег компактног копна.

Даље уобличавање рељефа одвијало се под утицајем егзогенних сила, тј. деструкције површине земље процесом ерозије.

Рељеф подручја националног парка „Козара“ врло је изражен, што се јако одражава на топоклиму и распоред вегетације. Заступљени су разни рељефски облици, карактеристични за геолошке подлоге од којих је подручје изграђено: врхови, гребени, висоравни, падине, косе, долине и увале, вртаче, хумови итд.

На кредно-еоценском флишу формирале су се врло дугачке косе које се стрмо спуштају у долине потока. Габродолерити и серпентинити граде кратке и оштре косе. Типични крашки облици (гребени, вртаче и увале карактеристични су за кречњачке предјеле (Козарачки и Зечији камен, Соколине, Врновачка глава, Јанковица, долина Старенице, Гола планина).

Слика 8 Козарачки камен

Слика 9 Јанковица

На лапоровитим кречњацима и лапорима развили су се гребени и једноличне, стрме падине. На граници између ових супстрата рељеф нагло прелази у клисуре или греде.

Слика 10 Гола планина

Слика 11 Рељеф НП Козара

Најистакнутије антиклинале су: Гола планина (874 m) на југоисточном рубу националног парка и Мраковица (806 m) у централном дијелу. Остали значајнији висови су: Виногреч (816 m), Главуша (793 m), Церик (745 m), Јарчевица (736 m), Крива страна (723 m), Слатинска глава (710 m), Јанковица (685 m), Разбој (676 m), Букови врх (667 m), Козарачки камен (659 m), Шупљиковац (652 m), Хрстова глава (574 m) итд. У кречњачким дијеловима се, осим истакнутих врхова, уздижу и мања узвишења, хумови. Од главне антиклинале на линији Гола планина – Мраковица – Главуша – кота 784 m спушта се китњасти низ коса ка сјеверном и јужном подножју планине. Значајније су: Витловска коса, Шибовац, Бабина, Тисова, Стеванова, Бијела, Хрстова и Јуришна коса, Мијаков клин, Свитића клин итд. Долине потока између

ових коса су у горњем дијелу токова врло уске, а њихове падине врло стрме (30–40°), нарочито у јужном дијелу подручја гдје је и вертикална дисекција терена много израженија. У највишој зони истичу се широки, релативно заравњени платои Мраковице, Голе планине и Бешића пољане, а у нижој зони широка и плитка депресија Пашиних конака на сјеверном рубу подручја.

Из хипсометријског графикона и карте анализом је констатовано да се скоро 6/10 површине овог подручја налази у висинском распону изнад 600 m, у брдској зони, а само око 15% испод 500 m.

Анализа дистрибуције изложености показује да је 52,55% површине окренуто хладним странама свијета (СЗ, С, СИ, И), 45,20% топлим странама (ЈИ, Ј, ЈЗ, З), а само 2,25% без изражене експозиције (раван терен).

У расподјели инклинација са 52,38 % учествују површине блажих нагиба (0–15°), значајан је удио умјерено стрмих површина (27,81%), а око 20% су површине на врло стрмим нагибима (>25°). Површине на нагибима већим од 15° јако су подложне процесима ерозије у случају уклањања шумског покривача, нарочито на супстратима као што је флиш. Из претходног се може закључити да је рељеф националног парка антиклинално-синклиналног типа, са доста израженим нагибима терена.

Елементи рељефа, у садејству са климом и геолошком подлогом, имали су и на овом подручју јак утицај на формирање едафских услова и распоред вегетације.

2.5.3 Геолошке карактеристике

У геолошком погледу подручје НП „Козара“ доста је разноврсно. Централни и сјеверни дио изграђен је од наслага терцијерног (еоценског) флиша, који је представљен врло различитим фацијама. Врхови у појасу изнад 800 м, па и знатно нижи, саздани су углавном од кречњака. Кредни флиш је заступљен у предјелу од источне периферије Бенковца до сјеверног руба Голе планине. Састоји се од лапоровитих кречњака, лапора и пјешчара. На габродолериту је већи дио слива Старенице, Бијеле косе, Хростове и Јуришне косе и Разбоја.

Кречњак и доломит распрострањени су у предјелу Козарачког камена, Соколина, Врновице, Врновичке главе, Зечјег камена и Јанковице, затим у долини Старенице, на Гумлинама и Голој планини, код Јарчевице и Павковца и југоисточно од Хростове косе. Комплекси на пјешчарима и глинцима налазе се на југу подручја, у широј околини Крчевина и Церика. Мањи комплекси серпентинита налазе се у југоисточном дијелу националног парка, јужно од поточића Јововаче. Они су у додиру са ареалима габродолерита и пјешчара-глинаца.

Према резултатима ГИС-анализе педолошке карте урађене за потребе монографије Флоре Националног парка „Козара“ 2007. године обрађене у размјери 1:50.000 заступљеност појединих матичних супстрата на подручју националног парка је сљедећа:

- флиш (углавном кредно-еоценски) 70,22%,
- габродолерит 20,52%,
- пјешчари и глинци 4,19%,
- једри кречњаци и доломити 3,84%,
- серпентинит, по чијем ободу се појављују амфиболити и други чланови офиолитског меланжа, 1,23%.

Слика 12 Геологија НП „Козара“

Флиш је врло сложен супстрат који се обично састоји од алтернирајућих серија више чланова, тј. врста стијена, које се на вертикалном профилу смјењују у слојевима различите дебљине. Доста се лако механички троши (нпр. дјеловањем мрза), па се на њему развијају дубља земљишта, подложна ерозији.

Чланови флишних серија у сјеверној Босни, па и на Козари, су лапорци, лапоровити шкриљци, глинци, пјешчари и конгломерати, а мјестимично и пјесковити кречњаци и глине. Лапорци су глиновити или пјесковити, а појављују се у чистим слојевима или у алтернацији са пјешчарима и кречњацима, или са глинцима и пјешчарима. Глинци су врло глиновити, а могу бити карбонатни или бескарбонатни. Кречњаци су у овом флишу меки и садрже много нераствореног остатка.

Како је већ споменуто, према новијим интерпретацијама, терени сјеверне и централне Козаре припадају геотектонској јединици „Вардарска зона“ односно њеном дијелу означеном као „западни појас Вардарске зоне“. Западни појас Вардарске зоне представља оживљак маргиналног басена Вардарског океана, који је крајем јуре последице затварања главног Вардарског океана постао најважнији океански простор у централном дијелу Балканског полуострва. Океанско подручје које одговара данашњем западном појасу Вардарске зоне постојало је од горњег норика до мастрихта и имало је јединствену еволуцију за коју је било карактеристично дуго и комплексно затварање.

Као веома значајан елемент геонаслјеђа НП „Козара“, односно Републике Српске, али и ширег подручја, потребно је истаћи објекте геонаслјеђа – профил горње креде на ушћу потока Крвавац у Црну ријеку. Ту су откривени вулкански сливови, који имају форму „јастучастих лава“ (А.Грубић, Р.Цвијић 2008 и др.). У њима се налазе мјестимично искидана, заливена лавама, а често и изломљена тијела црвених гвожђевитих кречњака. Ова локалност и ове стијене представљају сигуран доказ да су на простору данашње Козаре прије 80 милиона година постојали океански услови. То је засада, прво и једино такво мјесто у јужној Европи и због тога му се посвећује посебна пажња у науци.

2.5.4 Педолошке карактеристике

Педолошки покривач је резултат хемијских и физичких особина геолошке подлоге, климатских карактеристика (уз модификујући утицај елемената рељефа) и утицаја живог свијета, на првом мјесту биљног покривача. Велика динамичност рељефа и разноврсност матичних супстрата на подручју националног парка „Козара“ условили су, уз садејство биотских фактора, велику разноликост типова земљишног покривача.

На простору НП „Козара“ среће се 18 едафских типова и комбинација. Међутим, мали број њих су значајније заступљени. Најраспрострањенији тип земљишта на еоценском флишу је дистрични камбисол.

На габродолеритима доминира еутрични камбисол, а на кречњаку комплекс калкомеланосола и калкокамбисола. Кредни флиш је покривен серијом еутричних и дистричних камбисола. На серпентиниту су се развили еутрични ранкер, еутрични камбисол и лувисол.

Заступљеност појединих земљишта у површини националног парка, према резултатима ГИС-анализе педолошке карте урађене за потребе монографије Флоре Националног парка „Козара“ 2007. године је:

- дистрични камбисол на еоценском флишу: 66,27 % површине истраживаног подручја;
- еутрични камбисол на габродолеритима: 11,09 %;

Слика 13 Педологија НП „Козара“

- комплекс еутричног камбисола и лувисола на габродолеритима: 7,01 %;
- мозаик дистричног камбисола и калкокамбисола на кредном флишу: 3,75 %;
- комплекс дистричног камбисола, лувисола и псеудоглеја на пјешчарима и глинцима: 3,66 %;
- лувисол на габродолеритима: 1,87%;
- комплекс калкомеланосола и калкокамбисола на једрим кречњацима и доломитима: 1,83 %;
- калкокамбисол на једрим кречњацима и доломитима: 1,30 %;
- комплекс еутричног камбисола и лувисола на серпентиниту: 0,68%.

Укупан удио осталих типова земљишта и њихових комбинација је 2,54%, а међу њима су нешто значајније заступљени: комплекс еутричног камбисола и ранкера на серпентиниту, дистрични камбисол на габродолеритима и калкомеланосол на једрим кречњацима и доломитима. Централни и сјеверни дио националног парка у едафском погледу доста је хомоген, а јужни дио врло мозаичан. Најзначајнији тип земљишта је дистрични камбисол, не само због највеће површине већ и због повољних физичких и хемијских особина. На њему је претежан дио највреднијих шума националног парка – шуме букве и јеле.

2.5.5 Земљишни покривач према CORINE LAND COVER 2006.

Према Corine Land Cover 2006. на подручју националног парка „Козара“ идентификовано је следеће:

Слика 14 Земљишни покривач Националног парка „Козара“

Legenda	
	243 Predio koji se u principu koristi za poljoprivredu, sa znacajnim površinama pod prirodnom vegetacijom
	311 Sirokolisne sume
	312 Cetinarske sume
	313 Mjesovite sume

2.5.6 Водни ресурси

Слика 15 Бијела вода

сјеверног дијела подручја националног парка припадају сливовима ријека Саве и Уне, а са југозападног дијела сливу Сане.

Најзначајнији водотоци на сјеверној страни су Мљечаница, Црна ријека и Моштаница.

Највећу сливну површину и најдужу мрежу притока има рјечица Мљечаница. Настаје спајањем Велике и Мале Мљечанице, а тече кроз зону неогених седимената: лапора, глине, пјешчара и конгломерата. Велика Мљечаница настаје од неколико извора који се налазе у централном дијелу националног парка, на сјеверној и сјеверозападној страни Мраковице, око 800 m.n.v. Мала Мљечаница извире испод косе Шибовац.

Моштаница настаје од неколико поточића који полазе из Моштаничких врела. Улијева се у Уну.

Слика 16 Мљечаница

Црна ријека извире на сјевероисточној страни Мраковице, и заједно са Голубачом у близини Горњих Подградаца твори ријеку Врбашку. Њене значајније притоке на подручју националног парка су Олошевица и Водички јарак.

Кроз национални парк пролази само горњи ток Грачанице, која увире у Мљечаницу ван овог подручја.

Слика 17 Зовик

У југозападне падине националног парка усјекао се поток Стареница (Козарачка ријека) која настаје спајањем Бијеле воде и Јововца, испод Гумлина. Нешто узводно у Бијелу воду се улијева Долинац, који тече између Јуришне косе и Шупљиковца. Значајније десне притоке Старенице су: Уримовац (између Козарачког камена и Врновице), Котловача (између Врновице и Бијеле косе) и Зовик (између Бијеле и Хростове косе). Стареница се у Приједорском пољу улива у Гомјеницу, притоку Сане.

Значајнији извори, осим Моштаничких врела и извора Црне ријеке су: Велика и Мала Мљечаница, Грачаница, Уримовац, Котловача, Зовик, Седра, Видова вода, Долинац, Брезовац, Бијела вода, Буковачки точак итд. Воде ових извора доброг су квалитета па се могу користити за снабдијевање питком водом.

Водни ресурси на подручју националног парка врло су значајни за живот и укупне активности у овој организацији и насељима у нижој зони. Неке дионице долина водотока су врло живописне, сужене у виду кањона и клисура, те остављају упечатљив естетски утисак на пролазника (нпр. слап на Стареници узводно од Рајковића, тјеснац у подножју Гумлина, итд.).

2.5.7 Шумске заједнице

Специфичан географски положај и климатски фактори на планини Козари, условили су разноврсност и појаву биљних заједница. Подручје националног парка „Козара“, највећим дијелом припада климатогеној заједници букве и јеле, које и данас заузимају највеће предјеле парка. Најнижи периферни дијелови парка припадају климатогеном појасу храста китњака (*Ljuercus petraea* Matt. Liebh.) и граба (*Carpinus betulus* L.).

Унутар ових шума као примарне фитоценозе орографско-едафски условљене су шуме: китњака, букве и граба или шуме брдског појаса букве (*Fagetum montanum* Rud.), обично на изложеним положајима и плитким стаништима. Штетним антропогеним утицајем од стране човјека, у дијеловима климатогених шума букве и јеле (*Abieti-Fagetum*), дошло је до сјече јеле, тако да су ове шуме попримиле секундарни карактер. Ова појава карактеристична је и за шуме храста китњака, чијом су непланском сјечом од стране становништва, претворене у близини насеља у изданачке шуме.

Шуме храста китњака у националном парку „Козара“ представљају трајни стадијум вегетације условљен орографско-едафским факторима и заузимају изложеније и топлије јужне положаје. На екстремним стаништима ових шума задржали су се црни јасен (*Fraxinus ornus* L.), црни граб (*Carpinus betulus* L.) глог (*Crataegus monaguna* L.). Опште карактеристике ових станишта су сиромаштво у биљним врстама у свим спратовима. На нешто повољнијим стаништима уз хрст китњак јавља се цер, граб и буква.

Шуме букве и јеле су у економском погледу највредније и у њима се поред едификатора јеле и букве јавља и горски јавор (*Acer pseudoplatanus* L.), бријест (*Ulmus campestris* L.), липа (*Tilia grandifolia* L.), бреза (*Betulus verrucosa* L.) и хрст китњак (*Ljuercus petraea* L.).

У спрату приземне вегетације јавља се велики број врста биљака, што је посљедица веома сложених орографских и едафских фактора.

Еколошко-типолошка подјела шума

Према последњој шумскопривредној основи за НП „Козара“ (ЈПШ „Српске шуме“ РС, Истарживачко развојни и пројектни центар Бања Лука за уређајни период од 01.01.2002. до 31.12.2011.) формирање газдинских класа извршено је на основу Правилника за уређивање шума из 1994. године, те на основу научних критеријума формиране су следеће газдинске класе и сврстане у шире категорије, и то:

1. Високе разнодобне шуме са природном обновом

1102 – Високе секундарне шуме букве и јеле на дубоким киселим смеђим земљиштима.

1104 – Високе шуме храста китњака са буквом и обичним грабом на дубоким киселим смеђим земљиштима.

1113 – Високе секундарне шуме букве, об. граба, липе и јеле на дубоким киселим смеђим земљиштима.

1206 – Шуме букве и јеле на дубоким киселим смеђим земљиштима.

1219 – Шуме букве и јеле са племенитим лишћарима на дубоким киселим смеђим земљиштима.

1242 – Шуме јеле и букве са китњаком и об. грабом на дубоким киселим смеђим земљиштима.

2. Високе једнодобне шуме вјештачког порјекла

3104 – Шумске културе смрче, у појасу китњакових шума на дубоким киселим смеђим земљиштима.

3132 – Шумске културе смрче, у појасу шума букве и јеле на дубоким киселим смеђим земљиштима.

3165 – Шумске културе смрче и борова, у појасу шума букве и јеле на дубоким киселим смеђим земљиштима.

3166 – Шумске културе смрче и ариша у појасу китњакових шума на дубоким киселим смеђим земљиштима.

3224 – Шумске културе црног бора, у појасу шума букве и јеле на дубоким киселим смеђим земљиштима.

3228 – Шумске културе бијелог и црног бора у појасу шума букве и јеле на силикатима.

3252 – Шумске културе бијелог бора у појасу шума букве и јеле на дубоким киселим смеђим земљиштима.

3901 – Шумске културе осталих четинара.

3903 – Шумске културе цера у појасу шума букве и јеле на дубоким киселим смеђим земљиштима.

3. Ниске шуме изданачког поријекла

4107 – Изданачке шуме букве и црног граба на претежно плитким земљиштима различитих супстрата.

4114 – Изданачке шуме букве и китњака са грабом на дубоким киселим смеђим земљиштима.

4119 – Изданачке шуме букве у појасу шума букве и јеле на дубоким киселим смеђим земљиштима.

4120 – Изданачке шуме букве на претежно плитким земљиштима различитих супстрата.

4121 – Изданачке шуме букве и китњака са об. грабом на претежно плитким земљиштима различитих супстрата.

4122 – Изданачке шуме букве, китњака и багрема на претежно дубоким земљиштима, различитих супстрата.

- 4211** – Изданачке шуме китњака и букве на дубоким земљиштима различитих супстрата.
4217 – Изданачке шуме китњака и липе на дубоким земљиштима различитих супстрата.
4218 – Изданачке шуме китњака цр. граба и цр. јасена на дубоким земљиштима различитих супстрата.

4. Голети подесне за пошумљавање и газдовање

- 5220** – Голети у појасу китњакових шума на дубоким земљиштима различитих супстрата.
5250 – Голети у појасу шума букве и јеле на дубоким земљиштима различитих супстрата.
Газдинске класе чине скуп састојина у оквиру истог типа шума, који су истог порјекла и сличног састава, сличног затеченог стања и основне намјене, што омогућава планирање јединствених циљева и мјера газдовања.

2.5.8 Флора и фауна парка

Козара је једна од најбогатијих европских планина по питању бројности биљних врста, од којих су многе реликтне и ендемске (*Castanea sativa*, *Acer obtusatum* var. *bosniacum*, *Dentaria poliphila*, *Orchis bosniaca*, *Iris bosniaca*, *Blechnum spicant*, *Asplenium adriantum* Niger, *Euphorbia carniolica*). Шумска фитоценоза покрива 97% подручја НП „Козара“, а 3% отпада на ливаде и путеве. На основу типолошке класификације, шумска фитоценоза је подијељена на 24 продуктивна типа шума.

Флора Парка

Распоред биљних заједница и на овом простору узрокован је макроклиматским, орографским, геолошко-педолошким и антропогеним чиниоцима.

Малим вертикалним распоном предодређен је доста једноставан вертикални распоред климарегионалних заједница. На блажим нагибима у доњој (субмонтаној) зони распрострањена је климатогена шума китњака и обичног граба (*Quercus-Carpinetum illyricum* Ht. et al. 1974.). У вишој (монтаној) зони и на хладнијим положајима субмонтаног појаса доминира климарегионална заједница букве и јеле *Abieti-Fagetum praerannonicum* Fab. Као резултат висинске расподеле површина, ова фитоценоза апсолутно доминира у средишњем и сјеверном дијелу националног парка. Доминантна врста у њој је јела, која се на сјеверној страни Козаре спушта врло ниско за ове географске ширине, што је карактеристика и хрватских панонских и припанонских планина: Папука, Медведнице, Иваншчице и Мацеља.

На косама и стрмим падинама југозападног дијела националног парка, претежно на подлози габродолерита, распрострањена је шума китњака *Festuco drymeiae-Quercetum petraeae* Jank./Хрушка, гранична фитоценоза између ацидофилних шума свезе *Quercion robori-petraeae* i термофилних базифилних шума свезе *Quercion pubescentis-petraeae*.

Секундарне шуме букве налазе се у појасу од око 650–750 m, а настале су деградацијом заједнице *Abieti-Fagetum praerannonicum*.

Због орографских услова, шума китњака и граба (*Quercus-Carpinetum illyricum* Ht. et al. 1974.) заступљена је само оазама у доњим дијеловима падина, на блаже нагнутим положајима.

Доњи дио југозападних кречњачких падина Козарачког камена обрастао је заједницом *Lathyro-Quercetum petraeae* Ht. Шума црног граба и медунца (*Quercus-Ostryetum carpinifoliae* Ht. s. lato) и шума црног граба са црним јасеном (*Orno-Ostryetum Aich. s. lato*) обрастају више и стрмије дијелове присојних кречњачких падина.

Ливаде и пашњаци секундарног поријекла обрасли су мезоксерофилним заједницама из подсвезе *Mesobromion*. Највеће пространство заузимају у предјелу Голе планине.

На површинама под јачим антропогеним утицајем (Бешића пољана, Мраковица, Пашини коначи) развила се рудерална вегетација која припада разредима *Plantaginea majoris* и *Agropyretea repentis* и вегетација обрадивих земљишта разреда *Chenopodietea*.

У 2007. години објављена је монографија Флора Националног парка „Козара“ (Буцало и др.). У истој се истиче да је у току истраживања установљен импозантан биодиверзитет од 657 врста васкуларних биљака, које су систематизоване у 7 класа, 40 редова и 94 породице. Од укупно 657 регистрованих врста 17 су папрати, а 640 цвјетнице. Међу цвјетницама је 114 врста дендрофлоре (77 аутохтоних и 37 алохтоних) и 526 зељастих биљака. Регистровано је и 8 несамониклих зељастих биљака. Према томе, коначан број аутохтоних врста васкуларне флоре, регистрованих на подручју националног парка, овим истраживањем износи 612, а 45 врста је интродуцирано. Поменутих 612 аутохтоних врста спадају у 322 рода и 89 породица.

У НП „Козара“ постоји укупно 19 биљних врста које се сматрају ријетким и угроженим врстама Босне и Херцеговине (према Шилићу, 1992).

Аутохтону дендрофлору националног парка сачињавају: 33 врсте лишћарског дрвећа (*Acer campestre*, *A. obtusatum*, *A. platanoides*, *A. pseudoplatanus*, *A. tataricum*, *Alnus glutinosa*, *Betula pendula*, *Carpinus betulus*, *C. orientalis*, *Castanea sativa*, *Fagus silvatica*, *Fraxinus excelsior*, *F. ornus*, *Juglans regia*, *Malus silvestris*, *Ostrya carpinifolia*, *Populus alba*, *P. tremula*, *Prunus avium*, *P. mahaleb*, *Pyrus pyraeaster*, *Quercus cerris*, *Q. petraea*, *Q. pubescens*, *Salix alba*, *S. caprea*, *S. fragilis*, *Sorbus aucuparia*, *S. torminalis*, *Tilia cordata*, *T. platyphyllos*, *T. tomentosa* и *Ulmus glabra*); 2 врсте четинарског дрвећа (*Abies alba* и *Taxus baccata*); 30 лишћарских грмова (*Calluna vulgaris*, *Cornus mas*, *C. sanguinea*, *Corylus avellana*, *Cotinus coggygria*, *Cotoneaster integerrimus*, *Crataegus laevigata*, *C. monogyna*, *Daphne laureola*, *D. mezereum*, *Euonymus latifolius*, *E. verrucosus*, *Genista tinctoria*, *Ilex aquifolium*, *Lembotropis nigricans*, *Ligustrum vulgare*, *Prunus spinosa*, *Rhamnus catharticus*, *Rosa arvensis*, *R. canina*, *R. pendulina*, *R. tomentosa*, *Rubus canescens*, *R. discolor*, *R. hirtus*, *Ruscus hypoglossum*, *Salix cinerea*, *S. purpurea*, *Sambucus nigra* и *Spiraea cana*); 1 четинарски грм (*Juniperus communis*); 2 дрвенасте повијуше (*Hedera helix*, *Vitis vinifera*) и 9 полугрмова (*Chamaecytisus ciliatus*, *C. hirsutus*, *C. supinus*, *Dorycnium germanicum*, *Genista germanica*, *G. januensis*, *G. ovata*, *Rubus idaeus*, *Vinca minor*).

Највећим бројем врста (15) заступљен је род *Carex*, што је и иначе, према Valteru и Straki (Walter, Straka) карактеристично за сјеверну хемисферу.

Слиједи родови: *Trifolium* (11), *Galium* (10), *Silene* (9), *Hieracium*, *Lathyrus*, *Veronica* и *Vicia* (8), *Campanula*, *Cardamine* и *Ranunculus* (7), *Euphorbia*, *Festuca*, *Juncus*, *Potentilla*, *Stachys* и *Viola* (по 6 врста) итд.

Слика 18 Prunus mahaleb

Ријетке су на овом подручју, или ограничене на локалитете са ужом еколошком амплитудом врсте: Prunus mahaleb, Daphne laureola, Ilex aquifolium, Rhamnus catharticus, Rosa pendulina; Vinca minor; R. tomentosa, Polystichum x illyricum, Achillea nobilis, Alopecurus rendlei, Campanula rotundifolia, Carex tomentosa, Centaurea triumfetti, Chaenorhinum minus, Chondrilla juncea, Convallaria majalis, Coeloglossum viride, Crepis tectorum, Dianthus barbatus, Dichanthium ischaemum, Dipsacus pilosus, Elymus repens, Epilobium tetragonum, Erigeron acer, Erophila verna, Galium boreale, Helleborus croaticus,

Hieracium caesium, H. laevigatum, Hypericum tetrapterum, Impatiens glandulifera, Inula britannica, I. hirta, I. oculus-christi, Juncus atratus, J. compressus, Lactuca serriola, Lathraea squamaria, Taraxacum hoppeanum, Lilium martagon, Lithospermum officinale, Lotus stenodon, Lychnis coronaria, Monotropa hypopitys, Myosotis sparsiflora, Omalotheca sylvatica, Ornithogalum sphaerocarpum, Paris quadrifolia, Platanthera chlorantha, Phytolacca americana, Polygonum minus, P. rurivagum, Potentilla cinerea, Prunella grandiflora, Rorippa barbareoides, Sagina procumbens, Saponaria officinalis, Scabiosa columbaria, Scrophularia scopoli, Senecio aquaticus, Setaria pumila, Silene gallica, S. italica, Stachys alpina, S. germanica, Veronica austriaca, Vulpia myurus.

Слика 19 Silene gallica

Ријетке су и ацидофилне врсте: Betula pendula, Castanea sativa, Calluna vulgaris i Blechnum spicant, а потпуно изостаје Vaccinium myrtillus, иначе, доста честа врста ацидофилних шума храста китњака у сјеверозападној Босни.

Ово се може објаснити екологијом тих врста и реакцијом земљишта која је и на флишу, најчешће, слабо до умјерено кисела, због присуства карбонатне компоненте у флишним серијама.

Потпуно изостају неке типичне врсте сусједних карбонатних Динарида:

Adenostyles alliariae, Asplenium viride, Asphodelus albus, Bupthalmum salicifolium, Cardamine trifolia, Carex ornithopoda, Cicerbita alpina, Circaea alpina, Cystopteris montana, Festuca altissima, Geranium silvaticum, Hieracium villosum, Huperzia selago, Knautia sarajevensis, Lathraea squamaria, Lonicera alpigena, L. nigra, L. xylosteum, Moehringia muscosa, Myosotis alpestris, Orthilia secunda, Platanthera bifolia, Polystichum aculeatum, Potentilla montenegrina, Prenanthes purpurea, Pyrola rotundifolia, Ranunculus aconitifolius, Rhamnus fallax, Ribes alpinum, Rubus saxatilis, Salix elaeagnos, Sambucus racemosa, Sorbus aria, Sesleria autumnalis, Streptopus amplexifolius, Vaccinium myrtillus итд.

Напротив, сусреће се низ биљних врста којих нема на сусједним планинама западних Динарида: Acer tataricum, Castanea sativa, Populus alba, Calluna vulgaris, Hypericum androsaemum итд. Ово је разумљива посљедица утицаја доминантних матичних супстрата, биљногеографског положаја и вертикалних размјера масива Козаре, којем припада национални парк.

Тако и шумама у нижој зони националног парка посебан печат даје сребренаста липа (Tilia tomentosa), врста карактеристична за читаво припанонско подручје.

Први пут за флору Босне и Херцеговине регистрован је, приликом овог истраживања, *Juncus atratus* Krocke, врста субјужносибирског флорног елемента.

Од ријетких и угрожених биљака Босне и Херцеговине (према Шилићу, 1992), у току овог истраживања регистровано је 19 врста: *Taxus baccata*; *Cardamine kitaibelii*, *Cephalanthera longifolia*, *Convallaria majalis*, *Cyclamen purpurascens*, *Daphne laureola*, *Dianthus giganteus* ssp. *croaticus*, *Galanthus nivalis*, *Galium boreale*, *Hepatica nobilis*, *Ilex aquifolium*, *Lilium martagon*, *Limodorum abortivum*, *Orchis purpurea*, *Ruscus hypoglossum*, *Scabiosa cinerea*ssp. *cinerea*, *Scrophularia scopoli*, *Telekia speciosa* и *Vicia oroboides*. Тиса (*Taxus baccata*) је констатована на само три локалитета, али је извјесно да је, као и на сусједним Динаридима, некад била много распрострањенија.

Установљени флористички биодиверзитет простора националног парка „Козара“ резултат је разноликости орографских, едафских и фитоклиматских услова, биљногеографског положаја и историјског развоја живог свијета масива Козаре, те јако изражених антропогених утицаја на неким локалитетима.

У прилогу бр. 4 овог плана налази се списак васкуларне флоре НП „Козара“.

Фауна Парка

На подручју НП „Козара“ никада нису урађена детаљна фаунистичка истраживања. По досадашњим подацима може се закључити да фауна националног парка нема посебних специфичности у односу на околно подручје, али због специфичности подручја, као највише планине у окружењу, има висок ниво биоразноликости.

На подручје националног парка „Козара“, долази приличан број аутохтоних животињских врста, као и знатан број врста које су у пролазу, а задржавају се повремено у подручју парка. Аутохтони сисари који се срећу у заштићеном подручју су: срна (*Capreolus capreolus* L.), дивља свиња (*Sus scrofa* L.), вук (*Canis lupus* L.), лисица (*Vulpes vulpes* L.), јазавац (*Meles meles*), дивља мачка (*Felis silvestris* L.), куна златица (*Martes martes*), вјеверица (*Sciurus vulgaris*), зец (*Lepus europaeus* L.) и друге. Аутохтона перната дивљач која борави у заштићеном подручју парка је сљедећа: јаребица (*Perdix perdix* L.), голуб гриваш (*Columba palumbus*), сврака (*Pica pica*), велики дјетлић (*Dendrocopus major*), сова (*Bubo bubo* L.), а вјештачким путем у заштићени преддио парка унесен је фазан (*Phasianus colchicus*).

Орнитолошка испитивања заштићеног предјела нису вршена у ближој прошлости, што би било пожељно у циљу побољшања фонда пернате дивљачи. Због интензивног и непланског лова у прошлости нарушен је фонд појединих врста као што су: шумска совољуга, шумска ушара, кобац, а поједине врсте као велики тетријаб су у потпуности истребљене.

Слика 20 *Vipera ammodytes* L.

У зоографском погледу Козара припада средњоевропском подручју, сем појаве поскока (*Vipera ammodytes* L.), као јединог представника медитеранске фауне, који ремети средњоевропску фауну Козаре. Панонски утицај на фауну водоземаца и гмизаваца није утврђен, јер нису нађене типичне врсте, као за Посавину што су: црвени мукач (*Bombinator igneus* L.), зелена жаба (*Rana esculenta* L.), обична шарка (*Vipera berus* L.).

Фауна националног парка „Козара“ није у потпуности истражена, те потпуну слику фаунистичког богатства овог подручја можемо имати тек након детаљних истраживања.

Посебно ловиште

Укупна површина посебног ловишта „Козара“ износи 16.728 ha. Ова површина је подијељена у четири ревира и то :

I ревир „Пројса“	5.640 ha
II ревир „Буковица“	3.418 ha
III ревир „Мљечаница“	4.150 ha
IV ревир Интензивног газдовања (Национални парк „Козара“)	3.520 ha

Дио ловишта у границама националног парка „Козара“ према одредбама старе Ловне основе утврђен је као „Ревир интензивног газдовања“. У овом ревиру треба дати приоритет свим узгојним и заштитним мјерама и мјерама уређења ловишта, како би се спроводио вид посебног лова и огледно добро Шумарског факултета у Бањој Луци.

Велики број разних врста дивљачи стално је настањен у Посебном ловишту, и то: срна, зец, дивља свиња, лисица, куна, јазавац, дивља мачка, пух и друге. Од пернате дивљачи најчешће су фазан, јаребица, голуб, јастреб, соко и др.

Сезонски или привремени лов на извјестан број животиња (разне врсте птица, јелена, вукова) дозвољен је у оквиру посебних ловишта.

2.6 Културне и историјске карактеристике

У евиденцији Завода за заштиту културно-историјског и природног наслеђа РС национални парк „Козара“ евидентиран је и дефинисан као спрега културно-историјског и природног наслеђа овога краја.

У оквиру самих културно-историјских добара националног парка „Козара“ разликују се археолошка добра и остала културно-историјска добра (градитељско наслеђе).

Споменици културе Босне и Херцеговине прије 1992. године

У СР БиХ до 1992. године постојао је регистар споменика културе који је обухватао и археолошке локалитете и остала културно-историјска добра (градитељско наслеђе). Ратна дешавања на територији БиХ учинила су да један дио споменика културе буде уништен, а други дио не буде више сматран споменицима културе (прије свега споменици из Другог свјетског рата – НОБ-а).

На територији парка у регистру споменика културе СР БиХ налази се и споменик културе из праисторијског доба, праисторијско насеље Градина Јанковића глава.

Национални споменици Босне и Херцеговине

Као резултат Дејтонског споразума (Анекс 8) на нивоу Босне и Херцеговине утемељена је Комисија за очување националних споменика, која је ставила на своју привремену листу националних споменика извјестан број споменика, од којих су неки већ били у регистру СР БиХ, али највећи број проглашених споменика никада није био у регистрима споменика културе. Национални споменик са привремене листе националних споменика БиХ на подручју обухвата плана је Гробљанска капела св. Јурја која се налази на територији насеља Дера.

Споменици Другог свјетског рата (споменици Народноослободилачког рата – НОР-а)

Козара је позната по догађајима из Другог свјетског рата, с Мраковицом као спомен-подручјем и музејем који се налазе у језгру НП. Након Другог свјетског рата, Козара је постала позната по херојској борби народа овог краја за слободу. У знак сјећања на погинуле борце у средишњем дијелу НП „Козара“, Мраковици, подигнут је 1972. године Меморијални комплекс којег чине Споменик, Меморијални зид и музеј.

Својом висином од 33 m Споменик на симболичан начин представља величину слободе и слободарски дух козарачког народа чији аутор је вајар Душан Џамоња. Споменик окружују бетонске колоне чиме је представљен физички притисак непријатеља на Козару. На Меморијалном зиду, у бронзи, „у смрти за вјечност“ постројен је 9.921 борац погинуо у борбама на овом подручју током Другог свјетског рата.

Слика 21 Споменик на Мраковици

Већ током 1947. године почеле су активности издвајања и стварања Козаре као националног парка. Шуме планине Козаре су 6. јуна 1957. године проглашене за шуме од историјске важности како би се сачувала сјећања на козарачки сагу. Већ 1959. године почеле су припреме за проглашавања дјела Козаре за национални парк, а 6. априла 1967. године парк „Козара“ проглашен је за национални парк како би се сачували многи споменици створени током битке на планини Козари, природне љепоте и друге атракције овог подручја, те како би се

уједно унаприједио туризам и створили повољни услови за одмор и рекреацију.

Међутим, поред културно-историјских карактеристика из периода Другог свјетског рата на подручју НП „Козара“ налазе се остаци култура из ранијег периода, као и богато етнолошко наслеђе становништа које је некада насељавало простор националног парка и његовог окружења.

Нематеријално културно-историјско наслеђе

Вриједност спомен-комплекса на Мраковици огледа се и кроз нематеријалну вриједност која обухвата однос друштва према спомен-комплексу као простору симболике побједе над фашизмом, простору сјећања на страдале цивиле и борце пале у борбама на Козари у Другом свјетском рату и простору сјећања на истакнуте личности из периода НОБ-а са подручја Козаре. Данас је спомен-комплекс веома важан елемент локалног идентитета јер репрезентује очување сјећања на кључне догађаје из прошлости, што је основна функција споменичког комплекса. Он такође има образовну вриједност и потенцијал за развој културног туризма. Комплекс одговара на актуелну друштвену потребу за простором сјећања, као и на потребу за истраживањем и преиспитивањем периода Другог свјетског рата.

Специфичност ширег подручја и окружења НП „Козара“ су традиција и фолклор козарачког народа – карактеристична пјесма „ојкача“, народни обичаји, кухиња и остало, чувају се од заборава у поткозарским селима.

Посебну вриједност имају разни употребни предмети који по својој форми представљају изворни фолклор и традицију овог краја. Нарочито се истичу предмети од вуне који задивљују својом бојом, шарама и орнаментиком.

Личности или организације везане за историју

За историју овог подручја везано је више личности, односно организација и то:

- Душан Џамоња – вајар – аутор споменичког комплекса
- Сретен Стојановић – аутор бисте народног хероја Младена Стојановића (педесете године XX вијека)
- Маријан Коцковић – аутор бисте народног хероја Јосипа Мажара Шоше, 1982. године
- Александар Зарин – аутор биста народних хероја Есада Миџића и Скендера Куленовића, 1982. године
- Музеј револуције (данас Хисторијски музеј БиХ), Сарајево – израда првобитне музејске поставке „Козара у народноослободилачкој борби“ у документарном музеју у споменичком комплексу.

Споменици културе старих цивилизација

Археолошки остаци на подручју НП „Козара“ и његовом окружењу:

- археолошки остаци из старог вијека (Бенковац, Градина, Лукићи),
- археолошки остаци из средњег вијека (град Марије Терезије или Врбашки град (остаци овог града могу се видјети на брду Паветњак (285 m.n.v), 3 km јужно од Горњих Подградаца,
- Јанковића градина, Дера – праисторијска градина,
- Локве, Дера – праисторијска некропола равних гробова,
- Рајковића гробље, Дера – праисторијска градина,
- Бенковац, праисторијска градина,
- Козарачка кула у насељу Козарац, смјештеном испод обронака Козаре, изграђена 1736. године приликом проширења тадашњег утврђења,
- капела посвећена рођењу блажене дјевице Марије – на локалитету Пиланиште,
- Манастир Моштаница – на 20 km од Мраковице,
- Археолошки, етнолошки и историјски налази и насљеђе изложено у Музеју „Козара“ у Приједору,
- Историјски материјал и изложба у НП „Козара“,
- Козарачки камен (у НП).

Друштвене и традиционалне вриједности

Вриједност спомен-комплекса на Мраковици огледа се и кроз нематеријалну вриједност која обухвата однос друштва према спомен-комплексу као простору симболике побједи над фашизмом, простору сјећања на страдале цивиле и борце пале у борбама на Козари у Другом свјетском рату и простору сјећања на истакнуте личности из периода НОБ-а са подручја Козаре. Данас је спомен комплекс веома важан елемент локалног идентитета јер репрезентује очување сјећања на кључне догађаје из прошлости, што је основна функција споменичког комплекса.

Он такође има образовну вриједност и потенцијал за развој културног туризма. Комплекс одговара на актуелну друштвену потребу за простором сјећања, као и потребе за истраживањем и преиспитивањем периода Другог свјетског рата.

Специфичност ширег подручја и окружења НП „Козара“ су традиција и фолклор козарачког народа – карактеристична пјесма „ојкача“, народни обичаји, кухиња и остало, чувају се од заборава у поткозарским селима.

Посебну вриједност имају разни употребни предмети који по својој форми представљају изворни фолклор и традицију овог краја. Нарочито се истичу предмети од вуне који задивљују својом бојом, шарама и орнаментиком.

2.7 Туризам и рекреација

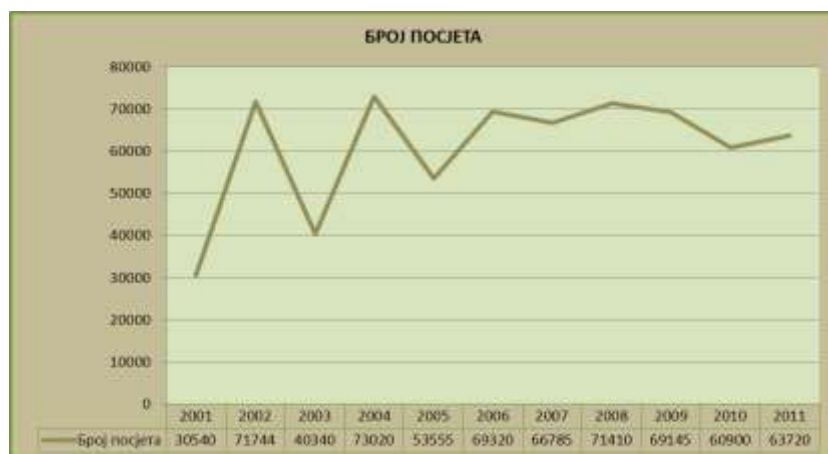
НП „Козара“ посједује изграђену и одржавану туристичку инфраструктуру (бицикличке стазе, трим, стазе, пјешачке стазе, пењалишта, скијалишта, излетишта..), која има све већи број корисника и привлачи посјетиоце како из ближег окружења тако и стране посјетиоце (бицикличка рута „Бициклом за туризам без граница“).

У парку постоје и значајни смјештајни капацитети у новообновљеном Хотелу „Монумент“ (130 лежаја), те мотелу „Бијеле воде“ (25 лежаја), бунгаловима (12 лежаја) и планинарским домовима.

Поред тога што Козара има развијену туристичку инфраструктуру, посебно пјешачке и бицикличке стазе, свеобухватна туристичка инфраструктура могла би бити додатно побољшана. До сада је имплементирано више пројеката за побољшања туристичке инфраструктуре као што су „Biking for tourism without borders“ (Бициклом за туризам без граница), пјешачка стаза Гумлине–Зеленац, постављање путоказа/унапређење сигнализације на Козари итд.

Инфо-центар је свакодневно отворен и у њему дежурају стручно оспособљени радници који у сваком моменту, појединцу или групи, могу пружити основну информацију, као и кратку презентацију културно-историјских и природних вриједности НП „Козара“.

У предратном периоду Козару је посјећивало и по неколико стотина хиљада посјетилаца годишње, како са простора бивше Југославије, тако и из читавог свијета. У послератном периоду број посјетилаца се знатно смањио, тако да се током неколико предходних година тај број креће око 70.000 посјетилаца на годишњем нивоу, са примјетним падом у 2010. и 2011. години у односу на период 2006–2009. година.

Логично објашњење је свјетска економска криза и пад друштвеног стандарда, јер су у овом периоду интезивирани активности управе и сектора за промоције на стварању нових и унапређењу постојећих туристичких садржаја и привлачења посетилаца. Ипак радује податак да Мраковицу посјећује све већи број организованих група из других земаља, првенствено овог региона, а нарочито је евидентан пораст група из Словеније.

Већина посетилаца су житељи РС, међутим, све је већи број излетника и организованих група из других држава, нарочито из оних са простора бивше Југославије. Веома често посетиоци Козаре су чланови одређених међународних организација који се по некој основи налазе на служби у РС или Федерацији БиХ. Главну групу посетилаца чине људи средњих година.

Више од 80% туриста привлаче спортске и рекреативне активности (скијање, шетња, излети) које су могуће у парку. Само је 20 % посетилаца заинтересовано за музеј и споменик на Мраковици.

Велику већину чине дневни посетиоци, који у парку проведу отприлике 5 сати. Веома мали број туриста остаје преко ноћи и користи смјештај у парку или околини. Додатни мотиви за посјету су још и физичко вјежбање и здравље. Иако је више од једне хиљаде планинара посетило НП „Козара“, само њих стотињак је учествовало у планинском маршу.

У управи Парка постоји организована служба планско-маркетиншких послова која обавља различите активности у вези са презентацијом и промоцијом НП „Козара“. Већина активности заснована је на осмишљавању нових садржаја, креирању и дистрибуцији промотивног материјала, изради и имплементацији пројеката, учешћу на различитим сајмовима у и изван Републике Српске, остваривању сарадње са другим заштићеним подручјима и туристичким субјектима, контакту са медијима, итд.

Посетиоце привлаче и разне манифестације које се дешавају у оквиру НПК, нпр. прослава Првог маја – празника рада, Дана бораца, као и разне литерарне презентације. Број посетилаца по манифестацији је до 3000, због тога што су ове манифестације дио локалне традиције. Већина посетилаца долази из околних мјеста, док једва једна четвртина долази из бивших југословенских република.

Организацији и одржавању разних манифестација велику подршку и учешће даје управа НП и запослени јер се кроз њих на својерестан начин промовише парк и све његове вриједности.

По свом садржају манифестације које се одржавају на Козари могу се подијелити у двије групе:

- Културно-историјске,
- Спортско-рекреативне.

Већина ових манифестација већ су постале традиционалне и изузетно добро су организоване и постојеће. Неке од значајних манифестација одржаних на Козари у протеклом периоду су:

- Дани зиме на Козари,
- Поздрав прољећу,
- 1. мај – међународни празник рада,
- 9. мај – дан побједе над фашизмом,
- 4. јул – дан борца и годишњица козарске епопеје,
- Ликовна колонија,

- Књижевни сусрети на Козари,
- Дан Националног парка „Козара“.

Зимске активности и посјете добро су подржане кроз „Дане зиме“ које организује управа НП. Ски-центар на Козари је популаран у ужем окружењу, али је важно усмјерити одређене активности за привлачење туриста у национални парк у зимском периоду.

„Књижевни сусрети у Козари“ организују се сваке године и представљају занимљив догађај који би могао бити интегрисан у cjелокупну туристичку понуду.

На подручју парка егзистирају и два планинарска друштва:

- Планинарско друштво „Клековача“ и
- Планинарско друштво „Љубијски рудар“,

Ова друштва у току године, а у сарадњи са НП „Козара“ организују више спортско-рекреативних манифестација.

Конгресни туризам једна је од могућности за економску дјелатност која би могла подржати друге активности у парку. Хотел „Монумент“ би се могао специјализовати да постане центар за обуку у вези са очувањем природе и одрживог развоја, уз посјете НП. Тренутно у националном парку нема пуно смештајних капацитета нижег ранга за туристе, који не захтијевају луксузан смјештаја, као што су ђаци, млади туристи, еко туристи и слично.

2.8 Транспорт и приступачност

НП „Козара“ има великих проблема са приступачношћу јер је само једном саобраћајницом преко Козарца, насељеног мјеста у подножју планине, повезан асфалтним коловозом са главним саобраћајним коридорима.

Иако постоје приступи главним садржајима парка и са сјеверне стране, од старне Козарске Дубице и Градишке, преко Подградаца ове саобраћајнице налазе се у веома лошем стању и у појединим периодима године практично су непроходне.

Од Козарске Дубице према Мраковици води пут преко манастира Моштаница. Међутим овај пут је асфалтиран само до манастира, док је пут који креће из манастира за Пашине конаке у веома лошем стању. Ово је веома важан прилазни пут због повезивања НП са граничним прелазом Градина, повезивањем парка са међународним аутопутем Загреб–Београд, тако да постоји хитна потреба за његовом обновом.

Из правца Градишке води асфалтни пут ширине 5.5 m који креће из Великог Раскршћа (Водице) и иде према националном парку гдје прелази у шумски пут и прати ток Црне ријеке до Мраковице. Шумска дионица овог пута у веома је лошем стању. Ово је веома важан прилазни пут због везе са граничним прелазом Градишка и постоји хитна потреба за његовом обновом.

Такође, парк је повезан и са Кнежицом, Караном и Новим Градом кроз кањон Мљечанице и Витловске, и Витловске до Међувођа, али веома лошим шумским путем, којем је такође потребна модернизација и обнова.

Приступачност НП је веома значајна са становишта привлачења посјетилаца и јачања локалне економије.

У смислу интернационалне промоције НП „Козара“ значајна је релативна близина интернационалних аеродрома Бања Лука и Загреб.

2.9 Покретачи промјена (drivers of change)

Покретачи промјена су посебно важни због њихових потенцијалних посљедица – како нежељених (штетних за визије и циљеве парка) тако и жељених (јаке локалне заједнице које живе од одрживог кориштења подручја и локалног туризма).

2.9.1 Природни покретачи промјена

Сукцесиони процеси у шумама и на ливадама су природан процес. Без сјече ће стање шума на подручју националног парка прећи у зреле сукцесионе фазе са великим процентом старих стабала. Сукцесији флоре и станишта слиједи и промјена фауне. Неповољни процеси у шумама, повезани са сукцесијом (нпр. пораст корова) могу се спријечити санитарном сјечом. Флористички богате ливаде без редовног кошења зарастају дрвним врстама и површине ливада се смањују, што се већ сада може примјетити на појединим дијеловима парка.

Одрони се дешавају на неколико мјеста у парку гдје долази до клизања земље због великог нагиба терена. Одрони повећавају динамичност процеса у природи, јер се на њиховим мјестима успостављају примарне сукцесионе фазе са пионирским врстама биљака, које се полако развијају у зреле фазе. Такође, одрони и клизишта могу значајно утицати и на постојећу инфраструктуру. Тако је на примјер, у 2011. години клизиште на главном приступном путу угрозило приступ парку и његовим саджајима и упозорило на неопходност изградње и модернизације и других приступних праваца.

Слика 22 Санирано клизиште према Мраковици

Посљедице **климатских промјена** одразиће се на промјени временских прилика, на спорој промјени флоре и фауне и на водном билансу. Засада нема детаљних информација о томе да ли је процијењено да ће се у региону националног парка температуре и годишњи просјек падавина повећати или смањити, тако да се не може процијенити, како ће климатске промјене утицати на ријеке, флору и фауну у националном парку. Климатске промјене могу утицати и на дјелатности управе НП, становништва у околини парка, а и на посјету у парку.

2.9.2 Социјални покретачи промјена

Локалне заједнице су се значајно промијениле у посљедњих 10 до 20 година и како бисмо имали ефикасан акциони план морамо бити свјесни демографских промјена, као и амбиција и идеја локалног становништва.

Постоје реална очекивања да ће власници приватних објеката и земљишта на територији НП покренути одређене активности за изградњу и да ће у парку и окружењу парка ојачати иницијатива за туристичке дјелатности.

Тенденција за кориштење рекреације у природи се повећава, као и предузетничке активности локалног становништва.

2.9.3 Економски покретачи промјена

Приступачност за туристе и локално становништво релативно је слаба осим из правца Козарца. Потребне су инвестиције у путну инфраструктуру, а и у јавни саобраћај за вријеме манифестација у парку.

Туризам у ширем региону се у првој деценији 21. вијека се опоравио, а у некој мјери и ојачао: снажни центри туризма у околини су заштићена подручја као нпр. НП „Уна“, НП „Плитвичка језера“ као и парк природе „Лоњско поље“.

Због глобализације и интернета глобално су се **промијенили начини тражења и начини комуникације и информисања**. Све информације могу бити брзо приступачне, сада је нагласак на презентацији и анализи. Национални парк „Козара“ је на најзначајнијим дјеловима релативно добро покривен сигналом мобилне телефоније, у хотелу „Монумент“ је добро приступачан и интернет (wi-fi). Национални парк „Козара“ има активан интернет-сајт, на којем се редовно објављују новости, информације о манифестацијама и слично.

За БиХ је значајна **присутност међународних донатора**, тако да је релативно пуно расположивих фондова у поређењу са другим земљама у окружењу.

Претприступна помоћ ЕУ у оквиру ИПА фондова нуди прилике за финансирање пројеката, усмјерених у приоритете ЕУ.

2.9.4 Политички покретачи промјена

Административна подјела БиХ обухвата више нивоа, од којих је ентитет Република Српска (у коме се налази предметни парк) један од два ентитета који чине БиХ. Република Српска, због географског положаја и мале заступљености у међународним односима није добро позната и тешко прати глобалне потребе и прилике. На развој националног парка утичу и различите стратегије и њихова имплементација као и територија парка која се налази на простору три општине. У последњим деценијама промијенила се свијест о културно-историјским догађајима на Козари, зато се и смањио број посјетилаца.

Законодавство БиХ усклађује се са законодавством ЕУ, а кроз то се мијења начин рада и контекст финансирања. **Промијене законодавства** са подручја заштите природе и заштите животне средине могу знатно утицати на могућности за активности у националном парку, као што је примјер новог закона о националним парковима.

За развој парка значајан је и **однос локалне заједнице и однос између управе НП и општина**, јер промијене власти, промијене планских докумената и различите стратегије развоја утичу на развој дјелатности и прилике у парку. Због глобалних политичких промјена, рецесије и нових кризних подручја **донатори се селе** у друге земље и регионе или **смањују величину донација**.

Стратешки дио

3 Стратегија управљања

Управљање националним парком „Козара“ врши јавна установа чији рад контролише ресорно министарство. У склопу израде Плана управљања за оба национална парка у Републици Српској (Сутјеска и Козара) и шумске резервате Јањ и Лом, обухваћено је и разматрање различитих модела управљања заштићеним подручјима, који би Министарству за просторно уређење, грађевинарство и екологију Републике Српске могли олакшати управљање и финансирање заштићених подручја.

Разматрани модели, њихове предности и недостаци представљени су у следећој табели. Разматрани модели представљају могућности за будући развој управљања заштићеним подручјима, уз разматрање законодавства и економских могућности.

Табела 7 Могући модели управљања заштићеним подручјима укљученим у пројект

Модел	Предности	Недостаци
Одвојено управљање НП Сутјеска и заједничко, централизовано управљање НП Козара и шумским резерватима	Успостављање ефикаснијег система контроле пословања у парковима. Лакше умрежавање са кључним учесницима на планирању заједничких активности. Лакше укључивање у регионалне, европске и свјетске мреже заштићених подручја. Ефикаснија маркентишка промоција. Ефикаснији наступ према надлежним министарствима у циљу добијања финансијских средстава.	Промјене у досадашњем функционисању управа националних паркова. Дуготрајни поступци за оснивање јавних предузећа. Могућа неравномјерна расподјела средстава. Могућност фаворизовања »једне странек«. Противљење шумских газдинстава на чијем простору се налазе заштићена подручја. Тежа комуникација са локалним заједницама унутар и у окружењу заштићених подручја. Теже препознавање локалних потреба и проблема.

Модел	Предности	Недостаци
Централизовано управљање свим заштићеним подручјима	Слично уређење постоји у Црној Гори, а има сличних система у свјетској пракси (Италија на регионалном нивоу). Такав систем омогућава равномјернију расподјелу финансијских средстава по потребама и приликама, а не по управама. Успостављање ефикаснијег система контроле у националним парковима и ефикаснија контрола и планирање. Лакше умрежавање са кључним учесницима на планирању заједничких активности. Лакше укључивање у регионалне, европске и свјетске мреже заштићених подручја. Ефикаснија маркетиншка промоција. Ефикаснији наступ према надлежним министарствима у циљу добијања финансијских средстава.	Бирократски проблеми приликом оснивања јавног предузећа. Системске промјене у шумским газдинствима на чијем простору се налазе заштићена подручја. Слабија комуникација са локалним заједницама унутар и у окружењу заштићених подручја ради веће институције. Теже препознавање локалних потреба и проблема.
Централизовано управљање националним парковима, док би шумским резерватима управљала Агенција за шуме Републике Српске	Лакше умрежавање са кључним учесницима на планирању заједничких активности поготово за националне паркове и ефикаснија маркетиншка промоција. Ефикаснији наступ према надлежним министарствима у циљу добијања финансијских средстава, али уз обавезно повезивање с агенцијом за шуме у виду повезивања цијелог система заштите природе.	Теже повезивање досадашњих управа националних паркова. Противљење шумских газдинстава на чијем простору се налазе заштићена подручја. Тежа комуникација са локалним заједницама унутар и у окружењу заштићених подручја и теже препознавање локалних потреба и проблема.
<u>Децентрализовано управљање свим заштићеним подручјима (тренутни модел)</u>	Постојање управљачког механизма. Могућност веће комуникације са локалном заједницом. Препознавање локалних потреба и могућности. Мање потребе за системским промјенама може значити више времена за рад на стратегијама и пројектима.	Немогућност обезбјеђивања довољних финансијских средстава и слаба пројектна организованост због недостатка финансија и повезивања у региону и на националном нивоу. Тежа и мање ефикасна маркетиншка промоција. Недовољно умрежавање са осталим учесницима за садржај и промоцију. Неравномјерна расподјела финансијских средстава и мање средстава за заштиту шумских резервата.

Модел	Предности	Недостаци
<p>Децентрализовано управљање НП, проширење резервата Јањ и Лом на паркове природе са управљањем резерватима и новоуспостављеним парковима од стране ШГ</p>	<p>Ефикаснија заштита окружења шумских резервата. Стављање и других дијелова територије у строже режиме заштите. Очување аутохтоних генетичких ресурса. Анимирање локалног становништва. Боља координација са кључним учесницима на планирању заједничких активности. Ефикаснија маркетиншка промоција. Ефикаснији начин обезбјеђивања финансијских средстава.</p>	<p>Противљење шумских и ЈП „Шуме“ Републике Српске газдинстава на чијем простору се налазе заштићена подручја. Неадекватно ангажовање шумских газдинстава на заштити шумских резервата. Недовољна информисаност локалне заједнице.</p>
<p>Управљање националним парковима од стране једне управе и свим осталим заштићеним подручјима од стране друге посебне управе.</p>	<p>Ефикаснија заштита шумских резервата Јањ и Лом. Боља координација са кључним учесницима на планирању заједничких активности везаних за заштиту и промоцију шумских резервата. Ефикаснија маркетиншка промоција шумских резервата. Ефикаснији начин обезбјеђивања финансијских средстава за заштиту шумских резервата.</p>	<p>Противљење шумских газдинстава на чијем простору се налазе заштићена подручја. Лоша комуникација са локалним заједницама унутар и у окружењу заштићених подручја. Непрепознавање локалних потреба и проблема.</p>

Приједлог консултаната је да се, упркос уоченим недостацима, тренутно задржи постојећи модел управљања заштићеним подручјима. Због тога што за тренутни модел управљања већ постоје управљачки механизми, није потребно предузимати веће системске промјене тако да се сви расположиви потенцијали могу усмјерити у развој и унапређење постојећег стања у парку.

Развој и унапређење постојећег стања у Парку мора бити у контексту седмог миленијумског циља, тј. засновано на интегрисању принципа одрживог развоја у управљачку политику парка кроз смањење губитка природних ресурса.

4 Стратегија организације

Национални парк „Козара“ познат је по природном и културно-историјском наслеђу и као такав је значајна туристичка дестинација. Туризам је најјачи потенцијални механизам за промоцију значајности парка, а и најјачи потенцијални извор прихода за управљање парком.

Анализе функционисања туристичких дестинација показују, да најбоље функционишу оне дестинације које су успеле постићи јаку интерну организованост. То значи да су дијелови система међусобно повезани како би посјетиоца на одговарајући начин привукли у парк, водили га парком и на крају отпустили после завршетка посјете. Посјета је организована ка циљаним дијеловима парка, за које управа развија одговарајуће производе и из њих извлачи приходе. Посјетилац у парку има организовано све од смјештаја, посјете атракцијама, превоз, исхрану, куповину, комуникације, осигурање, забаву и тако даље.

Досадашњи модел организације у НП „Козара“ јасно је поставио надлежности јавне установе и управу НП као одредиште, дијелом и због тога што данас у парку нема много других учесника. Из овога се може закључити да се данашња организованост у парку заснива на надлежностима јавне установе. Надлежности за одлуке су потребне, али не функционишу у тржишном смислу да би се од посјете парку оствариле значајније добити у промотивном и економском смислу.

4.1 Организација за будућност

Будућа организованост зависи и од одабраног модела управљања парком. Управљање парком може се организовати на неколико начина у зависности од степена организованости:

- Висок степен организације који је карактеристичан за развијене дестинације,
- Средње висок степен организације због широког спектра различитих производа и услуга и великог подручја,
- Низак степен организације који дозвољава слободан развој свих дјелатности.

Карактеристике различитих степена организованости приказане су у следећој табели. Избор организација мора се базирати на капацитетима управе НП и учесника у парку и окружењу, а уз то пожељна је самоодрживост парка, тј. да се парк финансира из прихода од туризма.

Табела 8 Нивои организованости на туристичкој дестинацији

Степен организације	Опис	Функције које је потребно развити	Слабости
Висок степен организације који је карактеристичан за развијене дестинације	У таквом систему централизован је развој и организација свих дјелатности парка од туристичких до научних и развојних функција. То значи, да управа НП организује и координира све функције, а поред тога и улаже средства у њихов развој и операцију. На тај начин управа НП посредно финансира заштитне функције и све друге функције које су потребне за функционисање дестинације. Јак бренд парка је носилац повезивања гдје за употребу бренда понуђач плаћа дио прихода јер због тога добија посјетиоце и приходе.	<ul style="list-style-type: none"> • Тржишне функције и организација долазака и одлазака, • Транспорт, смештај, исхрана, вођење и управљање производима, • Финансијско управљање и инвестиције у нове производе, • Развој туристичких производа, • Заштита, управљање зонама и све друге функције, • Интегрисано интернет-пословање, • Централни систем развоја производа, • Обавезно везање за бренд и суфинансирање развоја брендова, • Мониторинг и извјештавање. 	<p>Мање простора за слободан развој дјелатности,</p> <p>Мање простора за флексибилност система јер мора бити јак па је увођење промјена теже</p>
Средње висок степен организације због широког спектра различитих производа и услуга и велике територије	Средње висок степен организације је због велике територије и дјелатности <u>у овом тренутку највероватнији</u> . У средње високом степену повезаности потребно је посебно повезати туристичке дјелатности, заштиту, инфраструктуру итд. На тај начин сваки од тих дијелова функционисања потребно је повезати у систем са заједничким циљевима.	<ul style="list-style-type: none"> • Повезати секторе (туризам, природа, транспорт, истраживања), • Децентрализован систем развоја производа док бренд повезује различите дијелове, • Потреба за јаким повезивањем на нивоу стратешких циљева и специфичних циљева по посебним дијеловима плана управљања. 	Приходи су везани за више носилаца, што на даљи рок смањује капацитет подручја да постигне развој поготово јер нема финансијске подршке за своје развојне пројекте.
Низак степен организације који дозвољава слободан развој свих дјелатности	Садашња организација показује слабости у развоју производа који би тако носили приходе управи Парка као и поједними носиоцима понуде. Сваки дио организованости функционише по свом плану и није повезан у цјелину. Са друге стране, таква организованост нуди могућност слободног развоја пословања сваке цјелине.	<ul style="list-style-type: none"> • Развој производа и касније везање производа у систем преко бренда на слободној основи • Финансирање повезивања кроз пројекат а мање системски 	Најмање прихода централизованих у постизање стратешких циљева.

Имајући у виду садашњи капацитет управе НП и релативно слаб капацитет учесника у окружењу, најповољнији облик је средње висок степен организације.

Досадашњи систем био је доста централизован у управи НП, која је била организована као јавно предузеће, али упркос томе (и читавом низу специфичних околности) није успијела постићи и одржати висок степен организованости, гдје би могла управљањем свим тржишним функцијама, интегрисаном понудом и финансијским управљањем одржати инфраструктуру и нудити занимљиве производе.

Низак степен организације, с друге стране, није повољан, јер нема довољно других учесника (капацитет становништва у окружењу је релативно јак, али прилично базиран на дијаспори) који би могли понудити неку понуду, а и савјест о вриједностима парка није довољно висока да би сви потенциални учесници могли нудили туристичке производе у парку који би били спроводљиви тако, да не би угрожавали природна богатства националног парка.

Средње висок степен организације значи да би управа НП нудила:

1. управљање,
2. надзор и
3. мониторинг активности у парку.

Средње висок степен организације подразумева да управа НП организује и успоставља:

- основну туристичку понуду која пружа оквир за туристичке дјелатности свих учесника у парку,
- туристичко-рекреативну инфраструктуру, као што су сигнализација и путеви,
- систем јавног превоза у околини и унутар парка као и систем водича,
- подршку за развој локалних пољопривредних производа и слично,
- са предајом објеката у управљање приватним инвеститорима обезбјеђује жељене инвестиције у туризам и промоцију понуде парка, чиме подржава и развој појединачних сектора и производа у националном парку.

4.2 Стратешки потенцијал НП са аспекта корисника парка

У припремама за израду плана управљања дефинисани су типови корисника националног парка са највише потенцијала за посјету подручјима, јер они представљају тржишне сегменте за промоцију парка и развој туризма у парку. Сегментација тржишта одређена је кроз два почетна параметра: географска оријентација и животни стил.

У склопу географске оријентације дефинисали смо три витална подручја од интереса за развој туризма у националним парковима и резерватима:

- Приоритено и витално географско подручје је **дијаспора**, која уједно представља и најшири географски сегмент. У оквиру дијаспоре можемо убројати све западноевропске земље у којима је преобладајућа присутност исељеника са подручја Босне и Херцеговине, односно Републике Српске, па и шире: то су Њемачка, Аустрија, Шведска, Данска, Словенија, Холандија, Француска, В. Британија, државе у Сјеверној Америци. Тај сегмент је најзначајнији по питању доста великих прихода уз релативно мале трошкове маркетинга, иако је сезонског карактера;

- **Земље у окружењу** историјски су везане за предметно подручје, а то су Србија, Црна Гора, Хрватска, Словенија и Македонија, а секундарно и остатак ширег подручја југоисточне Европе у који можемо сврстати и Мађарску, Румунију, Бугарску и Грчку. Тај сегмент представљају мање самоорганизоване групе (планинарска друштва, културна друштва, историјска друштва и сл.), породице и појединци и он има значајан потенцијал за приходе, али је мањи по броју посјетилаца;
- Последњи сегмент потенцијалних посјетилаца можемо пронаћи у **домаћем окружењу** које је атрактивно због релативне близине националног парка као и општег познавања подручја. Тај сегмент је најзначајнији по броју посјетилаца и у смислу дугорочне препознатљивости парка.

Животни стил дефинисан је на темељу 4 параметра:

- Активности и приступачност;
- Природа посјете и активности које се проводе;
- Тражено искуство и степен ризика;
- Очекивана инфраструктура и услуге.

По питању животног стила, у обзир можемо узети три кључне циљне групе:

- ✓ »Дневни посјетиоци«
- ✓ »Комфортисти природе«
- ✓ »Авантуристи природе«

Ово се у великој мјери преклапа са циљним групама, идентификованим у Стратегији развоја туризма 2001–2020. године, а то су: омладински туризам, научноистраживачки туризам, еко-туризам, авантуристички туризам, спортско-рекреативни туризам и сеоски туризам.

✓ **Дневни посјетиоци**

Активности и приступачност – Ова група користи широк распон поставки из урбаног окружења за одлазак на рурално подручје. Посјете трају у распону од једног сата до читавог дана. Ова група често користи мјеста на којима су приступне тачке за одлазак у природу гдје проводе активности једноставне дневне шетње или разгледања природних атракција. Потребна је висока приступачност за возила небитно од природе транспортне комуникације – регионални пут, макадам итд.

Природа посјете и активности које се проводе – Посјете су често повезане с породичним или групним излетом или одређеном рекреацијском активношћу. Двије различите врсте активности могу се појавити у оквиру ове групе:

- а) активности као што је пикник или купање,
- б) активности као што су шетње по лаганим стазама.

Тражено искуство и степен ризика – ова група тражи искуства у природним (или руралним) окружењима уз осјећај просторности и слободе. Затим, тражи вањски доживљај с ниским нивоом ризика, и сигурним објектима за употребу.

Очекивана инфраструктура и услуге – Траже висок стандард садржаја и услуга, укључујући паркиралишта, тоалете, стазе, пикник локације, оријентације на лицу мјеста/тумачење знакова и информације о активностима које су могуће на локацији прије него се одлуче за посјету.

✓ **Комфортисти природе**

Активности и приступачност – Обожавају природни амбијент (лутање по природи) гдје је једина модификација у смислу садржаја који су на располагању. Претежно им одговара приступ пјешачким стазама. Потребне су добре везе са саобраћајном инфраструктуром.

Природа посјете и активности које се проводе – Главне активности се подузимају на главним стазама за шетање. Већина излета траје од 2 до 5 дана.

Тражено искуство и степен ризика – Траже отворено искуство у природном окружењу које има низак ниво ризика у смислу пружања сигурних услуга и удобних објеката. Како би се осигурало сигурно и угодно искуство, ове групе понекад користе вођене активности од стране трећег лица. За многе то може бити њихов прва посјета подручју националних паркова.

Очекивана инфраструктура и услуге – Траже низак ризик са угодним доживљајем у природном окружењу. Искуство је олакшано са пружањем добро изграђених стаза, мостова и квалитетом аутохтоних преноћишта (колибе, сеоске куће) и кампова с припадајућим објектима. Траже информације прије посјете како би могли испланирати своје путовање, као и свакодневно информисање о стању на подручју.

✓ **Авантуристи природе**

Активности и приступачност – Природни амбијент (истраживање природе), гдје су потребе само изражене по основним садржајима. Приступ је у великој мјери пјешнице, осим тамо гдје је ваздушни или ријечни приступ допуштен.

Природа посјете и активности које се проводе – Посјете генерално трају између 2 и 7 дана (понекад више), али и су посјете и дневног карактера. Посјете у трајању од једног дана могу завршавати дубоко у природном подручју гдје припадници ове циљне групе не захтијевају стандард објеката које траже дневни посјетиоци. Активности које се врше укључују шетање, риболов, планинарење, cross-country скијање и брдски бициклизам; активности с високим степеном сигурности у самог себе.

Тражено искуство и степен ризика – Ова циљна група има већи ниво вјештине и искуства од »комфортиста« који траже удобност у оквиру дестинације. »Авантуристи« траже искуство које им представља изазов и даје осјећај слободе и прихватају одређен степен ризика и немира.

Очекивана инфраструктура и услуге – Захтијевају само основну инфраструктуру одржавану према одговарајућим стандардима (нпр, колибе, стазе, мјеста за камповање, битније мостове, ознаке путева). Прије посјете траже информације за помоћ планирања путовања, укључујући мапе, податке о снијегу/временским условима. Нарочито их занимају информације о опцијама превоза и приступним ограничењима.

5 Стратешки циљеви Националног парка

Полазећи од визије парка, оцјене најподснијег степена организације (средње висок сепен организације), те на основу великог броја закључака изведених из анализе постојећег стања, бројних састанака и радионица са кључним актерима, Стратегије заштите природе РС, садашње ситуације у националном парку и тренутних трендова **утврђени су стратешки и оперативни циљеви** плана управљања.

У средње високом степену повезаности потребно је посебно повезати туристичке дјелатности, заштиту, инфраструктуру итд. На тај начин сваке од тих дијелова функционисања потребно је повезати у систем са заједничким циљевима.

Овај степен организације подразумијева:

- јачу повезаност сектора (туризам, природа, транспорт, истраживања),
- развој децентрализованог система развоја производа, тако да бренд повезује различите дијелове,
- потребу за јаким повезивањем на нивоу стратешких циљева и специфичних циљева по посебним дијеловима плана управљања.

Стратешки циљеви заснивају се на потреби заштите културно-историјског и природног наслеђа, на одрживом кориштењу природних ресурса, на потреби јачања управе и на приступачности парку, одрживом финасирању и развоју туризма и дефинишу оквир за активности, **чијим се остварењем НП „Козара“ поставља на путању развоја, просперитета и заштите.**

Стратешки циљ 1: Заштита културно-историјског и природног наслеђа НП Козара.

Стратешки циљ 2: Одрживо коришћење природних ресурса.

Стратешки циљ 3: Боља приступачност и јака управа НП.

Стратешки циљ 4: Развијени туризам у НП „Козара“.

Стратешки циљ 5: Успостава финансијских механизма за одрживо управљање парком.

Остваривање **стратешких циљева** постиће се кроз реализацију специфичних **оперативних циљева** и провођење конкретних **активности**.

5.1 Оперативни циљеви

Из дефинисаних стратешких, дугорочних циљева произилазе оперативни циљеви са конкретним активностима:

СТРАТЕШКИ ЦИЉ 1	
Заштита културно-историјског и природног наслеђа НП „Козара“	
ОПЕРАТИВНИ ЦИЉ 1	ОПЕРАТИВНИ ЦИЉ 2
Дефинисање подручја за очување биодиверзитета, инвентаризација врста, режим коришћења и мониторинг	Систем обиљежавања и одржавања културно-историјског наслеђа у парку и припрема вођених посјета
АКТИВНОСТИ	
<ol style="list-style-type: none"> 1. Успостава базе података о заштићеним природним вриједностима и културним добрима, врстама флоре и фауне, извршеним научноистраживачким пројектима и истражним радовима (геолошким, хидролошким и другим) од интереса за заштиту, развој и управљање националним парком, 2. Израда Црвене листе и црвене књиге флоре, фауне и гљива НП, 3. Процјена степена угрожености врста и станишта у складу са IUCN класификацијом, 4. Успостављање огледних површина заступљених типова екосистема у НП, 5. Праћење структурних, организационих, функционалних, продукционих и регулационих карактеристика на мрежи огледних површина заступљених типова екосистема, 6. Праћење бројности – густине и динамике таксона – индикатора стања екосистема, 7. Припрема инвентуре геолошког и геоморфолошког наслеђа, 8. Укључивање парка у европску мрежу геопаркова, 9. Јачање информационо-техничких (ИТ) служби и сервиса, 10. Дефинисање режима посјете, 11. Преглед стања културно-историјског наслеђа, 12. Припрема и имплементација система обиљежавања, 13. Припрема и имплементација система одржавања, 14. Интеграција информација у карте за посјетиоце парка, 15. Припрема система донација за одржавање културно-историјског наслеђа, 16. Припрема програма вођених екскурзија/обилазака културно-историјског наслеђа у НП, 17. Модернизација и допуна збирке, 18. Припрема културно-историјских мултимедијалних садржаја. 	

СТРАТЕШКИ ЦИЉ 2		
Одрживо кориштење природних ресурса		
ОПЕРАТИВНИ ЦИЉ 1	ОПЕРАТИВНИ ЦИЉ 2	ОПЕРАТИВНИ ЦИЉ 3
Дефинисање режима заштите и кориштења шума, водних ресурса и земљишта	Очување традиционалних знања и искустава у процесу управљања природним ресурсима;	Организовано сакупљање плодова природе на простору парка
АКТИВНОСТИ		
<ol style="list-style-type: none"> 1. Израда годишњег програма заштите и пословања НП, 2. Израда плана заштите шума од пожара, 3. Заштита извора питке воде, 4. Заштита изворишта ријека Мљечанице, Црне ријеке, Моштанице, Стратенице, 5. Израда основа заштите, коришћења и уређења земљишта НП „Козара“, 6. Израда посебне основе газдовања шумама, 7. Израда бонитетних карата земљишта, 8. Мапирање локација на којима се налазе плодови природе, 9. Промоција традиционалних знања кроз одрживу употребу природних ресурса (љековите, јестиве дивље биљке, гљиве и животиње), 10. Промоција традиционалних знања и културних компаративних предности кроз израду различитих публикација, које су у непосредној вези са укупном промоцијом НП „Козара“, 11. Припрема смјерница за количине и начин сакупљања плодова природе са организовањем сакупљања за посјетиоце, 12. Организација едукативних и мотивацијских активности за посјетиоце, 13. Увођење посебних мјера за заштиту шумских пејзажа, за заштиту ријетких и угрожених врста дивљачи, као и усклађивање шумскоузгојних радова са биологијом ових врста на њиховим стаништима. 		

СТРАТЕШКИ ЦИЉ 3	
Боља приступачност и јака управа НП	
ОПЕРАТИВНИ ЦИЉ 1	ОПЕРАТИВНИ ЦИЉ 2
Боља приступачност парку и интерна мобилност у парку	Јачање капацитета управе НП и организација у окружењу
АКТИВНОСТИ	
<ol style="list-style-type: none"> 1. Побољшање и редовно одржавање пута Мраковица–Подградци, 2. Побољшање и редовно одржавање пута Мраковица – манастир Моштаница, 3. Побољшање и редовно одржавање пута Мраковица–Међувође, 4. Побољшање приступа ливадама за кориснике (пољопривреднике) – у Бешићима, Јакуповићима, Разбој, Крива страна и Гола планина, Пашини конаци, 5. Повезивање са локалним превозницима, 6. Организовање различитих и алтернативних рута за обиласке локација, 7. Обнова кино-дворане, 8. Рјешавање проблема отпадних вода, 9. Профилисање кадрова, 10. Обуке за стратешко планирање и припрему пројекта, 11. Означивање границе парка, 12. Успостављање система мониторинга реализације плана, 13. Подршка активностима локалних организација од стране управе НП, 14. Заједничко планирање активности са локалним организацијама у окружењу, 15. Укључивање активности локалних организација у окружењу у обједињену туристичку понуду. 	

СТРАТЕШКИ ЦИЉ 4		
Развијени туризам у НП „Козара“		
ОПЕРАТИВНИ ЦИЉ 1	ОПЕРАТИВНИ ЦИЉ 2	ОПЕРАТИВНИ ЦИЉ 3
Разнолика рекреативна инфраструктура и пратећи информативни садржаји	Припрема туристичких производа	Организација система за усмјеравање посјете парка
АКТИВНОСТИ		
<ol style="list-style-type: none"> 1. Обнова и одржавање постојеће и креирање нове рекреативне инфраструктуре, 2. Диверзификација смјештајних објеката (поставити мјеста за камповање укључујући и санитарне објекте, еко-кућице, планинске колибе), 3. Обезбјеђење тоалета за дневне посјетиоце, 4. Припрема информативних садржаја, 5. Надоградња инфо центра, 6. Припрема туристичких производа за искориштавање подручаја као „ваздушне бање“ , 7. Укључивање објекта бање Мљечанице у туристичку понуду, 8. Припрема туристичких производа за „научни туризам“ за школе и универзитете, 9. Припрема туристичких производа за спортисте, 10. Припрема туристичких производа за искориштавање разнолике геолошке грађе парка, 11. Припрема курсева о љековитом биљу и гљивама, 12. Припрема ски-пакета, 13. Едукација и обука локалног становништва за пружање туристичких услуга, 14. Организовање смјештаја у локалним домаћинствима, 15. Израда Стратегије развоја туризма са маркетиншком стратегијом, 16. Усклађивање производа са маркетиншком стратегијом, 17. План кориштења ловишта у окружењу парка, 18. Оспособљавање улазних пунктова у НП „Козара“ – Рајковићи, Црна ријека, Пашини конаци 19. Обучити и сертификовати водиче. 		

СТРАТЕШКИ ЦИЉ 5		
Успостава финансијских механизма за одрживо управљање парком		
ОПЕРАТИВНИ ЦИЉ 1	ОПЕРАТИВНИ ЦИЉ 2	ОПЕРАТИВНИ ЦИЉ 3
Промотивне активности управе НП	Унапређена производња и продаја локалних производа на простору парка	Употреба дрвета из санитарне сјече
АКТИВНОСТИ		
<ol style="list-style-type: none"> 1. Испитивање тржишних потенцијала, 2. Анкетирање – испитивање о потреба посјетилаца, 3. Израда промотивних пакета, 4. Активна промоција од стране управе НП, 5. Формирање система резервација смјештаја и/или активности, 6. Активна сарадња са другим парковима из земље и иностранства, 7. Организована израда и продаја сувенира, 8. Едукативне и мотивацијске активности за становништво, 9. Процјена потенцијала и припрема стандарда/смјерница за производњу и продају пољопривредних производа, 10. Организована продаја локалних пољопривредних производа са фокусом на кориснике ливада, 11. Обезбјеђивање система сакупљања отпада и рециклажу (стакло/папир/органошког поријекла/остало) 12. Дефинисање висине и начина прикупљања накнада, 13. Процјена потреба и план кориштења дрвета из санитарне сјече за огрев, 14. Процјена потреба и план кориштења дрвета из санитарне сјече за дрвну инфраструктуру. 		

План активности

6 План активности

Основу за планиране активности представља потреба заштите културно-историјског и природног наслеђа, одрживо кориштење природних ресурса, потреба обезбјеђења боље приступачности парку и потреба јачања управе НП, одрживо финасирање и развоја туризма.

Све активности плана треба да се реализују унутар временског оквира од 15 година, колики би требало да буде и период важења овог документа.

6.1 Учесници у раду парка и његовом окружењу

Сам национални парк налази се на територији три општине (Приједор, Градишка и Козарска Дубица) и са аспекта потенцијалног проширења граница националног парка или развоја активности у ширем подручју парка значајне су све три општинске управе, њихови циљеви и њихов рад.

Интересантно је, да досада у националном парку „Козара“ истраживачке институције нису биле јако активне. Различита министарства и агенције могле би одиграти значајну улогу код развоја Парка, нпр. са подршком код припреме просторно планских аката, спровођења плана управљања, код побољшања приступачности и промоције, поготово на међународном нивоу.

Најзначајнији учесници у функционисању како парка, тако и његовог окружења су:

- Јавна установа Национални парк „Козара“,
- Министарство за просторно уређење, грађевинарство и екологију Републике Српске,
- Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде Републике Српске,
- Јавно предузеће „Шуме Републике Српске“,
- ШГ „Приједор“ за ШПП „Козарскодубичко“, „Новиградско“, „Приједорско“ и „Санско“ са сједиштем у Приједору и шумским управама у Новом Граду, Козарској Дубици и Оштрој Луци,
- ШГ „Градишка“ за ШПП „Посавско“ са сједиштем у Градишци и шумској управи у Прњавору и Српцу,
- Министарство трговине и туризма Републике Српске,
- Министарство вањске трговине и економских односа БиХ – Сектор за природне ресурсе, енергетику и заштиту околиша,
- Републички завод за заштиту природног и културно-историјског наслеђа Републике Српске,
- Фонд за заштиту животне средине Републике Српске,
- Републичка управа за геодетске и имовинско-правне послове,
- Агенција за шуме,
- Општина Приједор,
- Општина Градишка,
- Општина Козарска Дубица,
- Шумарски факултет у Бањој Луци,
- Пољопривредни факултет у Бањој Луци,

- Природно-математички факултет у Бањој Луци,
- Институт за генетичке ресурсе – Универзитет у Бањој Луци,
- Привредна комора РС,
- Туристичка организација Републике Српске,
- Туристичка организације Општине Приједор,
- Хотел „Монумент“,
- Пансион „Бијеле воде“ – Мраковица,
- ЕСО-Удружење „Козара“ ПРИЈЕДОР,
- Ловачко удружење „Мраковица“ Приједор,
- Ловачко удружење „Поткозарје“ Пискавица,
- Ловачко удружење „Срндаћ“ Омарска
- Ловачко удружење „Козара“ Подградци, Градишка
- Ловачко удружење „Јелен“, Козарска Дубица
- Планинарско-скијашки клуб „Љубијски рудар“, Приједор,
- Планинарско друштво „Клековача“ Приједор,
- Спортско-планинарско-аплинстички клуб „Паук“, Приједор,
- ПРЕДА - Агенција за економски развој Општине Приједор,
- Друштво за заштиту природног наслеђа „Арбор Магна“ Бања Лука ,
- Планинарско друштво „Козара“, Бања Лука,
- Планинарско алпинстички и оријентациони клуб – ПАОК, Бања Лука
- Савез EUROPARC и
- Свјетска банка.

У прилозима плана (Прилог бр. 5) налази се комплетна листа свих учесника у раду парка као и његовом окружењу са детаљним описом активности/одговорности, капацитета и потенцијала.

7 Мониторинг и извјештавање о спровођењу плана управљања

План управљања биће важећи 15 година, у којима ће се одвијати цијели низ активности праћења стања – мониторинга у сврху осигуравања реализације циљева Плана. Праћење стања је текуће праћење промјена стања предметног подручја, као и управљачких активности унутар Плана.

На основу података прикупљених током праћења стања може се процијенити степен реализације плана и извршити потребна прилагођавања. **Прилагодљиво управљање је метода која се мора успоставити** уједињујући активности на терену, мјерења за праћење стања, поређења са очекиваним резултатима и прилагођавање будућих активности, с тиме да се свака активност заснива на постојећем искуству и новим информацијама.

Активности праћења стања могу бити подијелене у неколико група према нивоу праћења стања:

- ✓ праћење стања активности предвиђених планом,
- ✓ праћење степена заштите културно-историјског и природног наслеђа ,
- ✓ праћење побољшања приступачности парку
- ✓ праћење броја посјетилаца и њиховог задовољства
- ✓ праћење успоставе нових финансијских механизма за одрживо управљање парком и
- ✓ праћење природних и друштвених промјена ширег подручја околине парка.

Најбољи инструмент за праћење успјешности реализације плана управљања представља годишњи извјештај о спровођењу плана управљања којег припрема управљач и доставља ресорном министарству до 15. марта текуће године за претходну годину.

Од тренутка усвајања плана управљања **годишњи извјештај о спровођењу плана управљања** требало би да буде структурисан у складу с њим: требало би да садржи табелу активности која је везана за циљеве, мјере и акционе планове из плана управљања, заједно с процјеном потребних средстава за провођење активности, податком у којој су мјери извршене планиране активности и потрошена предвиђена средства.

Кроз низ година ти годишњи извјештаји постају идеалан инструмент процјене до које мјере су постигнути циљеви и мјере из плана управљања, те која су средства потрошена за њихову реализацију.

8 Зонирање

У оквиру припреме плана управљања за НП „Козара“ припремљен је и нацрт зонације овог парка који је и представљен у старијим верзијама нацрта плана управљања.

У међувремену је усвојен Закон о Националном парку „Козара“ (Службени гласник РС број 121/12) чијим је Чланом 6. дефинисано да се на подручју НП „Козара“ одређују режими заштите I, II и III степена, зависно од степена очуваности природних вриједности, а Чланом 10. да се зоне и режими заштите I, II и III степена на територији националног парка уређују просторним планом подручја посебне намјене НП „Козара“.

Како је предметна зонација већ била припремљена, стављена је на располагање Министарству за просторно уређење, грађевинарство и екологију Републике Српске за употребу као стручна подлога код припреме просторног плана којим ће бити и коначно дефинисане просторне зоне Парка, зависно од степена очуваности природних вриједности са одговарајућим режимима заштите.

Ово министарство донијело је и Одлуку о изради просторног плана подручја посебне намјене НП „Козара“, као носиоц израде просторног плана.

Просторни план подручја посебне намјене националног парка тренутно је у процесу израде у складу са законом који уређује област заштите природе, законом којим се уређују питања националних паркова и другим прописима из посебних области којима се регулишу питања заштите животне средине, планирања и уређења простора и међународним стандардима.

9 Финансирање Националног парка

У Републици Српској као и у другим дијеловима свијета усљед економских промјена мање је финансирања за оне дјелатности које саме не генеришу адекватне приходе. Због мањег обима инвестиција у привреди, те мање потрошње, мање је и директних и индиректних пореза и слабије је пуњење државног буџета. Ово за посљедицу има и смањен обим јавног финансирања заштите природе, док са приватним финансирањем таквих пројекта управа НП нема већег искуства.

Са новим законом о националним парковима шумарство не може бити више извор прихода, зато треба пронаћи друге изворе финансирања („на подручју националног парка забрањено је: сјећи или уништавати дрвеће, жбуње и осталу вегетацију, **осим вршења санитарних сјеча**“, Закон о националним парковима (Службени гласник РС број 75/10)).

Могући облици финансирања заштићених подручја зависе од стратегије и законских рјешења које ће дефинисати држава како би успјела остварити циљеве које је предвидјела за управљање природом.

Управљање и одрживост заштићених подручја не може зависити од продаје дрвета. Потребно је изградити системско рјешење финансирања које произилази из еколошке политике државе – Усчуплић, М. (2006).

У складу са новим законом о националним парковима, средства за финансирање националних паркова обезбјеђују се из: а) **буџета Републике** и б) **властитих прихода**. Буџет Републике је врло битна ставка у финансирању националног парка, али је неопходно да НП „Козара“ на бази постојећих кадровских капацитета, те јачањем истих у будућности, поради на прибављању средстава из других извора.

Закон о заштити животне средине (Службени гласник РС број 28/07, 41/08 и 29/10) предвиђа да средства за **финансирање заштите, развоја и управљања заштићеним подручјима**, управљач заштићеног подручја може обезбиједити у складу са овим законом, из средстава којима располаже **Фонд за заштиту животне средине** Републике Српске.

Оснивањем Фонда за заштиту животне средине Републике Српске добијен је један нови извор финансирања заштите и унапређења стања животне средине на територији РС. Једна од главних функција Фонда за заштиту животне средине Републике Српске је регулисање дјелатности јавних установа које обезбјеђују заштиту животне средине на нивоу ентитета ради управљања програмима чији је циљ унапређење заштите животне средине, а које обухвата:

- подршку мјерама у циљу заштите животне средине, нарочито у области развоја и финансирања информативног система, образовања и ширења информација, истраживања и активности јавности које се односе на заштиту животне средине
- унапређење развоја економске структуре која је повољна за животну средину
- очување заштићених животних подручја унапређивање еколошке свијести јавности и истраживање животне средине

Закон о шумама (Службени гласник РС број 75/08 и 60/13) дефинише да су **средстава посебне намјене**, између осталог, предвиђена и за издвајање, конзервацију и очување заштићених подручја.

Добар дио прихода могли би чинити приходи **из туристичке дјелатности** засноване на постојећој и новој туристичкој инфраструктури и природним и културно-историјским вриједностима парка. Међутим, за остварење значајнијих прихода из туристичке дјелатности неопходна су и значајнија улагања у инфраструктуру (приступачности) и јаку маркетиншку стратегију парка.

У доњој табели представљено је неколико могућности финансирања парка.

Табела 9 Могући извори финансирања и системске потребе

Извор финансирања	Правно уређење	Коментар	Потенцијал
Приватно финансирање	Концесија	У примјеру концесијског управљања Влада би требало да промијени законске услове за управљање. Управе паркова би у том примјеру биле пренесене у приватно управљање и то би било управљање по правилима приватног, а не јавног права. У региону нема довољно потенцијалних приватних организација које би преузеле управљање и улагале у развој дјелатности. Пракса у региону показује, да су такви приватни инвеститори обично мобилни оператери, електроенергетска предузећа и слична велика предузећа.	Мало могућности премало средстава
Приватне донације	Уговор о донацијама	У примјеру приватних донација Влада би требало да организује фонд, који би задовољио правила транспарентности придобијања финансирања и прегледности пословања. Управе паркова би из фонда добијале средства за спровођење пројекта. Тај начин финансирања би представљао сталан облик финансирања који је потребан за редовно пословање управе.	Мало могућности премало средстава
Пројекти финансирани из ЕУ средстава	Уговори са ЕУ фондом	Управе паркова би за тај облик финансирања требало да развију пројектно одјељење и сарадњу с другим управама паркова у региону како би заједно с њима и сами пријављивали пројекте и касније их имплементирали. Поред тога тај облик финансирања захтијева обртна и инвестицијска средства за финансирање пројекта кад су средства добијена.	Веће могућности приближно око 20-30% потребних средстава
Пројекти финансирани из других донација	Уговор с донатором		
Наплаћивање улазница и услуга	Систем наплате	Управе паркова мораће средњерочно развијати услуге и производе које ће моћи продати посјетиоцима и из чијих ће прихода дјелимично покривати трошкове управљања и заштите природних ресурса. Овим приходима требало би да допуне дио јавних. Међутим, за остварење ових циљева систем ће тражити јаку организованост и развој брэнда, затим повезивање услуга и производа у пакете понуде за туристе по тржишним сегментима.	Веће могућности негдје 20-30% потребних средстава

Извор финансирања	Правно уређење	Коментар	Потенцијал
Јавно финансирање	Јавни буџет	У условима успорене економске динамике такав систем финансирања на дуги рок неће бити одржив. Јавне финансије могу управама паркова помоћи код финансирања дијела фиксних трошкова, суфинансирања пројеката финансираних од стране ЕУ фондова и других донатора. Поред тога јавни буџет потребно је усмјерити у оне пројекте који не доносе приходе али су потребне јавне потпоре ради социјалних потреба.	Мање могућности 40-60% потребних средстава

Извор: ИГ, Оикон, Оикос, Јануар 2012

9.1 Извори финансирања и донације

9.1.1 IPA

Крајем 2010. године почела је имплементација пројекта „Бициклом за туризам без граница“ (BIKE 4 TWF), који је финансиран из фонда IPA, II компонента – Програм прекограничне сарадње/Cross border cooperation (CBC) између Босне и Херцеговине и Хрватске. Пројекат је намијењен развоју туризма у пограничном подручју Босне и Херцеговине и Хрватске, конкретно на подручју националног парка Козара и Парка природе „Лоњско поље“. Водећи партнери у овом пројекту били су Развојна агенција Сисачко-мославачке жупаније „СИ-МО-РА“ и Агенција за економски развој Општине Приједор „ПРЕДА-ПД“, заједно са својим партнерима које између осталих чине Национални парк „Козара“, Туристичка организација општине Приједор и Туристичка организација Козарске Дубице у БиХ, те Парк природе „Лоњско поље“, Туристичка организација Сисачко-мославачке жупаније, Општина Хрватска Костајница и Општина Јасеновац у Хрватској.

Табела 10 Средства претприступних фондова као потенцијални извори финансирања предложених пројеката

Извор финансирања	Циљ/мјера/буџетска линија
Инструменти претприступне помоћи – међудржавна сарадња Босна и Херцеговина – Хрватска	Мјера 1.1: Развој заједничке туристичке понуде
	Мјера 1.2: Промоција предузетништва
	Мјера 2.1: Заштита околине
У програму могу учествовати организације са сједиштем у општини Приједор, Козарска Дубица и Градишка.	Мјера 2.2: Побољшање доступности свих услуга у локалној заједници у пограничном подручју
Инструменти претприступне помоћи – Јадрански програм међудржавне сарадње	Приоритет 1 – Економска, друштвена и институционална сарадња
	Приоритет 2 – Природни и културни ресурси и превенција ризика
Транснационални програм „Југоисточна Европа“	Приоритет 2.2 Побољшање превенције ризика по околину
	Приоритет 2.3 Подстицање сарадње и управљања природним добрима и заштићеним подручјима

Како се програм IPA, II компонента – Програм прекограничне сарадње/Cross border cooperation (CBC) између Босне и Херцеговине и Хрватске завршава 2013. године, потребно је припремити и за следећи програмски период квалитетне пројекте за финансирање, тако да се прати припрема нових оперативних програма прекограничне сарадње.

9.1.2 Донаторске организације

У БиХ је активно неколико донаторских организација са програмима финансијске подршке активностима, које се спроводе у националном парку. У доњој табели приказане су неке од ових организација и њихови циљеви. Којим организацијама ће се приступити за финансијску помоћ зависи од ситуације током спровођења плана управљања.

Табела 11 Међународне финансијске организације као потенцијални извори финансирања предложених пројеката

Извор финансирања	Циљ/мјера/буџетска линија
Програм Уједињених нација за развој (UNDP)	Освијештена политика управљања заштитом околине: повезивање локалних и националних дјеловања у БиХ
Светска банка	Фонд Цивилно друштво (бивши Програм малих грантова)
Америчка агенција за међународни развој (USAID)	Одрживи развој непрофитног сектора у БиХ (CCSP)
Балкански фонд за демократију – Њемачки маршалов фонд	Програми за израду грантова
CEI Програм размјене знања (KEP)	Приоритетно подручје III. Пољопривреда, енергетика и околина
	1.1. Клима, околиш и одржива енергија
	1.2. Развој предузетништва, укључујући туризам
Швајцарска агенција за развој и сарадњу (SDC)	Управљања у области вода и заштите околине – GOV-WADE
Амбасада Краљевине Холандије у БиХ	Матра-флех програм / Матра Ембасу програм
Шведска организација за међународни развој и сарадњу (SIDA)	Демократија, људска права и једнакост полова
	Развој тржишта
	Одржива инфраструктура (нарочито у области снабдијевања водом, управљања отпадним водама и управљања отпадом)
Регионални центар за животну средину (REC) у БиХ	Размјена информација Јачање капацитета путем тренинга Финансијска подршка НВО пројектима

9.1.3 Фондације

Постоји значајан број великих приватних и јавних фондација које додјељују средства у областима које би биле од интереса за Национални парк „Козара“, а које средстава додјељују организацијама са подручја Босне и Херцеговине. Овдје ће бити наведене неке од највећих фондација које би могле финансирати пројекте путем донација, прије свега у областима које су идентификоване као циљне за НП.

Табела 12 Међународне фондације као потенцијални извори финансирања предложених пројеката

Назив фондације	Одабрана приоритетна поља фондација
WILD фондација	Заштита дивљине; Заштићена подручја и врсте
PAN Парк фондација	Заштита дивљине; Заштита националних паркова Европе
Re-wilding Europe	Заштита дивљине; Заштићена подручја и врсте
Anna Lindh evro-mediteranska фондација за дијалог између култура	Образовање и млади; Култура и умјетност; Мир и коегзистенција; Вриједности, религија и спиритуалност

Назив фондације	Одабрана приоритетна поља фондација
Фонд за отворено друштво	Развој локалних заједница; Образовање; Реформа јавних управа и јавних служби
Charles Stewart Mott фондација – Програм цивилног друштва	Локални развој; Образовање и обуке; Сарадња и развој
Compagnia di San Paolo фондација	Друштвени послови; Истраживање; Култура; Јавна управа; Локални развој; Образовање и обуке
The Slow Food фондација за биодиверзитет	Одбрана локалних прехранбених традиција; Заштита локалног биодиверзитета; Промоција производа
Европска културна фондација	Културна размјена; Развој локалних заједница; Сусједска сарадња
Фондација за образовање у животној средини	Образовање и обуке; Заштита шума; Заштита животне средине
Фонд браће Rockefeller	Одрживи развој
Фондација Alexander Rave	Културно наслеђе; Стипендије за музејске раднике
Међународни Вишеград Фонд	Културна сарадња; Истраживање и научна сарадња; Образовна сарадња; Промоција туризма; Прекогранична сарадња
Otto Kinne фондација	Истраживачки пројекти; Образовна путовања; Куповина научне опреме, нарочито за младе истраживаче
Швајцарска национална фондација за науку	Пружање подршке појединим истраживачима, истраживачким тимовима и истраживачким институцијама
Leonardo DiCaprio фондација	Заштита дивљине; Очување шума; Чисте воде; Обновљиви извори енергије.

Као додатна могућност за финансирање активности НП „Козара“, предвиђа се успостављање сарадње са великим **приватним компанијама и корпорацијама** на подручју Босне и Херцеговине и ширег региона (нпр. ArcelorMittal користи велики каменолом уз саму границу парка). Већина оваквих компанија има утврђене системе донација и различитих видова подршке у оквиру својих активности корпоративне друштвене одговорности (Corporate Social Responsibility), па би се, свакако, могле од њих затражити донације или други видови подршке развоју НП „Козара“.

10 Листа организација које су учествовале у процесу израде плана управљања

У периоду израде овог плана аутори су организовали низ радионица са заинтересованим странама које су активно учествовале у креирању идеја, давању критика и сугестија. Такође, у току израде овог плана аутори су одржавали и редовне појединачне састанке са кључним заинтересованим странама на којима су тражили њихова мишљења и предлоге. У наставку је наведен списак институција које су у различитим облицима дале свој допринос изради овог плана.

Организације које су учествовале у процесу израде плана управљања:

- Министарство за просторно уређење грађевинарство и екологију Републике Српске,
- Национални парк „Козара“ – Приједор,
- Републички завод за заштиту културно-историјског и природног наслеђа Републике Српске,
- Општина Приједор
- Општина Козарска Дубица
- ШГ „Градишка“
- ПАОК Бања Лука
- Туристичка организација Републике Српске,
- Туристичка организација општине Приједор,
- Геодетска управа Приједор,
- Фонд за заштиту животне средине Републике Српске
- Привредна комора Републике Српске,
- Ловачко удружење „Мраковица“ Приједор
- Агенција ПРЕДА

11 Референце

1. Нацрт свеобухватног извјештаја, (2006), Побољшање комуникације и транспарентности у сектору шумарстава, БиХ, Пројекат развоја и очувања шума.
2. Финални извјештај – Оправданост развоја екотуризма у Босни и Херцеговини, (2007), Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде Бања Лука, Република Српска, БиХ, Пројекат развоја и очувања шума.
3. Финални извјештај – Угрожене врсте дивљачи у Босни и Херцеговини, (2006), БиХ, Пројекат развоја и очувања шума.
4. Стратегија заштите природе Републике Српске, (2009), Министарство за просторно уређење, грађевинарство и екологију Бања Лука, Република Српска, БиХ, Пројекат развоја и очувања шума.
5. Стратегија развоја општине Приједор 2008–2013, (2008), Скупштина општине Приједор.
6. Process framework for mitigating potential adverse livelihood impacts, (2007), BiH Forest and Mountain Protected Areas Project.
7. Protected Area Management Plan Recommended Elements1 (prepared by F. Boltz, H. Balasubramanian, and M. Morales), Adapted from: Thomas, Lee and Middleton, Julie, (2003). Guidelines for Management Planning of Protected Areas. IUCN Gland, Switzerland and Cambridge, UK. ix + 79pp.
8. Lee T. Middleton J. Phillips A., Best Practice Protected Area Guidelines Series No. 10, World Commission on Protected Areas (WCPA), (2003), IUCN – The World Conservation Union.
9. Final Report – Identification of High Conservation Value Forests (HCVF) in Bosnia & Herzegovina, (2007), The Ministry of Agriculture, Forestry and Water Management of Republic of Srpska Project Implementation Unit Forestry.
10. Final Report – Environmental Assessment / Environmental Management Plan Framework (2007), Forest and Mountain Protected Areas Project by Bosna-S Consulting.
11. Identification of High Conservation Value Forests (HCVF) in Bosnia & Herzegovina (2007), The Ministry of Agriculture, Forestry and Water Management of Republic of Srpska.
12. Feasibility Study for area of special interest for Federation of Bosnia and Herzegovina – Igman, Vjelašnica, Treskavica, and canyon of river Rakitica Visočica.
13. Истраживачко-развојни и пројектни центар Бања Лука.
14. Збирни извјештај – Студија планираног газдовања шумама, (2011), Пројекат свјетске банке у шумарству, Република Српска.
15. Ференц Г. : Приватизација шумског сектора у Босни и Херцеговини, Збирни извјештај, Сарајево (2000).
16. Scharpenberg P. : Маркетинг и цијене дрвета, Нацрт извјештаја, Минхен, (2000).
17. Развој државних стандарда за одрживо управљање шумама и сертификацију шума QCBS – 004, Завршни извјештај, СЕТЕОР, БиХ, Пројекат развоја и заштите шумарства (FDCP), (2006).
18. Rapid social assessment of the forest and mountain protected areas project, (2008), World bank and Ministry of Agriculture, Forestry and Water Management of the Fedaration of Bosna and Hercegovina.
19. Ференц Г. : Нацрт извјештаја – Приватизација шумског сектора у Босни и Херцеговини (Дио за Републику Српску), Сарајево и Бања Лука (2000).

20. Нацрт финалног извјештаја – Институционална подршка државним предузећима за газдовање шумама у Федерацији БиХ и у Републици Српској, (2006), БиХ, Пројекат развоја и очувања шума.
21. Коначан извјештај – Стратегије финансијске одрживости за управљање шумама, Економски институт а.д. Бања Лука, (2007), БиХ, Пројекат развоја и очувања шума.

Прилози

ПРИЛОГ 1: ДЕТАЉАН АКЦИОНИ ПЛАН

У оквиру овог прилога плана управљања НП „Козара“ дефинисан је cjеловит акциони план у табеларом облику који представља резиме свега наведеног у плану у ком се кратко и јасно наводе активности, носиоци активности, потенцијални извори финансирања, рокови имплементације, процјена буџета, те критеријуми, односно показатељи за успјешност.

У оквиру овог акционог плана **дефинисано је 79 конкретних активности** које би требало реализовати у циљу извршења овог плана управљања.

Планиране активности плана управљања приказане су у следећим табелама по стратешким цјелинама, комплексности и фокусираности.

СТРАТЕШКИ ЦИЉ 1 – Заштита културно-историјског и природног наслеђа НП „Козара“

Ред.бр акт.	Активности	Носиоци активности	Рокови реализације	Процјена буџета (КМ)	Могући извор финансирања	Критеријум/показатељи за успјешност
1.	Успостава базе података о заштићеним природним вриједностима и културним добрима, врстама флоре и фауне, извршеним научно-истраживачким пројектима и истражним радовима (геолошким, хидролошким и другим) од интереса за заштиту, развој и управљање националним парком	- Министарство за просторно уређење, грађевинарство и екологију	2015.	15.000	- IPA фондови - UNDP - CEI KEP - SDC Swiss - Matra - SIDA - Фонд за заштиту животне средине	Успостављена база података о заштићеним природним вриједностима, културним добрима, заштићеним врстама флоре и фауне, извршеним научноистраживачким пројектима и истражним радовима
2.	Израда црвене листе и црвене књиге флоре, фауне и гљива НП	- Завод за заштиту природног и културног наслеђа	2020.	480.000		Урађена црвена листа и црвена књига флоре, фауне и гљива
3.	Процјена степена угрожености врста и станишта у складу са IUCN класификацијом	- ПМФ,	2020.	90.000		За категоризацију угрожености врста кориштени су научно засновани критеријуми који су универзално примјенљиви
4.	Успостављање огледних површина заступљених типова екосистема у НП	- Шумарски Факултет	2014.	100.000		Успостављене су огледне површине и стална истраживања на њима
5.	Праћење структурних, организационих, функционалних, продукционих и регулационих карактеристика на мрежи огледних површина заступљених типова екосистема	- Институт за генетичке ресурсе - управа НП	2015–2027.	80.000/ годишње		Годишњи извјештаји о мониторингу структурних, организационих, функционалних, продукционих и регулационих карактеристика заступљених типова екосистема
6.	Праћење бројности – густине и динамике таксона – индикатора стања екосистема		2015–2027.	30.000/ годишње		Извјештај о праћењу бројности таксома
7.	Припрема инвентуре геолошког и геоморфолошког наслеђа	-Завод за заштиту природног и културног наслеђа - Рударски институт - управа НП	2018.	200.000		- IPA фондови - UNDP - CEI KEP - SDC Swiss - Matra

Ред.бр акт.	Активности	Носиоци активности	Рокови реализације	Процјена буџета (КМ)	Могући извор финансирања	Критеријум/показатељи за успјешност
8.	Укључивање Парка у европску мрежу геопаркова	- Министарство за просторно уређење, грађевинарство и екологију - управа НП	2020.	50.000	- SIDA - Фонд за заштиту животне средине	НП „Козара“ се налази у мрежи европских геопаркова
9.	Јачање информационо-техничких (ИТ) служби и сервиса	- управа НП	2015.	150.000	- IPA фондови - ПРЕДА - UNDP - Балкански фонд за демократију - Matra - SIDA	Оспособљавање и ширење људских ресурса и техничко-технолошких капацитета; Примјена постојећих софтвера и креирање нових, сходно потребама и специфичностима; Употреба ГИС базе података за све податке у НП
10.	Дефинисање режима посјете	- Завод за заштиту природног и културног наслеђа - управа НП	2014.	30.000	- IPA фондови - из властитих прихода	Дефинисан режим посјете и кретања посјетилаца на појединим локалитетима у парку
11.	Преглед стања културно-историјског наслеђа		2015.	120.000	- IPA фондови - Балкански фонд за демократију	Урађена истраживања и документовано стање културно-историјског наслеђа са приједлогом санације/рестаурације
12.	Припрема и имплементација система обиљежавања		2016.	110.000	- Matra	Урађен систем и извршено обиљежавање и сигнализација културно-историјског наслеђа према међународним стандардима
13.	Припрема и имплементација система одржавања	- Завод за заштиту природног и културног наслеђа - управа НП	2016.	80.000/ годишње	- IPA фондови - Балкански фонд за демократију - Matra	Урађен и имплементиран систем одржавања за сваки значајан културно-историјски објекат
14.	Интеграција информација у карте за посјетиоце парка	- управа НП	2013.	10.000	-	Планирање и дизајнирање информативних брошура за посјетиоце

Ред.бр акт.	Активности	Носиоци активности	Рокови реализације	Процена буџета (КМ)	Могући извор финансирања	Критеријум/показатељи за успјешност
15.	Припрема система донација за одржавање културно-историјског наслеђа	- Завод за заштиту природног и културног наслеђа - управа НП	2015.	15.000		Израђен одговарајући систем управљања културно-историјским наслеђем који би подразумијевао инвестирање у облику донација и захтјева које је потребно испунити за њихову реализацију
16.	Припрема програма вођених екскурзија/обилазака културно-историјског наслеђа у НП	- Завод за заштиту природног и културног наслеђа - управа НП	2014.	20.000		Израђен програм посјете културно-историјском наслеђу како би се валоризирала његова туристичка вриједност; Посјете морају бити контролисане како у погледу бројности групе, тако и фреквенције посјета за сваки ентитет посебно у зависности од његових карактеристика и стања у ком се налази
17.	Модернизација и допуна збирке	- Завод за заштиту природног и културног наслеђа - управа НП	2015.	120.000	- ИРА фондови - Балкански фонд за демократију - Matra	Стална музејска поставка редовно се допуњава и модризују се начини презентације
18.	Припрема културно-историјских мултимедијалних садржаја	- управа НП	2016.	80.000	- ИРА фондови - Балкански фонд за демократију - Matra	У музеју и кино-сали културно-историјски садржаји презентују се и мултимедијално.

СТРАТЕШКИ ЦИЉ 2 – Одрживо кориштење природних ресурса

Ред.бр акт.	Активности	Носиоци активности	Рокови реализације	Процјена буџета (КМ)	Могући извор финансирања	Критеријум/показатељи за успјешност
1.	Урадити годишњи програм заштите и пословања националног парка	- управа НП	2013–2027.	-	- из властитих прихода	Израђен годишњи програм заштите и пословања националног парка
2.	Урадити план заштите шума од пожара	- Управа НП	2013–2027.	-		Урађен план заштите шума од пожара
3.	Заштита извора питке воде	- управа НП - овлаштене организације	2020.	150.000	- IPA фондови - UNDP - CEI KEP - SDC Swiss - SIDA - REC	Идентификована сва изворишта чија се вода користи за пиће; Дефинисане водозаштитне зоне; Обиљежена подручја на која се заштита односи са јасно истакнутим информацијама о заштити; Информисање и едукација локалног становништва и корисника воде тих изворишта о мјерама заштите
4.	Заштита изворишта ријека Мљечанице, Црне ријеке, Моштанице, Стратенице		2020.	150.000	- Фонд за заштиту животне средине	Дефинисани посебни услови за заштиту изворишта ријека и њиховог био и геоморфолошког диверзитета
5.	Израда основа заштите, коришћења и уређења земљишта НП „Козара“	- Министарство пољопривреде - Пољопривредни институт	2022.	230.000	- IPA фондови - UNDP	Израђене основе заштите, кориштења и уређења земљишта НП „Козара“
6.	Израда посебне основе газдовања шумама	- Пољопривредни институт	2015.	70.000	- CEI KEP - SDC Swiss	Израђена посебна основа газдовања шумама

Ред.бр акт.	Активности	Носиоци активности	Рокови реализације	Процјена буџета (КМ)	Могући извор финансирања	Критеријум/показатељи за успјешност
7.	Израда бонитетних карата земљишта	факултет - управа НП	2022.	200.000	- Matra - SIDA - Фонд за заштиту животне средине	Израђене бонитетне карте земљишта
8.	Мапирање локација на којима се налазе плодови природе	- Завод за заштиту природног и културног наслеђа Пољопривредни и Шумарски факултет - управа НП	2018.	60.000	- IPA фондови - UNDP - CEI KEP - Matra - REC	Урађено мапирање локација на којима се налазе плодови природе
9.	Припрема смјерница за количине и начин сакупљања плодова природе са организовањем сакупљања за посјетиоце		2019.	25.000	- из властитих прихода	Осмишљени програми за сакупљање плодова природе уз контролисану количину и начин сакупљања, те програми за организовање сакупљања за посјетиоце уз надзор представника стручних служби, који су ангажовани као водичи и едукатори
10.	Промоција традиционалних знања кроз одрживу употребу природних ресурса (љековите, јестиве дивље биљке, гљиве и животиње)	- Завод за заштиту природног и културног наслеђа управа НП	2015–2027.	15.000/ годишње	- IPA фондови - UNDP	Користе се традиционална знања за одрживу употребу природних ресурса (љековите, јестиве дивље биљке, гљиве и животиње); Такође, иста знања се публикују и презентују кроз укупну промоцију парка
11.	Промоција традиционалних знања и културних компаративних предности кроз израду различитих публикација, које су у непосредној вези са укупном промоцијом НП „Козара“	- Завод за заштиту природног и културног наслеђа - ЕСО-Удружење „КОЗАРА“ - управа НП	2015–2027.	20.000/ годишње	- IPA фондови - UNDP	

Ред.бр акт.	Активности	Носиоци активности	Рокови реализације	Процјена буџета (КМ)	Могући извор финансирања	Критеријум/показатељи за успјешност
12.	Организација едукативних и мотивацијских активности за посјетиоце	- управа НП	2015–2027.	20.000/годишње	- из властитих прихода	Осмишљени су програми за организовање едукативних и мотивацијских активности за посјетиоце
13.	Увођење посебних мјера за заштиту шумских пејзажа, за заштиту ријетких и угрожених врста дивљачи, као и усклађивање шумскоузгојних радова са биологијом ових врста на њиховим стаништима	<ul style="list-style-type: none"> - Министарство за просторну уређење, грађевинарство и екологију - Министарство пољопривреде шумарства и водопривреде - Завод за заштиту природног и културног наслеђа <ul style="list-style-type: none"> - ПМФ - Шумарски факултет - Инстут за генетичке ресурсе - управа НП 	2018.	110.000	<ul style="list-style-type: none"> - IPA фондови - UNDP - CEI KEP - SDC Swiss - Matra - SIDA - Фонд за заштиту животне средине 	Уведене посебне мјере заштите шумских пејзажа, ријетких и угрожених врста дивљачи, кроз усклађене шумскоузгојне радове.

СТРАТЕШКИ ЦИЉ 3 – Боља приступачност и јака управа Парка

Ред.бр акт.	Активности	Носиоци активности	Рокови реализације	Процјена буџета (КМ)	Могући извор финансирања	Критеријум/показатељи за успјешност
1.	Побољшање и редовно одржавање пута Мраковица–Подградци	- Министарство саобраћаја - Путеви РС, - општине Приједор, Градишка, Дубица - управа НП	2018.	26 мил.	- IPA фондови - Свјетска банка - CEI KER	Изграђена модернија саобраћајница Мраковица–Подградци
2.	Побољшање и редовно одржавање пута Мраковица – манастир Моштаница		2020	10 мил.		Изграђена модернија саобраћајница Мраковица–Манастир Моштаница
3.	Побољшање и редовно одржавање пута Мраковица–Међувође		2024.	30 мил.		Изграђена модернија саобраћајница Мраковица–Међувође
4.	Побољшање приступа ливадама за кориснике (пољопривреднике) – у Бешићима, Јакуповићима, Разбоју, Кривој страни и Голиј планини, Пашиним коначима	- управа НП - корисници ливада	2018.	100.000	- IPA фондови - Свјетска банка - CEI KER	Побољшање пориступа ливадама за пољопривреднике
5.	Повезивање са локалним превозницима	- управа НП - локални превозници	2014.	3.000/ годишње	- IPA фондови - из властитих прихода	Локални превозници обављају услуге превоза посјетилаца до парка и унутар парка
6.	Организовање различитих и алтернативних рута за обиласке локација	- управа НП	2019.	200.000	- из властитих прихода	Постављене нове руте које би посјетиоци могли користити при обиласцима жељених локација уз напомену о њиховој вриједности/захтјевности
7.	Обнова кино-дворане	- управа НП	2020.	200.000	- IPA фондови - CEI KER - из властитих прихода	Саниран кров и кино дворана опремљена одговарајућом савременом опремом

Ред.бр акт.	Активности	Носиоци активности	Рокови реализације	Процјена буџета (КМ)	Могући извор финансирања	Критеријум/показатељи за успјешност
8.	Рјешавање проблема отпадних вода	- управа НП	2022.	300.000	- IPA фондови - CEI KEP - из властитих прихода	Отадне воде из смјештајних и угоститељских објеката организовано се прикупљају и централно пречишћавају
9.	Профилисање кадрова	- Министарство за просторно уређење грађевинарство и екологију - управа НП	2014–2027.	15.000/годишње	- IPA фондови - UNDP	Профилисани кадрови и урађен план њихове едукације
10.	Обуке за стратешко планирање и припрему пројекта				- Балкански фонд за демократију - Matra - REC	Радници управе НП оспособљени за писање пројекта и аплицирање према међународним финансијским фондовима, као и за коришћење тих средстава
11.	Означавање границе Парка	- Управа за геодетске послове - управа НП	2015.	180.000	- IPA фондови - из властитих прихода	Означена граница парка на терену
12.	Успостављање система мониторинга реализације плана	- управа НП	2013–2027.	3.000/годишње	- IPA фондови - UNDP - Балкански фонд за демократију - Matra - REC	Годишњи извјештаји о мониторингу реализације плана активности
13.	Подршка активностима локалних организација од стране управе НП	- управа НП - ПРЕДА, - општине Приједор, Дубица, Градишка, - локалне организације	2013–2027.	3.000/годишње	- IPA фондови - UNDP - Балкански фонд за демократију - Matra - REC	Успостављена сарадња између управе НП и организација у окружењу националног парка и израђен план заједничких активности

Ред.бр акт.	Активности	Носиоци активности	Рокови реализације	Процјена буџета (КМ)	Могући извор финансирања	Критеријум/показатељи за успјешност
14.	Заједничко планирање активности са локланим организацијама у окружењу		2014–2027.	3.000/годишње	- IPA фондови - UNDP - Балкански фонд за демократију	
15.	Укључивање активности локланих организација у окружењу у обједињену туристичку понуду		2014–2027.	3.000/годишње	- Matra - REC	Спроведена анализа свих организација у окружењу и њихових активности, а затим одређене комплементарне повезане са активностима управе НП како би целокупна понуда била значајно обогаћена

СТРАТЕШКИ ЦИЉ 4 – Развијени туризам у НП Козара

Ред.бр акт.	Активности	Носиоци активности	Рокови реализације	Процјена буџета (КМ)	Могући извор финансирања	Критеријум/показатељи за успјешност
1.	Обнова и одржавање постојеће и креирање нове рекреативне инфраструктуре	- управа НП	2013–2027.	20.000/годишње		Обновљена и редовно одржавана постојећа рекреативна инфраструктура која се редовно надопуњује и проширује
2.	Диверзификација смјештајних објеката (поставити мјеста за камповање укључујући и санитарне објекте, еко-кућице, планинске колибе)	- управа НП	2021–2027.	200.000	- IPA фондови - CEI KEP	У парку постоји велики избор различитих врста смјештатаја за различите типове посјетилаца.
3.	Обезбјеђење тоалета за дневне посјетиоце	- управа НП	2015.	120.000		Обезбјеђени тоалети за дневне посјетиоце.
4.	Припрема информативних садржаја	- управа НП	2014.	12.000		Побољшан и употпуњен информативни садржај
5.	Надоградња инфо-центра	- управа НП	2013.	10.000	- из властитих прихода	Постојећи инфо-центар је надограђен и у њему се нуди литература, информације и подршку за посјетиоце

Ред.бр акт.	Активности	Носиоци активности	Рокови реализације	Процјена буџета (КМ)	Могући извор финансирања	Критеријум/показатељи за успјешност
6.	Припрема туристичких производа за искориштавање подручја као „ваздушне бање“	- управа НП - туристичке организације	2014.	15.000	- ИРА фондови - из властитих прихода	Припремљени туристички производи који промовишу и нуде садржаје „ваздушне бање“ у парку
7.	Укључити објекте бање „Мљечанице“ у туристичку понуду	- управа НП - менџмент бање	2014.	2.000	- ИРА фондови - из властитих прихода	Објекти и садржаји бање „Мљечанице“ налазе се у туристичкој понуди Парка
8.	Припрема туристичких производа за „научни туризам“ за школе и универзитете	- управа НП - Министарство просвјете и културе	2014.	18.000	- ИРА фондови - из властитих прихода	Припремљени туристички производи који промовишу и нуде садржаје за „научни туризам“ у парку
9.	Припрема туристичких производа за спортисте	- управа НП	2014.	15.000	- ИРА фондови - из властитих прихода	Припремљени туристички производи који промовишу и нуде садржаје у парку за припреме и боравак спортиста
10.	Припрема туристичких производа за искориштавање разнолике геолошке грађе Парка	- управа НП	2020.	20.000	- ИРА фондови - из властитих прихода	Припремљени туристички производи који промовишу и нуде садржаје у парку који су интересанти љубитељима геологије и спелологије
11.	Припрема курсева о љековитом биљу и гљивама	- управа НП - Пољопривредни факултет	2015–2027.	6.000 /годишње	- ИРА фондови - из властитих прихода	Припремљен материјал и годишње се одржавају курсеви о љековитом биљу и гљивама у Парку, чиме се додатно повећава промоција Парка међу заинтересованим за ове садржаје.
12.	Припрема ски-пакета	- управа НП - Љубијски рудар - туристичке организације	2013.	10.000	- ИРА фондови - из властитих прихода	У сарадњи са Љубијским Рударом направљени су заједнички промотивни туристички пакети
13.	Едуковати и обучити локално становништво за пружање туристичких услуга	- Министарство туризма и трговине - ПРЕДА - управа НП	2018.	200.000	- ИРА фондови - СЕИ КЕР - из властитих прихода	Локално становништво едуковано је за производњу и продају квалитетних и препознатљивих локалних производа и пружање туристичких услуга

Ред.бр акт.	Активности	Носиоци активности	Рокови реализације	Процјена буџета (КМ)	Могући извор финансирања	Критеријум/показатељи за успјешност
14.	Организовати смјештај у локалним домаћинствима	- Министарство туризма и трговине - ПРЕДА - управа НП - туристичке организације	2019.	80.000	- ИРА фондови - из властитих прихода	Локално становништво пружа услуге смјештаја заинтересованим посјетиоцима парка
15.	Израда Стратегије развоја туризма са маркетиншком стратегијом	- управа НП - туристичке организације.	2013–2014.	80.000	- ИРА фондови - из властитих прихода	НП „Козара“ посједује стратегију развоја туризма и маркетиншку стратегију
16.	Усклађивање производа са маркетиншком стратегијом		2014.	5.000		Сви производи НП „Козара“ су усклађени са маркетиншком стратегијом
17.	План кориштења ловишта у окружењу Парка	- управа НП - ловачка удружења	2013.	350.000	- ИРА фондови - Министар. пољопп. - из властитих прихода	Урађен план кориштења ловишта у окружењу Парка
18.	Оспособљавање улазних пунктова у НП „Козара“ – Рајковићи, Црна Ријека, Пашини Конаци	- Управа НП	2015–2023.	200.000	- ИРА фондови - Министарство саобр. - Фонд зашт. жив. сред. - Из властитих прихода	Оспособљени улазни пунктови у НП „Козара“ – Рајковићи, Црна Ријека, Пашиони Конаци
19.	Обучити и сертифицивати водиче	- управа НП - туристичке организације	2015.	120.000	- ИРА фондови - из властитих прихода	Управа НП располаже са довољним бројем обучених и сертифициваних водича

СТРАТЕШКИ ЦИЉ 5 – Успостава финансијских механизма за одрживо управљање парком

Ред.бр акт.	Активности	Носиоци активности	Рокови реализације	Процјена буџета (КМ)	Могући извор финансирања	Критеријум/показатељи за успјешност
1.	Испитивање тржишних потенцијала	- управа НП - туристичке организације	2014.	90.000	- ИРА фондови - Свјетска банка - из властитих прихода	Урађена анализа тржишта и туристичке понуде окружења; Испитани комплементарни и конкурентни понуђачи туристичких продуката у широј регији
2.	Анкетирање – испитивање потреба посјетилаца		2013–2027.	2.000/годишње		Побољшан систем испитивања потреба посјетилаца кроз директан приступ посјетиоцима и на што мање формалан начин
3.	Израда промотивних пакета		2015.	100.000		Управа НП заједно са стручним организацијама је израдила промотивне пакете Парка са усмјереном маркетиншком стратегијом на циљне групе нпр. универзитети, школске екскурзије, истраживачи итд.
4.	Активна промоција од стране управе НП		2013–2027.	20.000/годишње		Управа НП заједно са туристичким организацијама врши активну промоцију парка у иностранству и ближем окружењу
5.	Формирање система резервација смјештаја и/или активности		2014.	5.000		- из властитих прихода

Ред.бр акт.	Активности	Носиоци активности	Рокови реализације	Процјена буџета (КМ)	Могући извор финансирања	Критеријум/показатељи за успјешност
6.	Активна сарадња са другим парковима из земље и иностранства	- Министарство за просторно уређење, грађевинарство и екологију - управа НП - туристичке организације	2013–2027.	20.000/годишње	- IPA фондови - из властитих прихода	Управа НП има активну сарадњу са другим парковима из земље и иностранства
7.	Организована израда и продаја сувенира	- управа НП - туристичке организације	2013–2027.	10.000/годишње	- IPA фондови - UNDP - из властитих прихода	Приходи од продаје сувенира представљају битан дио властитих прихода
8.	Едукативне и мотивацијске активности за становништво	- управа НП - туристичке организације - локално становништво	2013–2027.	5.000/годишње		Локално становништво едуковано
9.	Процјена потенцијала и припрема стандарда/смјерница за производњу и продају пољопривредних производа	- Министар пољопривреде, шумарства и водопривреде - Пољопривредни факултет - управа НП	2016.	90.000	- IPA фондови - UNDP - из властитих прихода	Припремљени стандарди/смјернице за производњу и продају пољопривредних производа на територији парка
10.	Организована продаја локалних пољопривредних производа са фокусом на кориснике ливада	- управа НП - локално становништво - туристичке организације	2017.	50.000		Приходи локалне заједнице од продаје пољопривредних производа на територији парка

Ред.бр акт.	Активности	Носиоци активности	Рокови реализације	Процјена буџета (КМ)	Могући извор финансирања	Критеријум/показатељи за успјешност
11.	Обезбиједити системе сакупљања отпада и рециклажу (стакло/папир/органског поријекла/остало)	- управа НП - локално комунално предузеће	2015.	15.000	- ИРА фондови - Свјетска банка - из властитих прихода - Фонд за заштиту животне средине	Обезбијеђен систем организованог сакупљања и разврставања отпада на мјесту настанка у парку
12.	Дефинисање висине и начина прикупљања накнада	- управа НП	2013.	-	-	Дефинисане висине и начини прикупљања накнада
13.	Процјена потреба и план кориштења дрвета из санитарне сјече за огрев	- управа НП	2014.	5.000	- из властитих прихода	Урађена процјена потреба кориштења дрвета из санитарне сјече за огрев
14.	Процјена потреба и план кориштења дрвета из санитарне сјече за дрвну инфраструктуру	- управа НП - туристичке организације	2014.	5.000	- из властитих прихода	Израђена анализа парковске инфраструктуре од дрвета коју је потребно обновити или изградити (клупе, туристичка сигнализација, игралишта, ограде ...); Урађена процјена потреба и план кориштења дрвета из санитарне сјече

ПРИЛОГ 2: ДИНАМИЧКИ ПЛАН АКТИВНОСТИ

Активности планиране за реализацију у 2013. години			
Ред.бр	СТРАТЕШКИ ЦИЉ 1 – Заштита културно-историјског и природног наслеђа НП „Козара“	Рокови реализације	Процена буџета (КМ)
1.	Интеграција информација у карте за посјетиоце парка	2013.	10.000
СТРАТЕШКИ ЦИЉ 2 – Одрживо кориштење природних ресурса			
1.	Израда годишњег програма заштите и пословања НП	2013–2027.	-
2.	Израда плана заштите шума од пожара	2013–2027.	-
СТРАТЕШКИ ЦИЉ 3 – Боља приступачност и јака управа НП			
1.	Успостављање система мониторинга реализације плана	2013–2027.	3.000/ годишње
2.	Подршка активностима локалних организација од стране управе НП	2013–2027.	3.000/ годишње
СТРАТЕШКИ ЦИЉ 4 – Развијени туризам у НП „Козара“			
1.	Обнова и одржавање постојеће и креирање нове рекреативне инфраструктуре	2013–2027.	20.000/ годишње
2.	Надоградња инфо-центра	2013.	10.000
3.	Припрема ски-пакета	2013.	10.000
4.	Израда стратегије развоја туризма са маркетиншком стратегијом	2013–2014.	80.000
5.	План кориштења ловишта у окружењу парка	2013.	350.000
СТРАТЕШКИ ЦИЉ 5 – Успостава финансијских механизма за одрживо управљање парком			
1.	Анкетирање – испитивање потреба посјетилаца	2013–2027.	2.000/ годишње
2.	Активна промоција од стране управе НП	2013–2027.	20.000/ годишње
3.	Активна сарадња са другим парковима из земље и иностранства	2013–2027.	20.000/ годишње
4.	Организована израда и продаја сувенира	2013–2027.	10.000/ годишње
5.	Едукативне и мотивацијске активности за становништво	2013–2027.	5.000/ годишње
6.	Дефинисање висине и начина прикупљања накнада	2013.	-

Активности планиране за реализацију у 2014. години			
Ред.бр	СТРАТЕШКИ ЦИЉ 1 – Заштита културно-историјског и природног наслеђа НП „Козара“	Рокови реализације	Пројена буџета (КМ)
1.	Успостављање огледних површина заступљених типова екосистема у НП	2014.	100.000
2.	Дефинисање режима посјете	2014.	30.000
3.	Припрема програма вођених екскурзија/обилазака културно-историјског наслеђа у НП	2014.	20.000
СТРАТЕШКИ ЦИЉ 2 – Одрживо кориштење природних ресурса			
1.	Израда годишњег програма заштите и пословања НП	2013–2027.	-
2.	Израда плана заштите шума од пожара	2013–2027.	-
СТРАТЕШКИ ЦИЉ 3 – Боља приступачност и јака управа НП			
1.	Повезивање са локалним превозницима	2014.	3.000/ годишње
2.	Профилисање кадрова	2014–2027.	15.000/ годишње
3.	Обуке за стратешко планирање и припрему пројекта		
4.	Успостављање система мониторинга реализације плана	2013–2027.	3.000/ годишње
5.	Подршка активностима локалних организација од стране управе НП	2013–2027.	3.000/ годишње
6.	Заједничко планирање активности са локалним организацијама у окружењу	2014–2027.	3.000/ годишње
7.	Укључивање активности локалних организација у окружењу у обједињену туристичку понуду	2014–2027.	3.000/ годишње
СТРАТЕШКИ ЦИЉ 4 – Развијени туризам у НП „Козара“			
1.	Обнова и одржавање постојеће и креирање нове рекреативне инфраструктуре	2013–2027.	20.000/ годишње
2.	Припрема информативних садржаја	2014.	12.000
3.	Припрема туристичких производа за искориштавање подручја као „ваздушне бање“	2014.	15.000
4.	Укључивање објекте бање „Мљечанице“ у туристичку понуду	2014.	2.000
5.	Припрема туристичких производа за „научни туризам“ за школе и универзитете	2014.	18.000
6.	Припрема туристичких производа за спортисте	2014.	15.000
7.	Израда стратегије развоја туризма са маркетиншком стратегијом	2013–2014.	80.000
8.	Усклађивање производа са маркетиншком стратегијом	2014.	5.000

СТРАТЕШКИ ЦИЉ 5 – Успостава финансијских механизма за одрживо управљање парком			
1.	Испитивање тржишних потенцијала	2014.	90.000
2.	Анкетирање – испитивање потреба посјетилаца	2013–2027.	2.000/ годишње
3.	Активна промоција од стране управе НП	2013–2027.	20.000/ годишње
4.	Формирање система резервација смјештаја и/или активности	2014.	5.000
5.	Активна сарадња са другим парковима из земље и иностранства	2013–2027.	20.000/ годишње
6.	Организована израда и продаја сувенира	2013–2027.	10.000/ годишње
7.	Едукативне и мотивацијске активности за становништво	2013–2027.	5.000/ годишње
8.	Процјена потреба и план кориштења дрвета из санитарне сјече за огрев	2014.	5.000
9.	Процјена потреба и план кориштења дрвета из санитарне сјече за дрвну инфраструктуру	2014.	5.000

Активности планиране за реализацију у 2015. години			
Ред.бр	СТРАТЕШКИ ЦИЉ 1 – Заштита културно-историјског и природног наслеђа НП „Козара“	Рокови реализације	Процјена буџета (КМ)
1.	Успостава базе података о заштићеним природним вриједностима и културним добрима, врстама флоре и фауне, извршеним научноистраживачким пројектима и истражним радовима (геолошким, хидролошким и другим) од интереса за заштиту, развој и управљање националним парком	2015.	15.000
2.	Праћење структурних, организационих, функционалних, продукционих и регулационих карактеристика на мрежи огледних површина заступљених типова екосистема	2015–2027.	80.000/ годишње
3.	Праћење бројности – густине и динамике таксона – индикатора стања екосистема	2015–2027.	30.000/ годишње
4.	Јачање информационо-техничких (ИТ) служби и сервиса	2015.	150.000
5.	Преглед стања културно-историјског наслеђа	2015.	120.000
6.	Припрема система донација за одржавање културно-историјског наслеђа	2015.	15.000
7.	Модернизација и допуна збирке	2015.	120.000

Ред.бр	СТРАТЕШКИ ЦИЉ 2 – Одрживо кориштење природних ресурса		
1.	Израда годишњег програма заштите и пословања НП	2013–2027.	-
2.	Израда плана заштите шума од пожара	2013–2027.	-
3.	Израда посебне основе газдовања шумама	2015.	70.000
4.	Промоција традиционалних знања кроз одрживу употребу природних ресурса (љековите, јестиве дивље биљке, гљиве и животиње)	2015–2027.	15.000/ годишње
5.	Промоција традиционалних знања и културних компаративних предности кроз израду различитих публикација, које су у непосредној вези са укупном промоцијом НП „Козара“	2015–2027.	20.000/ годишње
6.	Организација едукативних и мотивацијских активности за посјетиоце	2015–2027.	20.000/ годишње
Ред.бр	СТРАТЕШКИ ЦИЉ 3 – Боља приступачност и јака управа НП		
1.	Профилисање кадрова	2014–2027.	15.000/ годишње
2.	Обуке за стратешко планирање и припрему пројекта		
3.	Означавање границе парка	2015.	180.000
4.	Успостављање система мониторинга реализације плана	2013–2027.	3.000/ годишње
5.	Подршка активностима локалних организација од стране управе НП	2013–2027.	3.000/ годишње
6.	Заједничко планирање активности са локалним организацијама у окружењу	2014–2027.	3.000/ годишње
7.	Укључивање активности локалних организација у окружењу у обједињену туристичку понуду	2014–2027.	3.000/ годишње
Ред.бр	СТРАТЕШКИ ЦИЉ 4 – Развијени туризам у НП „Козара“		
1.	Обнова и одржавање постојеће и креирање нове рекреативне инфраструктуре	2013–2027.	20.000/ годишње
2.	Обезбјеђење тоалета за дневне посјетиоце	2015.	120.000
3.	Припрема курсева о љековитом биљу и гљивама	2015–2027.	6.000 /годишње
4.	Израда стратегије развоја туризма са маркетиншком стратегијом	2013–2014.	80.000
5.	Оспособљавање улазних пунктова у НП „Козара“ – Рајковићи, Црна ријека, Пашини коначи	2015–2023.	200.000
6.	Обучити и сертифицивати водиче	2015.	120.000

Ред.бр	СТРАТЕШКИ ЦИЉ 5 – Успостава финансијских механизма за одрживо управљање парком		
1.	Анкетирање – испитивање потреба посјетилаца	2013–2027.	2.000/ годишње
2.	Израда промотивних пакета	2015.	100.000
3.	Активна промоција од стране управе НП	2013–2027.	20.000/ годишње
4.	Активна сарадња са другим парковима из земље и иностранства	2013–2027.	20.000/ годишње
5.	Организована израда и продаја сувенира	2013–2027.	10.000/ годишње
6.	Едукативне и мотивацијске активности за становништво	2013–2027.	5.000/ годишње
7.	Обезбјеђивање система сакупљања отпада и рециклажу (стакло/папир/органиског поријекла/остало)	2015.	15.000

Активности планиране за реализацију у 2016. години			
Ред.бр	СТРАТЕШКИ ЦИЉ 1 – Заштита културно-историјског и природног наслеђа НП „Козара“	Рокови реализације	Процјена буџета (кМ)
1.	Праћење структурних, организационих, функционалних, продукционих и регулационих карактеристика на мрежи огледних површина заступљених типова екосистема	2015–2027.	80.000/ годишње
2.	Праћење бројности – густине и динамике таксона – индикатора стања екосистема	2015–2027.	30.000/ годишње
3.	Припрема и имплементација система обиљежавања	2016.	110.000
4.	Припрема и имплементација система одржавања	2016.	80.000/ годишње
5.	Припрема културно-историјских мултимедијалних садржаја	2016.	80.000
Ред.бр	СТРАТЕШКИ ЦИЉ 2 – Одрживо кориштење природних ресурса		
1.	Израда годишњег програма заштите и пословања НП	2013–2027.	-
2.	Израда плана заштите шума од пожара	2013–2027.	-
3.	Промоција традиционалних знања кроз одрживу употребу природних ресурса (љековите, јестиве дивље биљке, гљиве и животиње)	2015–2027.	15.000/ годишње
4.	Промоција традиционалних знања и културних компаративних предности кроз израду различитих публикација које су у непосредној вези са укупном промоцијом НП „Козара“	2015–2027.	20.000/ годишње

5.	Организација едукативних и мотивацијских активности за посјетиоце	2015–2027.	20.000/ годишње
Ред.бр	СТРАТЕШКИ ЦИЉ 3 – Боља приступачност и јака управа НП		
1.	Профилисање кадрова	2014–2027.	15.000/ годишње
2.	Обуке за стратешко планирање и припрему пројекта		
3.	Успостављање система мониторинга реализације плана	2013–2027.	3.000/ годишње
4.	Подршка активностима локалних организација од стране управе НП	2013–2027.	3.000/ годишње
5.	Заједничко планирање активности са локалним организацијама у окружењу	2014–2027.	3.000/ годишње
6.	Укључивање активности локалних организација у окружењу у обједињену туристичку понуду	2014–2027.	3.000/ годишње
Ред.бр	СТРАТЕШКИ ЦИЉ 4 – Развијени туризам у НП „Козара“		
1.	Обнова и одржавање постојеће и креирање нове рекреативне инфраструктуре	2013–2027.	20.000/ годишње
2.	Припрема курсева о љековитом биљу и гљивама	2015–2027.	6.000 /годишње
3.	Израда стратегије развоја туризма са маркетиншком стратегијом	2013–2014.	80.000
4.	Оспособљавање улазних пунктова у НП „Козара“ – Рајковићи, Црна ријека, Пашини коначи	2015–2023.	200.000
Ред.бр	СТРАТЕШКИ ЦИЉ 5 – Успостава финансијских механизма за одрживо управљање парком		
1.	Анкетирање – испитивање потреба посјетилаца	2013–2027.	2.000/ годишње
2.	Активна промоција од стране управе НП	2013–2027.	20.000/ годишње
3.	Активна сарадња са другим парковима из земље и иностранства	2013–2027.	20.000/ годишње
4.	Организована израда и продаја сувенира	2013–2027.	10.000/ годишње
5.	Едукативне и мотивацијске активности за становништво	2013–2027.	5.000/ годишње
6.	Процјена потенцијала и припрема стандарда/смјерница за производњу и продају пољопривредних производа	2016.	90.000

Активности планиране за реализацију у 2017. години			
Ред.бр	СТРАТЕШКИ ЦИЉ 1 – Заштита културно-историјског и природног наслеђа НП „Козара“	Рокови реализације	Процена буџета (КМ)
1.	Праћење структурних, организационих, функционалних, продукционих и регулационих карактеристика на мрежи огледних површина заступљених типова екосистема	2015–2027.	80.000/ годишње
2.	Праћење бројности – густине и динамике таксона – индикатора стања екосистема	2015–2027.	30.000/ годишње
Ред.бр	СТРАТЕШКИ ЦИЉ 2 – Одрживо кориштење природних ресурса		
1.	Израда годишњег програма заштите и пословања НП	2013–2027.	-
2.	Израда плана заштите шума од пожара	2013–2027.	-
3.	Промоција традиционалних знања кроз одрживу употребу природних ресурса (љековите, јестиве дивље биљке, гљиве и животиње)	2015–2027.	15.000/ годишње
4.	Промоција традиционалних знања и културних компаративних предности кроз израду различитих публикација које су у непосредној вези са укупном промоцијом НП „Козара“	2015–2027.	20.000/ годишње
5.	Организација едукативних и мотивацијских активности за посјетиоце	2015–2027.	20.000/ годишње
Ред.бр	СТРАТЕШКИ ЦИЉ 3 – Боља приступачност и јака управа НП		
1.	Профилсање кадрова	2014–2027.	15.000/ годишње
2.	Обуке за стратешко планирање и припрему пројекта		
3.	Успостављање система мониторинга реализације плана	2013–2027.	3.000/ годишње
4.	Подршка активностима локалних организација од стране управе НП	2013–2027.	3.000/ годишње
5.	Заједничко планирање активности са локалним организацијама у окружењу	2014–2027.	3.000/ годишње
6.	Укључивање активности локалних организација у окружењу у обједињену туристичку понуду	2014–2027.	3.000/ годишње
Ред.бр	СТРАТЕШКИ ЦИЉ 4 – Развијени туризам у НП „Козара“		
1.	Обнова и одржавање постојеће и креирање нове рекреативне инфраструктуре	2013–2027.	20.000/ годишње
2.	Припрема курсева о љековитом биљу и гљивама	2015–2027.	6.000 /годишње

3.	Оспособљавање улазних пунктова у НП „Козара“ – Рајковићи, Црна ријека, Пашини коначи	2015–2023.	200.000
Ред.бр	СТРАТЕШКИ ЦИЉ 5 – Успостава финансијских механизма за одрживо управљање парком		
1.	Анкетирање – испитивање потреба посјетилаца	2013–2027.	2.000/ годишње
2.	Активна промоција од стране управе НП	2013–2027.	20.000/ годишње
3.	Активна сарадња са другим парковима из земље и иностранства	2013–2027.	20.000/ годишње
4.	Организована израда и продаја сувенира	2013–2027.	10.000/ годишње
5.	Едукативне и мотивацијске активности за становништво	2013–2027.	5.000/ годишње
6.	Организована продаја локалних пољопривредних производа са фокусом на кориснике ливада	2017.	50.000

Активности планиране за реализацију у 2018. години			
Ред.бр	СТРАТЕШКИ ЦИЉ 1 – Заштита културно-историјског и природног наслеђа НП „Козара“	Рокови реализације	Процјена буџета (кМ)
1.	Праћење структурних, организационих, функционалних, продукционих и регулационих карактеристика на мрежи огледних површина заступљених типова екосистема	2015–2027.	80.000/ годишње
2.	Праћење бројности – густине и динамике таксона – индикатора стања екосистема	2015–2027.	30.000/ годишње
3.	Припрема инвентуре геолошког и геоморфолошког наслеђа	2018.	200.000
Ред.бр	СТРАТЕШКИ ЦИЉ 2 – Одрживо кориштење природних ресурса		
1.	Израда годишњег програма заштите и пословања НП	2013–2027.	-
2.	Израда плана заштите шума од пожара	2013–2027.	-
3.	Мапирање локација на којима се налазе плодови природе	2018.	60.000
4.	Промоција традиционалних знања кроз одрживу употребу природних ресурса (љековите, јестиве дивље биљке, гљиве и животиње)	2015–2027.	15.000/ годишње
5.	Промоција традиционалних знања и културних компаративних предности кроз израду различитих публикација које су у непосредној вези са укупном промоцијом НП „Козара“	2015–2027.	20.000/ годишње

6.	Организација едукативних и мотивацијских активности за посјетиоце	2015–2027.	20.000/ годишње
7.	Увођење посебних мјера за заштиту шумских пејзажа, за заштиту ријетких и угрожених врста дивљачи, као и усклађивање шумскоузгојних радова са биологијом ових врста на њиховим стаништима	2018.	110.000
Ред.бр	СТРАТЕШКИ ЦИЉ 3 – Боља приступачност и јака управа НП		
1.	Побољшање и редовно одржавање пута Мраковица–Подградци	2018.	26 мил.
2.	Побољшање приступа ливадама за кориснике (пољопривреднике) – у Бешићима, Јакуповићима, Разбоју, Кривој страни, Голој планини и Пашиним коначима	2018.	100.000
3.	Профилисање кадрова	2014–2027.	15.000/ годишње
4.	Обуке за стратешко планирање и припрему пројекта		
5.	Успостављање система мониторинга реализације плана	2013–2027.	3.000/ годишње
6.	Подршка активностима локалних организација од стране управе НП	2013–2027.	3.000/ годишње
7.	Заједничко планирање активности са локалним организацијама у окружењу	2014–2027.	3.000/ годишње
8.	Укључивање активности локалних организација у окружењу у обједињену туристичку понуду	2014–2027.	3.000/ годишње
Ред.бр	СТРАТЕШКИ ЦИЉ 4 – Развијени туризам у НП „Козара“		
1.	Обнова и одржавање постојеће и креирање нове рекреативне инфраструктуре	2013–2027.	20.000/ годишње
2.	Диверзификација смјештајних објеката (поставити мјеста за камповање укључујући и санитарне објекте, еко-кућице, планинске колибе)	2021–2027.	200.000
3.	Припрема курсева о љековитом биљу и гљивама	2015–2027.	6.000 /годишње
4.	Едукација и обука локалног становништва за пружање туристичких услуга	2018.	200.000
5.	Оспособљавање улазних пунктова у НП „Козара“ – Рајковићи, Црна ријека, Пашини коначи	2015–2023.	200.000
Ред.бр	СТРАТЕШКИ ЦИЉ 5 – Успостава финансијских механизма за одрживо управљање парком		
1.	Анкетирање – испитивање потреба посјетилаца	2013–2027.	2.000/ годишње
2.	Активна промоција од стране управе НП	2013–2027.	20.000/ годишње
3.	Активна сарадња са другим парковима из земље и иностранства	2013–2027.	20.000/ годишње

4.	Организована израда и продаја сувенира	2013–2027.	10.000/ годишње
5.	Едукативне и мотивацијске активности за становништво	2013–2027.	5.000/ годишње

Активности планиране за реализацију у 2019. години			
Ред.бр	СТРАТЕШКИ ЦИЉ 1 – Заштита културно-историјског и природног наслеђа НП „Козара“	Рокови реализације	Процена буџета (КМ)
1.	Праћење структурних, организационих, функционалних, продукционих и регулационих карактеристика на мрежи огледних површина заступљених типова екосистема	2015–2027.	80.000/ годишње
2.	Праћење бројности – густине и динамике таксона – индикатора стања екосистема	2015–2027.	30.000/ годишње
Ред.бр	СТРАТЕШКИ ЦИЉ 2 – Одрживо кориштење природних ресурса		
1.	Израда годишњег програма заштите и пословања НП	2013–2027.	-
2.	Израда плана заштите шума од пожара	2013–2027.	-
3.	Припрема смјерница за количине и начин сакупљања плодова природе са организовањем сакупљања за посјетиоце	2019.	25.000
4.	Промоција традиционалних знања кроз одрживу употребу природних ресурса (љековите, јестиве дивље биљке, гљиве и животиње)	2015–2027.	15.000/ годишње
5.	Промоција традиционалних знања и културних компаративних предности кроз израду различитих публикација које су у непосредној вези са укупном промоцијом НП „Козара“	2015–2027.	20.000/ годишње
6.	Организација едукативних и мотивацијских активности за посјетиоце	2015–2027.	20.000/ годишње
Ред.бр	СТРАТЕШКИ ЦИЉ 3 – Боља приступачност и јака управа НП		
1.	Организовање различитих и алтернативних рута за обиласке локација	2019.	200.000
2.	Профилисање кадрова	2014–2027.	15.000/ годишње
3.	Обуке за стратешко планирање и припрему пројекта		
4.	Успостављање система мониторинга реализације плана	2013–2027.	3.000/ годишње
5.	Подршка активностима локалних организација од стране управе НП	2013–2027.	3.000/ годишње

6.	Заједничко планирање активности са локалним организацијама у окружењу	2014–2027.	3.000/ годишње
7.	Укључивање активности локалних организација у окружењу у обједињену туристичку понуду	2014–2027.	3.000/ годишње
Ред.бр	СТРАТЕШКИ ЦИЉ 4 – Развијени туризам у НП „Козара“		
1.	Обнова и одржавање постојеће и креирање нове рекреативне инфраструктуре	2013–2027.	20.000/ годишње
2.	Припрема курсева о љековитом биљу и гљивама	2015–2027.	6.000 /годишње
3.	Организовати смјештај у локалним домаћинствима	2019.	80.000
4.	Оспособљавање улазних пунктова у НП „Козара“ – Рајковићи, Црна ријека, Пашини коначи	2015–2023.	200.000
Ред.бр	СТРАТЕШКИ ЦИЉ 5 – Успостава финансијских механизма за одрживо управљање парком		
1.	Анкетирање – испитивање потреба посјетилаца	2013–2027.	2.000/ годишње
2.	Активна промоција од стране управе НП	2013–2027.	20.000/ годишње
3.	Активна сарадња са другим парковима из земље и иностранства	2013–2027.	20.000/ годишње
4.	Организована израда и продаја сувенира	2013–2027.	10.000/ годишње
5.	Едукативне и мотивацијске активности за становништво	2013–2027.	5.000/ годишње

Активности планиране за реализацију у 2020. години			
Ред.бр	СТРАТЕШКИ ЦИЉ 1 – Заштита културно-историјског и природног наслеђа НП Козара	Рокови реализације	Процјена буџета (КМ)
1.	Израда црвене листе и црвене књиге флоре, фауне и гљива НП	2020.	480.000
2.	Процјена степена угрожености врста и станишта у складу са IUCN класификацијом	2020.	90.000
3.	Праћење структурних, организационих, функционалних, продукционих и регулационих карактеристика на мрежи огледних површина заступљених типова екосистема	2015–2027.	80.000/ годишње

4.	Праћење бројности – густине и динамике таксона – индикатора стања екосистема	2015–2027.	30.000/ годишње
5.	Укључивање НП у европску мрежу геопаркова	2020.	50.000
Ред.бр	СТРАТЕШКИ ЦИЉ 2 – Одрживо кориштење природних ресурса		
1.	Израда годишњег програма заштите и пословања НП	2013–2027.	-
2.	Израда плана заштите шума од пожара	2013–2027.	-
3.	Заштита извора питке воде	2020.	150.000
4.	Заштита изворишта ријека Мљечанице, Црне ријеке, Моштанице, Стратенице	2020.	150.000
5.	Промоција традиционалних знања кроз одрживу употребу природних ресурса (љековите, јестиве дивље биљке, гљиве и животиње)	2015–2027.	15.000/ годишње
6.	Промоција традиционалних знања и културних компаративних предности кроз израду различитих публикација, које су у непосредној вези са укупном промоцијом НП „Козара“	2015–2027.	20.000/ годишње
7.	Организација едукативних и мотивацијских активности за посјетиоце	2015–2027.	20.000/ годишње
Ред.бр	СТРАТЕШКИ ЦИЉ 3 – Боља приступачност и јака управа НП		
1.	Побољшање и редовно одржавање пута Мраковица – манастир Моштаница	2020	10 мил.
2.	Обнова кино-дворане	2020.	200.000
3.	Профилисање кадрова	2014–2027.	15.000/ годишње
4.	Обуке за стратешко планирање и припрему пројекта		
5.	Успостављање система мониторинга реализације плана	2013–2027.	3.000/ годишње
6.	Подршка активностима локалних организација од стране управе НП	2013–2027.	3.000/ годишње
7.	Заједничко планирање активности са локалним организацијама у окружењу	2014–2027.	3.000/ годишње
8.	Укључивање активности локалних организација у окружењу у обједињену туристичку понуду	2014–2027.	3.000/ годишње
Ред.бр	СТРАТЕШКИ ЦИЉ 4 – Развијени туризам у НП „Козара“		
1.	Обнова и одржавање постојеће и креирање нове рекреативне инфраструктуре	2013–2027.	20.000/ годишње
2.	Припрема туристичких производа за искориштавање разнолике геолошке грађе парка	2020.	20.000
3.	Припрема курсева о љековитом биљу и гљивама	2015–2027.	6.000 /годишње
4.	Оспособљавање улазних пунктова у НП „Козара“ – Рајковићи, Црна ријека, Пашини коначи	2015–2023.	200.000

Ред.бр	СТРАТЕШКИ ЦИЉ 5 – Успостава финансијских механизма за одрживо управљање парком		
1.	Анкетирање – испитивање потреба посјетилаца	2013–2027.	2.000/ годишње
2.	Активна промоција од стране управе НП	2013–2027.	20.000/ годишње
3.	Активна сарадња са другим парковима из земље и иностранства	2013–2027.	20.000/ годишње
4.	Организована израда и продаја сувенира	2013–2027.	10.000/ годишње
5.	Едукативне и мотивацијске активности за становништво	2013–2027.	5.000/ годишње

Активности планиране за реализацију у 2021. години			
Ред.бр	СТРАТЕШКИ ЦИЉ 1 – Заштита културно-историјског и природног наслеђа НП Козара	Рокови реализације	Процена буџета (КМ)
1.	Праћење структурних, организационих, функционалних, продукционих и регулационих карактеристика на мрежи огледних површина заступљених типова екосистема	2015–2027.	80.000/ годишње
2.	Праћење бројности – густине и динамике таксона – индикатора стања екосистема	2015–2027.	30.000/ годишње
Ред.бр	СТРАТЕШКИ ЦИЉ 2 – Одрживо кориштење природних ресурса		
1.	Израда годишњег програма заштите и пословања НП	2013–2027.	-
2.	Израда плана заштите шума од пожара	2013–2027.	-
3.	Промоција традиционалних знања кроз одрживу употребу природних ресурса (љековите, јестиве дивље биљке, гљиве и животиње)	2015–2027.	15.000/ годишње
4.	Промоција традиционалних знања и културних компаративних предности кроз израду различитих публикација, које су у непосредној вези са укупном промоцијом НП „Козара“	2015–2027.	20.000/ годишње
5.	Организација едукативних и мотивацијских активности за посјетиоце	2015–2027.	20.000/ Годишње
Ред.бр	СТРАТЕШКИ ЦИЉ 3 – Боља приступачност и јака управа НП		
1.	Профилсање кадрова	2014–2027.	15.000/

2.	Обуке за стратешко планирање и припрему пројекта		годишње
3.	Успостављање система мониторинга реализације плана	2013–2027.	3.000/ годишње
4.	Подршка активностима локалних организација од стране управе НП	2013–2027.	3.000/ годишње
5.	Заједничко планирање активности са локалним организацијама у окружењу	2014–2027.	3.000/ годишње
6.	Укључивање активности локалних организација у окружењу у обједињену туристичку понуду	2014–2027.	3.000/ годишње
Ред.бр	СТРАТЕШКИ ЦИЉ 4 – Развијени туризам у НП „Козара“		
1.	Обнова и одржавање постојеће и креирање нове рекреативне инфраструктуре	2013–2027.	20.000/ годишње
2.	Диверзификација смјештајних објеката (поставити мјеста за камповање укључујући и санитарне објекте, еко-кућице, планинске колибе)	2021–2027.	200.000
3.	Припрема курсева о љековитом биљу и гљивама	2015–2027.	6.000 /годишње
4.	Оспособљавање улазних пунктова у НП „Козара“ – Рајковићи, Црна ријека, Пашини коначи	2015–2023.	200.000
Ред.бр	СТРАТЕШКИ ЦИЉ 5 – Успостава финансијских механизма за одрживо управљање парком		
1.	Анкетирање – испитивање потреба посјетилаца	2013–2027.	2.000/ годишње
2.	Активна промоција од стране управе НП	2013–2027.	20.000/ годишње
3.	Активна сарадња са другим парковима из земље и иностранства	2013–2027.	20.000/ годишње
4.	Организована израда и продаја сувенира	2013–2027.	10.000/ годишње
5.	Едукативне и мотивацијске активности за становништво	2013–2027.	5.000/ годишње

Активности планиране за реализацију у 2022. години			
Ред.бр	СТРАТЕШКИ ЦИЉ 1 – Заштита културно-историјског и природног наслеђа НП „Козара“	Рокови реализације	Процена буџета (КМ)
1.	Праћење структурних, организационих, функционалних, продукционих и регулационих карактеристика на мрежи огледних површина заступљених типова екосистема	2015–2027.	80.000/годишње
2.	Праћење бројности – густине и динамике таксона – индикатора стања екосистема	2015–2027.	30.000/годишње
Ред.бр	СТРАТЕШКИ ЦИЉ 2 – Одрживо кориштење природних ресурса		
1.	Израда годишњег програма заштите и пословања НП	2013–2027.	-
2.	Израда плана заштите шума од пожара	2013–2027.	-
3.	Израда основа заштите, коришћења и уређења земљишта НП „Козара“	2022.	230.000
4.	Израда бонитетних карата земљишта	2022.	200.000
5.	Промоција традиционалних знања кроз одрживу употребу природних ресурса (љековите, јестиве дивље биљке, гљиве и животиње)	2015–2027.	15.000/годишње
6.	Промоција традиционалних знања и културних компаративних предности кроз израду различитих публикација, које су у непосредној вези са укупном промоцијом НП „Козара“	2015–2027.	20.000/годишње
7.	Организација едукативних и мотивацијских активности за посјетиоце	2015–2027.	20.000/годишње
Ред.бр	СТРАТЕШКИ ЦИЉ 3 – Боља приступачност и јака управа НП		
1.	Рјешавање проблема отпадних вода	2022.	300.000
2.	Профилисање кадрова	2014–2027.	15.000/годишње
3.	Обуке за стратешко планирање и припрему пројекта		
4.	Успостављање система мониторинга реализације плана	2013–2027.	3.000/годишње
5.	Подршка активностима локалних организација од стране управе НП	2013–2027.	3.000/годишње
6.	Заједничко планирање активности са локланим организацијама у окружењу	2014–2027.	3.000/годишње
7.	Укључивање активности локланих организација у окружењу у обједињену туристичку понуду	2014–2027.	3.000/годишње
Ред.бр	СТРАТЕШКИ ЦИЉ 4 – Развијени туризам у НП „Козара“		

5.	Обнова и одржавање постојеће и креирање нове рекреативне инфраструктуре	2013–2027.	20.000/ годишње
6.	Диверзификација смјештајних објеката (поставити мјеста за камповање укључујући и санитарне објекте, еко-кућице, планинске колибе)	2021–2027.	200.000
7.	Припрема курсева о љековитом биљу и гљивама	2015–2027.	6.000 /годишње
8.	Оспособљавање улазних пунктова у НП „Козара“ – Рајковићи, Црна ријека, Пашини коначи	2015–2023.	200.000
Ред.бр	СТРАТЕШКИ ЦИЉ 5 – Успостава финансијских механизма за одрживо управљање парком		
1.	Анкетирање – испитивање потреба посјетилаца	2013–2027.	2.000/ годишње
2.	Активна промоција од стране управе НП	2013–2027.	20.000/ годишње
3.	Активна сарадња са другим парковима из земље и иностранства	2013–2027.	20.000/ годишње
4.	Организована израда и продаја сувенира	2013–2027.	10.000/ годишње
5.	Едукативне и мотивацијске активности за становништво	2013–2027.	5.000/ годишње

Активности планиране за реализацију у 2023. години			
Ред.бр	СТРАТЕШКИ ЦИЉ 1 – Заштита културно-историјског и природног наслеђа НП Козара	Рокови реализације	Процена буџета (КМ)
1.	Праћење структурних, организационих, функционалних, продукционих и регулационих карактеристика на мрежи огледних површина заступљених типова екосистема	2015–2027.	80.000/ годишње
2.	Праћење бројности – густине и динамике таксона – индикатора стања екосистема	2015–2027.	30.000/ годишње
Ред.бр	СТРАТЕШКИ ЦИЉ 2 – Одрживо кориштење природних ресурса		
1.	Израда годишњег програма заштите и пословања НП	2013–2027.	-
2.	Израда плана заштите шума од пожара	2013–2027.	-

3.	Промоција традиционалних знања кроз одрживу употребу природних ресурса (љековите, јестиве дивље биљке, гљиве и животиње)	2015–2027.	15.000/ годишње
4.	Промоција традиционалних знања и културних компаративних предности кроз израду различитих публикација, које су у непосредној вези са укупном промоцијом НП „Козара“	2015–2027.	20.000/ годишње
5.	Организација едукативних и мотивацијских активности за посјетиоце	2015–2027.	20.000/ годишње
Ред.бр	СТРАТЕШКИ ЦИЉ 3 – Боља приступачност и јака управа НП		
1.	Профилисање кадрова	2014–2027.	15.000/ годишње
2.	Обуке за стратешко планирање и припрему пројекта		
3.	Успостављање система мониторинга реализације плана	2013–2027.	3.000/ годишње
4.	Подршка активностима локалних организација од стране управе НП	2013–2027.	3.000/ годишње
5.	Заједничко планирање активности са локалним организацијама у окружењу	2014–2027.	3.000/ годишње
6.	Укључивање активности локалних организација у окружењу у обједињену туристичку понуду	2014–2027.	3.000/ годишње
Ред.бр	СТРАТЕШКИ ЦИЉ 4 – Развијени туризам у НП „Козара“		
1.	Обнова и одржавање постојеће и креирање нове рекреативне инфраструктуре	2013–2027.	20.000/ годишње
2.	Диверзификација смјештајних објеката (поставити мјеста за камповање укључујући и санитарне објекте, еко-кућице, планинске колибе)	2021–2027.	200.000
3.	Припрема курсева о љековитом биљу и гљивама	2015–2027.	6.000 /годишње
4.	Оспособљавање улазних пунктова у НП „Козара“ – Рајковићи, Црна ријека, Пашини коначи	2015–2023.	200.000
Ред.бр	СТРАТЕШКИ ЦИЉ 5 – Успостава финансијских механизма за одрживо управљање парком		
1.	Анкетирање – испитивање потреба посјетилаца	2013–2027.	2.000/ годишње
2.	Активна промоција од стране управе НП	2013–2027.	20.000/ годишње
3.	Активна сарадња са другим парковима из земље и иностранства	2013–2027.	20.000/ годишње
4.	Организована израда и продаја сувенира	2013–2027.	10.000/ годишње

5.	Едукативне и мотивацијске активности за становништво	2013–2027.	5.000/ годишње
----	--	------------	-------------------

Активности планиране за реализацију у 2024. години			
Ред.бр	СТРАТЕШКИ ЦИЉ 1 – Заштита културно-историјског и природног наслеђа НП „Козара“	Рокови реализације	Процена буџета (КМ)
1.	Праћење структурних, организационих, функционалних, продукционих и регулационих карактеристика на мрежи огледних површина заступљених типова екосистема	2015–2027.	80.000/ годишње
2.	Праћење бројности – густине и динамике таксона – индикатора стања екосистема	2015–2027.	30.000/ годишње
Ред.бр	СТРАТЕШКИ ЦИЉ 2 – Одрживо кориштење природних ресурса		
1.	Израда годишњег програма заштите и пословања НП	2013–2027.	-
2.	Израда плана заштите шума од пожара	2013–2027.	-
3.	Промоција традиционалних знања кроз одрживу употребу природних ресурса (љековите, јестиве дивље биљке, гљиве и животиње)	2015–2027.	15.000/ годишње
4.	Промоција традиционалних знања и културних компаративних предности кроз израду различитих публикација које су у непосредној вези са укупном промоцијом НП „Козара“	2015–2027.	20.000/ годишње
5.	Организација едукативних и мотивацијских активности за посјетиоце	2015–2027.	20.000/ годишње
Ред.бр	СТРАТЕШКИ ЦИЉ 3 – Боља приступачност и јака управа НП		
1.	Побољшање и редовно одржавање пута Мраковица–Међувође	2024.	30 мил.
2.	Профилисање кадрова	2014–2027.	15.000/ годишње
3.	Обуке за стратешко планирање и припрему пројекта		
4.	Успостављање система мониторинга реализације плана	2013–2027.	3.000/ годишње
5.	Подршка активностима локалних организација од стране управе НП	2013–2027.	3.000/ годишње
6.	Заједничко планирање активности са локалним организацијама у окружењу	2014–2027.	3.000/ годишње
7.	Укључивање активности локалних организација у окружењу у обједињену туристичку понуду	2014–2027.	3.000/ годишње

Ред.бр	СТРАТЕШКИ ЦИЉ 4 – Развијени туризам у НП „Козара“		
1.	Обнова и одржавање постојеће и креирање нове рекреативне инфраструктуре	2013–2027.	20.000/ годишње
2.	Диверзификација смјештајних објеката (поставити мјеста за камповање укључујући и санитарне објекте, еко-кућице, планинске колибе)	2021–2027.	200.000
3.	Припрема курсева о љековитом биљу и гљивама	2015–2027.	6.000 /годишње
Ред.бр	СТРАТЕШКИ ЦИЉ 5 – Успостава финансијских механизма за одрживо управљање парком		
1.	Анкетирање – испитивање потреба посјетилаца	2013–2027.	2.000/ годишње
2.	Активна промоција од стране управе НП	2013–2027.	20.000/ годишње
3.	Активна сарадња са другим парковима из земље и иностранства	2013–2027.	20.000/ годишње
4.	Организована израда и продаја сувенира	2013–2027.	10.000/ годишње
5.	Едукативне и мотивацијске активности за становништво	2013–2027.	5.000/ годишње

Активности планиране за реализацију у 2025. години			
Ред.бр	СТРАТЕШКИ ЦИЉ 1 – Заштита културно-историјског и природног наслеђа НП „Козара“	Рокови реализације	Процена буџета (КМ)
1.	Праћење структурних, организационих, функционалних, продукционих и регулационих карактеристика на мрежи огледних површина заступљених типова екосистема	2015–2027.	80.000/ годишње
2.	Праћење бројности – густине и динамике таксона – индикатора стања екосистема	2015–2027.	30.000/ годишње
Ред.бр	СТРАТЕШКИ ЦИЉ 2 – Одрживо кориштење природних ресурса		
1.	Израда годишњег програма заштите и пословања НП	2013–2027.	-
2.	Израда плана заштите шума од пожара	2013–2027.	-
3.	Промоција традиционалних знања кроз одрживу употребу природних ресурса (љековите, јестиве дивље биљке, гљиве и животиње)	2015–2027.	15.000/ годишње

4.	Промоција традиционалних знања и културних компаративних предности кроз израду различитих публикација, које су у непосредној вези са укупном промоцијом НП „Козара“	2015–2027.	20.000/ годишње
5.	Организација едукативних и мотивацијских активности за посјетиоце	2015–2027.	20.000/ годишње
Ред.бр	СТРАТЕШКИ ЦИЉ 3 – Боља приступачност и јака управа НП		
1.	Профилисање кадрова	2014–2027.	15.000/ годишње
2.	Обуке за стратешко планирање и припрему пројекта		
3.	Успостављање система мониторинга реализације плана	2013–2027.	3.000/ годишње
4.	Подршка активностима локалних организација од стране управе НП	2013–2027.	3.000/ годишње
5.	Заједничко планирање активности са локланим организацијама у окружењу	2014–2027.	3.000/ годишње
6.	Укључивање активности локланих организација у окружењу у обједињену туристичку понуду	2014–2027.	3.000/ годишње
Ред.бр	СТРАТЕШКИ ЦИЉ 4 – Развијени туризам у НП „Козара“		
1.	Обнова и одржавање постојеће и креирање нове рекреативне инфраструктуре	2013–2027.	20.000/ годишње
2.	Диверзификација смјештајних објеката (поставити мјеста за камповање укључујући и санитарне објекте, еко-кућице, планинске колибе)	2021–2027.	200.000
3.	Припрема курсева о љековитом биљу и гљивама	2015–2027.	6.000 /годишње
Ред.бр	СТРАТЕШКИ ЦИЉ 5 – Успостава финансијских механизма за одрживо управљање парком		
1.	Анкетирање – испитивање потреба посјетилаца	2013–2027.	2.000/ годишње
2.	Активна промоција од стране управе НП	2013–2027.	20.000/ годишње
3.	Активна сарадња са другим парковима из земље и иностранства	2013–2027.	20.000/ годишње
4.	Организована израда и продаја сувенира	2013–2027.	10.000/ годишње
5.	Едукативне и мотивацијске активности за становништво	2013–2027.	5.000/ годишње

Активности планиране за реализацију у 2026. години			
Ред.бр	СТРАТЕШКИ ЦИЉ 1 – Заштита културно-историјског и природног наслеђа НП „Козара“	Рокови реализације	Процјена буџета (КМ)
1.	Праћење структурних, организационих, функционалних, продукционих и регулационих карактеристика на мрежи огледних површина заступљених типова екосистема	2015–2027.	80.000/ годишње
2.	Праћење бројности – густине и динамике таксона – индикатора стања екосистема	2015–2027.	30.000/ годишње
Ред.бр	СТРАТЕШКИ ЦИЉ 2 – Одрживо кориштење природних ресурса		
1.	Израда годишњег програма заштите и пословања НП	2013–2027.	-
2.	Израда плана заштите шума од пожара	2013–2027.	-
3.	Промоција традиционалних знања кроз одрживу употребу природних ресурса (љековите, јестиве дивље биљке, гљиве и животиње)	2015–2027.	15.000/ годишње
4.	Промоција традиционалних знања и културних компаративних предности кроз израду различитих публикација, које су у непосредној вези са укупном промоцијом НП „Козара“	2015–2027.	20.000/ годишње
5.	Организација едукативних и мотивацијских активности за посјетиоце	2015–2027.	20.000/ годишње
Ред.бр	СТРАТЕШКИ ЦИЉ 3 – Боља приступачност и јака управа НП		
1.	Профилисање кадрова	2014–2027.	15.000/ годишње
2.	Обуке за стратешко планирање и припрему пројекта		
3.	Успостављање система мониторинга реализације плана	2013–2027.	3.000/ годишње
4.	Подршка активностима локалних организација од стране управе НП	2013–2027.	3.000/ годишње
5.	Заједничко планирање активности са локалним организацијама у окружењу	2014–2027.	3.000/ годишње
6.	Укључивање активности локалних организација у окружењу у обједињену туристичку понуду	2014–2027.	3.000/ годишње
Ред.бр	СТРАТЕШКИ ЦИЉ 4 – Развијени туризам у НП „Козара“		
1.	Обнова и одржавање постојеће и креирање нове рекреативне инфраструктуре	2013–2027.	20.000/ годишње
2.	Диверзификација смјештајних објеката (поставити мјеста за камповање укључујући и санитарне објекте, еко-кућице, планинске колибе)	2021–2027.	200.000

3.	Припрема курсева о љековитом биљу и гљивама	2015–2027.	6.000 /годишње
Ред.бр	СТРАТЕШКИ ЦИЉ 5 – Успостава финансијских механизма за одрживо управљање парком		
1.	Анкетирање – испитивање потреба посјетилаца	2013–2027.	2.000/ годишње
2.	Активна промоција од стране управе НП	2013–2027.	20.000/ годишње
3.	Активна сарадња са другим парковима из земље и иностранства	2013–2027.	20.000/ годишње
4.	Организована израда и продаја сувенира	2013–2027.	10.000/ годишње
5.	Едукативне и мотивацијске активности за становништво	2013–2027.	5.000/ годишње

Активности планиране за реализацију у 2027. години			
Ред.бр	СТРАТЕШКИ ЦИЉ 1 – Заштита културно-историјског и природног наслеђа НП Козара	Рокови реализације	Процјена буџета (КМ)
1.	Праћење структурних, организационих, функционалних, продукционих и регулационих карактеристика на мрежи огледних површина заступљених типова екосистема	2015–2027.	80.000/ годишње
2.	Праћење бројности – густине и динамике таксона – индикатора стања екосистема	2015–2027.	30.000/ годишње
Ред.бр	СТРАТЕШКИ ЦИЉ 2 – Одрживо кориштење природних ресурса		
1.	Израда годишњег програма заштите и пословања НП	2013–2027.	-
2.	Израда плана заштите шума од пожара	2013–2027.	-
3.	Промоција традиционалних знања кроз одрживу употребу природних ресурса (љековите, јестиве дивље биљке, гљиве и животиње)	2015–2027.	15.000/ годишње
4.	Промоција традиционалних знања и културних компаративних предности кроз израду различитих публикација које су у непосредној вези са укупном промоцијом НП „Козара“	2015–2027.	20.000/ годишње
5.	Организација едукативних и мотивацијских активности за посјетиоце	2015–2027.	20.000/ годишње

Ред.бр	СТРАТЕШКИ ЦИЉ 3 – Боља приступачност и јака управа НП		
7.	Профилисање кадрова	2014–2027.	15.000/ годишње
8.	Обуке за стратешко планирање и припрему пројекта		
9.	Успостављање система мониторинга реализације плана	2013–2027.	3.000/ годишње
10.	Подршка активностима локалних организација од стране управе НП	2013–2027.	3.000/ годишње
11.	Заједничко планирање активности са локалним организацијама у окружењу	2014–2027.	3.000/ годишње
12.	Укључивање активности локалних организација у окружењу у обједињену туристичку понуду	2014–2027.	3.000/ годишње
Ред.бр	СТРАТЕШКИ ЦИЉ 4 – Развијени туризам у НП „Козара“		
1.	Обнова и одржавање постојеће и креирање нове рекреативне инфраструктуре	2013–2027.	20.000/ годишње
2.	Диверзификација смјештајних објеката (поставити мјеста за камповање укључујући и санитарне објекте, еко-кућице, планинске колибе)	2021–2027.	200.000
3.	Припрема курсева о љековитом биљу и гљивама	2015–2027.	6.000 /годишње
Ред.бр	СТРАТЕШКИ ЦИЉ 5 – Успостава финансијских механизма за одрживо управљање парком		
1.	Анкетирање – испитивање потреба посјетилаца	2013–2027.	2.000/ годишње
2.	Активна промоција од стране управе НП	2013–2027.	20.000/ годишње
3.	Активна сарадња са другим парковима из земље и иностранства	2013–2027.	20.000/ годишње
4.	Организована израда и продаја сувенира	2013–2027.	10.000/ годишње
5.	Едукативне и мотивацијске активности за становништво	2013–2027.	5.000/ годишње

**ПРИЛОГ 3: ЗАКОНОДАВСТВО ЗНАЧАЈНО ЗА ЗАШТИТУ ПРИРОДЕ И
УПРАВЉАЊЕ НАЦИОНАЛНИМ ПАРКОМ „КОЗАРА“**

Прописи Републике Српске

- **Закон о националним парковима (Службени гласник РС број 75/10)**

Закон је усвојен 13. јула 2010. године. Основне измјене у односу на претходни закон:

- Јавно предузеће треба да буде трансформисано у јавну установу коју оснива Република и која послује у складу са законом који уређује систем јавних служби. „Одлука о промјени облика организовања Јавног предузећа Национални парк „Козара“ у јавну установу“ објављена је у Службеном гласнику РС број 13/10 од 3.2.2011.
- На подручју националног парка забрањено је: сјећи или уништавати дрвеће, жбуње и осталу вегетацију, осим вршења санитарних сјеча
- Средства за финансирање националних паркова обезбјеђују се из: а) буџета Републике и б) властитих прихода. Висину и начин прикупљања ових средстава прописује јавна установа посебним прописом, уз претходну сагласност министарства надлежног за заштиту животне средине и уз мишљење Министарства финансија.

За подручје националног парка доносе се: просторни план подручја посебне намјене и план управљања националним парком.

- Народна скупштина ће најкасније у року од двије године од дана ступања на снагу овог закона донијети посебан просторни план за свако подручје постојећих националних паркова, а у складу са просторним планом Републике Српске – још није донесен.
- Народна скупштина ће најкасније у року од двије године од дана ступања на снагу овог закона донијети посебне законе којим ће регулисати постојеће националне паркове – још није усвојен.
- Припрема се план управљања – припрема је у току.

На приједлог директора, управни одбор јавне установе националног парка доноси годишњи програм заштите и пословања националног парка.

Министар надлежан за заштиту животне средине доноси правилник о унутрашњем реду у националном парку по претходно прибављеном мишљењу органа надлежног за заштиту културно-историјског и природног наслеђа.

Законом су дефинисане активности које је забрањено вршити у НП, између осталог: неконтролисано сакупљање љековитог и ароматичног биља, гљива, шумских и других плодова на цијелом подручју националног парка, градња магистралних и регионалних путева, осим кад је то предвиђено просторним планом подручја националног парка, који још није донесен.

Закон о спровођењу одлука комисије за заштиту националних споменика установљен је у складу са анексом 8 Општег оквирног споразума за мир у БиХ (Службени гласник РС број 70/06). Дефинише начин доношења одлуке о издавању одобрења за рехабилитацију националних споменика који се налазе на Привременој листи националних споменика. На овој листи се налази Спомен-подручје „Тјентиште“ и прашума Перућица.

- **Закон о Националном парку „Козара“ (Службени гласник РС број 121/12)**

Овим законом уређују се границе, режими заштите, питања управљања, заштите и развоја националног парка „Козара“.

- **Закон о заштити животне средине (Службени гласник РС број 71/12)**

Закон о заштити животне средине Републике Српске (Службени гласник РС, бр. 71/12) уређује очување, заштиту, обнову и побољшање еколошког квалитета и капацитета животне средине, као и квалитет живота; мјере и услове за управљање, очување и рационално коришћење природних ресурса; оквир правних мјера и институција за очување, заштиту и побољшање заштите животне средине; финансирање активности везаних за животну средину и послове и задатке органа управе предвиђене законом и подзаконским актима, те обавезе органа јавне управе.

Не спомињу се нигдје стриктно национални паркови и природни резервати, али се дефинише обавеза надлежних институција се информације о животној средини учине доступним јавности, као и копије документације која садржи такве информације. Закон дефинише начин и могућност додјељивања еко-ознака. Закон дефинише финансирање заштите животне средине кроз намјену Фонда за заштиту животне средине.

- **Закон о заштити природе – пречишћен текст (Службени гласник РС број 113/08)**

Овај закон описује и процедуру одређивања и проглашења подручја заштићеним, као и обавезу доношења одговарајућег плана управљања. Дефинише разлоге због којих се неко подручје проглашава националним парком и који су циљеви управљања националним парком. Заштићена подручја могу се прекогранично повезивати са заштићеним подручјима друге државе, односно ентитета.

Током израде аката о заштити природних вриједности, планова управљања заштићеним подручјима, осигурава се учешће јавности, путем јавног увида. Поступак јавног увида, који траје 30 дана, спроводи министарство надлежно за заштиту животне средине.

У складу са Законом о НП „Козара“ кроз план управљања потребно је обезбиједити осигурање еколошке стабилности и разноликости, обезбиједити коришћење у инспиративне, образовне, културне и рекреационе сврхе на начин који ће одржати природно или приближно природно стање подручја, обезбиједити одржавање еколошких, геоморфолошких и естетских карактеристика због којих је подручје проглашено заштићеним.

Управљач заштићеног подручја може одредити начин обрачуна и наплате надокнаде за коришћење заштићеног подручја, правним лицима и крајњим корисницима у зависности од степена искоришћавања, степена штете нанесене заштићеном подручју, односно погодности које пружа коришћење заштићеног подручја за обављање дјелатности или за друге сврхе коришћења. У националном парку „Козара“ посјетиоцима се још увијек не наплаћује улаз у парк, исто као и надокнаде организацијама, активним у парку. Надокнада се утврђује уз сагласност надлежног републичког органа управе, а по прибављеном мишљењу Министарства финансија Републике Српске.

Уредбом Влада Републике Српске на приједлог министарства надлежног за заштиту животне средине одређују се подручја очувања природних станишта и станишта врста за европски програм НАТУРА 2000, с циљем укључивања одређених подручја у међународну еколошку мрежу. У националном парку „Козара“ тренутно се врше истраживања Републичког завода за заштиту природног и културног наслеђа Републике Српске, која ће према очекивањима дати и солидну базу података за програм Натура 2000.

У овом закону извршена је подјела заштићених дијелова природе према IUCN, али није извршена категоризација.

- **Закон о културним добрима (Службени гласник РС број 11/95), Закон о измјенама и допунама закона о културним добрима (Службени гласник РС број 103/08)**

Закон уређује систем заштите и коришћења културних добара.

Културно-историјски споменици унутар НП (споменик и музеј) морају се заштитити и користити у складу са овим законом. Финансирање на провођењу техничких мјера заштите предвиђено је из буџета Републике.

- **Закон о уређењу простора и грађења (Службени гласник РС број 40/13)**

Овај закон третира уређење простора као скуп мјера и активности у склопу градитељских процеса, просторног и урбанистичког планирања, урбанистичког, архитектонског и грађевинског пројектовања и грађења, у циљу усклађивања потреба становништва за становањем, радом и рекреацијом у здравој и заштићеној животној средини, стварања услова и претпоставки за равномјеран и складан развој уз усклађеност општинских и посебних интереса свих корисника простора. У посебном поглављу, овај закон третира заштиту животне средине у процесу планирања простора и изградње грађевина.

Просторним планом подручја посебне намјене, утврђује се: основна организација простора, мјере употребе, уређења и заштите тог подручја, мјере за унапређење и заштиту животне средине, обавеза израде проведбених планова за ужа подручја унутар просторног плана подручја са посебним намјенама. Израда овог плана финансира се средствима из буџета Републике.

НП „Козара“ нема израђен просторни план подручја посебне намјене.

- **Закон о шумама (Службени гласник РС број 75/08 и 60/13)**

До почетка 2010. године донесени су сви правилници предвиђени Законом о шумама, којима се поближе уређују поједине одредбе овог закона. Овим законом уређује се политика и планирање, управљање и газдовање шумама и шумским земљиштем, заштита шума, финансирање и вриједност шума, катастар шума и шумског земљишта и информациони систем у шумарству, имовинско-правни односи, као и друга питања од значаја за шуму и шумско земљиште ради унапређивања и одрживог коришћења шума и шумског земљишта, те развоја шумарства.

Одредбе овог закона примјењују се на све шуме и шумско земљиште, без обзира на облик својине.

Налаже израду шумскопривредне основе, што је обавезно и за НП. За шуме националних паркова доноси се посебна основа. Основа се доноси на период од десет година. Нова основа доноси се прије истека рока за који је донесена постојећа основа. Национални парк „Козара“ има важећу ШПО за уређајни период од 01.01.2002. до 31.12.2011., која није усклађена са новим законом о националним парковима.

Забрањена је сјеча и уништавање сљедећих врста дрвећа: Панчићеве оморике, тисе, мунике, бора кривуља, планинског јавора, балканског кленића, божиковине, сремзе, жуте кошћеле, храста црнике, македонског храста, маљаве брезе, медвјеђе лијеске, бадемолисне крушке, жуте џанарке, јужне мукиње, маслине, зеленике, сиве тополе, бадемолисне врбе и ловор-врбе, као и других ријетких и вриједних врста дрвећа на њиховим природним налазиштима, поименце одређених основом, као и ријетких, вриједних шумских биотопа, станишта, хабитата и екосистема. Забрањује се искоришћавање и уништавање врста жбуња и њихових природних станишта: огрозда, црне рибизле, оштре веприне, меке веприне, брнистре и конопљике.

Агенција за шуме одговорна је за праћење здравственог стања шума путем Извјештајно-прогнозне службе у њеном саставу и о томе обавјештава Министарство и јавност.

Управа НП дужна је да донесе план заштите шума од пожара. Управа НП је дужна да чисти евентуално одложено смеће на подручју НП уз право пуне надокнаде трошкова од правних или физичких лица која су извршила његово одлагање или на основу одлуке, односно рјешења надлежног органа управе уз надокнаду трошкова. Национални парк је путем извршиоца стручно-техничких послова, обавезан да на прописан начин води и ажурира катастар шума и шумских земљишта и о насталим промјенама извјештава Агенцију за шуме најкасније до 31. марта за претходну годину. НП не може бити корисник фонда од накнада за коришћење шума и шумског земљишта, нити је дужан да плаћа ту накнаду.

- **Закон о фонду и финансирању заштите животне средине Републике Српске (Службени гласник РС број 117/11)**

Дјелатност Фонда обухвата послове у вези са прикупљањем средстава, као и финансирањем припреме, спровођења и развоја програма, пројеката и сличних активности у области очувања, одрживог коришћења, заштите и унапређивања животне средине, те у области енергетске ефикасности и коришћења обновљивих извора енергије, а нарочито:

- а) стручне и друге послове у вези са прибављањем, управљањем и коришћењем средстава Фонда,
- б) иницирање, финансирање, посредовање и контролу реализације пројеката из дјелокруга рада Фонда,
- в) посредовање у вези са финансирањем заштите животне средине, енергетске ефикасности и обновљивих извора енергије из средстава међународних организација, финансијских институција и тијела, као и страних правних и физичких лица,
- г) континуирано праћење програма, пројеката и осталих активности кроз мјерљиве ефекте заштите животне средине, количину уштеђене енергије и новца, и смањење емисије загађивача,
- д) вођење одвојених база података о програмима, пројектима и сличним активностима из подручја заштите животне средине, енергетске ефикасности и обновљивих извора енергије, те о потребним и расположивим финансијским средствима за њихово остваривање,
- е) подстицање, успостављање и остваривање сарадње са међународним и домаћим финансијским институцијама и другим правним и физичким лицима ради финансирања заштите животне средине, енергетске ефикасности, као и обновљивих извора енергије у складу са интересима заштите животне средине републике, стратешким документима, акционим и санационим плановима и другим плановима и програмима, као и закљученим међународним уговорима за намјене утврђене овим законом и
- ж) обављање других послова који су у вези са подстицањем и финансирањем заштите животне средине, енергетске ефикасности и обновљивих извора енергије, утврђених прописима којима се регулише област заштите животне средине, енергетска ефикасност и обновљиви извори енергије.

- **Закон о ловству (Службени гласник РС број 60/09)**

Не спомиње се подручје националних паркова. У складу са Законом о националним парковима на подручју НП је забрањен лов дивљачи, осим санитарног и узгојног одстрела у зонама утврђеним посебним прописима.

- **Одлука о утврђивању Спомен-комплекса „Козара“ на Мраковици културним добром од изузетног значаја (Службени гласник РС број 125/11)**

Овом одлуком утврђују се Спомен-комплекс „Козара“ на Мраковици културним добром од изузетног значаја, границе заштићене околине са укупном површином и мјере заштите у вези са чувањем, одржавањем и коришћењем културног добра и његове околине.

- **Правилник о садржају утврђивања и начину спровођења управљања заштићеним подручјима (Службени гласник РС број 56/09)**

План управљања доноси се на период од 15 година.

Прије истека периода за који је донесен план управљања, анализира се спровођење плана, те се по потреби обавља његова ревизија на начин и у поступку како је то прописано за његово доношење.

Остали значајни прописи:

- Закон о садном материјалу (Службени гласник РС број 37/09)
- Закон о пољопривредном земљишту (Службени гласник РС број 93/06 и 86/07)
- Закон о премјеру и катастру непокретности (Службени гласник РС број 34/06)
- Закон о концесијама (Службени гласник РС број 25/02, 91/06 и 92/09)
- Закон о репродуктивном материјалу шумског дрвећа (Службени гласник РС број 60/09)
- Закон о општем управном поступку (Службени гласник РС број 13/02)
- Закон о слободи приступа информацијама (Службени гласник РС број 20/01)
- Закон о стварним правима (Службени гласник РС број 124/08)
- Правилник о садржају, начину израде и доношења докумената просторног уређења (Службени гласник РС број 59/11)
- Правилник о елементима и садржају шумскопривредних основа
- Правилник о катастру шума и шумског земљишта (Службени гласник РС број 47/09)
- Подаци за катастар шума и шумског земљишта користе се из Шумскопривредног основа и података непосредно прикупљених на терену. Податке прикупља НП и доставља Агенцији за шуме.
- Правилник о листи врста шумског дрвећа, хибрида и сорти од којих се добија репродуктивни материјал (Службени гласник РС број 60/09); Правилник је само индиректно релевантан за НП „Козара“; уз договорен начин искориштавања и контроле НП би могао бити ресурс за репродуктивни материјал.
- Правилник о начину и поступку утврђивања вриједности шума (Службени гласник РС број 72/09)
- Правилник о садржају и поступку израде плана заштите шуме од пожара (Службени гласник РС број 107/09)
- Правилник о начину израде, вођењу и достављању података катастра ловишта (Службени гласник РС број 107/09);
- Правилник о начину прикупљања, критеријуму за расподјелу средстава и поступку коришћења средстава посебних намјена за шуме (Службени гласник РС број 29/09);
- Правилник о начину проглашавања, обиљежавања, финансирања, начину газдовања заштитним шумама и шумама посебне намјене (Службени гласник РС број 57/09);
- Правилник о надзору над израдом шумскопривредних основа (Службени гласник РС број 57/09);

- Правилник о службеној легитимацији, наоружању и униформи чувара шума (Службени гласник РС број 13/09);
- Правилник о спровођењу инвентуре шума на великим површинама (Службени гласник РС број 13/09);
- Правилник о шумском реду, Правилник о допуни правилника о шумском реду (Службени гласник РС број 13/09);
- Правилник о успостављању генетичке банке шумског биља (Службени гласник РС број 107/09);
- Правилник о вршењу дознаке стабала за сјечу (Службени гласник РС број 13/09);
- Правилник о евиденцијама извршених радова на заштити, шумскоузгојним радовима, гајењу и коришћењу (сјечи) шума (Службени гласник РС број 47/09).
- Програм очувања биљних генетичких ресурса (Службени Гласник РС број 59/08)

Међународне конвенције и директиве

Међународне конвенције, споразуми и законодавство ЕУ, које је у фази интегрисања у законодавство БиХ, наведено је у следећој табели. Ратификоване и преузете конвенције су интегрисане у садашње законодавство.

Табела 13 Међународне конвенције

Документ	Статус у БиХ
Конвенција о биолошкој разноликости (Rio de Janeiro, 1992.) У складу са чланом 6. ове конвенције обавезе земаља чланица конвенције су, да се изврши адаптација постојећих, односно да се донесу нове стратегије, планови и програми, који ће се односити, између осталог, и на обавезе које земља има према Конвенцији.	Ратификована 2002.
Конвенција о заштити свјетске културне и природне баштине (Париз, 1972.)	Преузето сукцесијом
Међународна конвенција о заштити биљака (Рим, 1951.)	Ратификована 1994.
Архус конвенција (Arhus) Конвенција о приступу информацијама из области заштите животне средине	БиХ је приступила овој конвенцији августа 2010.
Конвенција о конзервацији миграторних врста животиња (тзв. Бонска конвенција)	Није потписана
Европска конвенција о заштити дивљих врста и природних станишта (тзв. бернска конвенција) Сврха ове конвенције је заштита дивље флоре и фауне и њихових природних станишта, посебно оних врста и станишта чија заштита захтијева сарадњу више држава, те подстицање такве сарадње.	БиХ потписала конвенцију у 1. марта 2009. године.
Конвенција о међународном промету угроженим врстама флоре и фауне (CITES)	По основу Одлуке о ратификацији ЦИТЕС конвенције («Службени лист БиХ» број 11/08 од 5.12. 2008. године), Босна и Херцеговина постала је пуноправна чланица Конвенције

Табела 14 Међународне директиве

Документ	Статус у БиХ
Директива о птицама – Директива Савјета Европске уније 79/409/ЕЕС од 2. априла 1979. о очувању дивљих птица	Присутне су врсте и станишта са директива, пилотни пројект EMERALD мреже дефинише »Комплекс Маглић – Волујак – Зеленгора«
Директива о стаништима – Директива Савјета Европске уније 92/43/ЕЕС од 21. маја 1992. о очувању природних станишта и дивље флоре и фауне	
<p>Inspire Directive – ДИРЕКТИВА 2007/2/ЕЦ ЕВРОПСКОГ ПАРЛАМЕНТА И САВЈЕТА 14. марта 2007. године – Успостављање инфраструктуре просторних информација у Европској заједници</p> <p>Директива у циљу омогућавања интеграције услова за очување животне средине дефинише, да је неопходно успоставити одговарајућу координацију између корисника и пружалаца података, како би се омогућило комбиновање података и сазнања из различитих области.</p> <p>На смјерницама ове директиве морају бити засновани геопросторни подаци.</p>	Нема података

ПРИЛОГ 4: ПРЕГЛЕД ВАСКУЛАРНЕ ФЛОРЕ НП „КОЗАРА“

(Извор: Монографија: Флора Националног парка Козара, Буцало и др., 2007.)

ПРИЛОГ 5: УЧЕСНИЦИ У РАДУ ПАРКА И ЊЕГОВОМ ОКРУЖЕЊУ

Интересне стране	Активности/Одговорности	Капацитети	Потенцијали
<p>Национални парк Козара</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Управљање националним парком • Даје сагласност за обављање научних истраживања, извођење истраживачких радова, постављање привремених објеката на површинама у националном парку и даје друга одобрења • обавља стручне послове који се односе на заштиту животне средине на подручју националног парка за потребе вођења података од значаја за планирање и уређење простора у националном парку, израду анализа и друге документационе основе из оквира своје дјелатности за припремање докумената просторног уређења за подручје националног парка, припремање података за уређење локација на грађевинском земљишту које је пренесено на коришћење и управљање националном парку • води податке о заштићеним природним вриједностима и културним добрима, врстама флоре и фауне, извршеним научноистраживачким пројектима и истражним радовима (геолошким, хидролошким и другим) од интереса за заштиту, развој и управљање националним парком • управља природним и културно-историјским вриједностима, земљиштем, објектима и другим непокретностима у својини Републике, која су јој пренесена на управљање и коришћење, у складу са законом који прописује систем јавних служби и планским документима • управља, штити, узгаја, унапређује шуме и шумско земљиште, ловну и риболовну фауну, • организује и пружа туристичко-угоститељске услуге, • организује истраживања у области заштите и развоја националног парка • презентује и популаризује национални парк и његове природне вриједности и културно-историјска добра • организује пројектовања, изградње и одржавања објеката који су у функцији заштите, унапређивања и презентације природних и културно-историјских добара националног парка, у складу са просторним планом подручја националног парка и планом управљања који се доноси у складу са Законом о заштити природе 	<p>Тренутно су у склопу јавне установе НП „Козара“ запослена 62 радника распоређена на више активности – 37 радника на чувању шума, надзору, санитарној сјечи, дознаци, отпреми сортимената; 13 радника за презентацију и туризам, одржавање меморијалног центра; 12 радника везаних за администрацију.</p> <p>С обзиром на број и структуру запослених, те финансијска средства којима тренутно располаже НП нема велики капацитет. Квалификациона структура радника није задовољавајућа, јер према новом закону о НП радници на санитарној сјечи, дознаци, отпреми сортимената више нису потребни, док се појављује дефицит кадрова у другим дјелатностима парка (природно техничке, биолошке науке...).</p>	<p>Интерес за развој националног парка веома је велики; управа НП активно ће проводити мјере предвиђене планом управљања.</p> <p>Њихов ангажман одредиће динамику спровођења и крајње резултате планираних мјера.</p> <p>С обзиром да се раније парк финасирао сјечом и пласманом дрвених сортимената, а да је то новим законом о националним парковима забрањено и ограничено само на санитарну сјечу, потребно је извршити реструктурирање радника и више радника ставити у службу развоја и промовисања туристичких садржаја те очување садашњих туристичких и свих других садржаја на простору НП. За савремено управљање националним парком и развијање понуде парка ионако ће требати више радника за рад са посјетиоцима, за едукацију и за мониторинг.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Велик потенцијал за развој националног парка имају: већа активност са другим НП и заштићеним подручјима природе у региону и стварање и промоција заједничке понуде у области, туризма, спорта, едукације.

Интересне стране	Активности/Одговорности	Капацитети	Потенцијали
<p>Министарство за просторно уређење, грађевинарство и екологију Републике Српске</p>	<ul style="list-style-type: none"> Обавља послове у области заштите природе из надлежности органа Републике Српске Предлаже управни одбор и директора јавне установе која управља НП Даје сагласност на годишњи програм управљања. Доноси правилник о унутрашњем реду у националном парку Даје сагласност за висину и начин прикупљања накнада за обављање одређених дјелатности у парку Прописује услове, начин коришћења и изглед униформи, легитимације и службеног наоружања стручних служби парка Израђује и примјењује просторни план посебне намјене за заштићена подручја; Даје сагласност на шумскопривредну основу парка; Надзор над примјеном одредаба Закона о националним парковима и прописа донесених на основу овог закона 	<p>Ово министарство је самостални орган управе који обавља управне и друге послове у више управних подручја и непосредно је потчињено Влади.</p> <p>За овај пројекат битне организационе јединице су:</p> <ul style="list-style-type: none"> Сектор за заштиту животне средине, <p>У оквиру Сектора за заштиту животне средине обављају се послови интегралне заштите, студијско-аналитички, нормативни, правни, управно-надзорни, и остали послови из области стамбено-комуналних дјелатности, грађевинарства, грађења објеката и грађевинског земљишта.</p> <p>Овај сектор може имати велики утицај у просецу израде процјена утицаја на животну средину активности које се планирају изводити у парку, као и у развоју околног подручја.</p> <ul style="list-style-type: none"> Сектор за координацију пројеката, развој и европске интеграције <p>У оквиру Сектора обављају се студијско-аналитички послови из области координације пројеката и развоја овог тока и планираних будући пројекат који ће бити везни за предметна подручја.</p> <ul style="list-style-type: none"> Сектор за урбанизам и просторно планирање, <p>У оквиру Сектора обављају се послови праћења израде и примјене планских докумената, што је од велике важности за предметна подручја која немају валидну просторно планску документацију.</p>	<p>Ово министарство је надлежно за управљање заштићеним подручјима и на тај начин одговорно је за изналажење начина метода финасирања управљања тим подручјима.</p> <p>Кроз овај план управљања ово министарство може обезбиједити несметан рад и потпуну контролу над пословима који су из његове области, а односе се на предметно подручје.</p> <p>Интереси овог министарства су унапређење рада у областима просторног уређења и екологије на предметним подручјима, који могу најлакше постићи кроз припрему и рад у комисијама за израду нацрта и приједлога закона и других прописа из ресорне надлежности.</p> <p>У оквиру дјелокруга министарство припрема и предлаже питања и материјале, те координира активности из области просторног уређења, грађевинарства и екологије, које разматрају комисије и друга тијела Владе и Савјет Министара БиХ надлежна за ову област.</p> <p>Такође ово министарство одлучује о свим пројектима који имају утицаја на животну средину кроз институтцију еколошке дозволе, која је основа за сва следећа одобрења за грађење или експлоатацију.</p>
<p>Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде Републике Српске</p>	<p>У надлежност Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде, а односе се на предметно подручје спадају следећи послови:</p> <ul style="list-style-type: none"> одобравање шумскопривредне основе за ово подручје и директан утицај на начин газдовања шумама парка које се проводи и кроз послове стручног надзора, а који се односе на: <ul style="list-style-type: none"> старање о правилном газдовању шумама а нарочито у погледу заштите и чувања шума праћење стања у области шумарства и старање о спровођењу закона и других прописа и општих аката из области шумарства Потпун надзор на газдовањем привредним шумама из околине парка 	<p>Власници државних шума и шумског земљишта.</p> <p>Ово министарство организовано је кроз пет ресора од којих је ресор шумарства и ловства који има 8 запослених од значаја за овај пројекат. Овај ресор између осталог контролише и рад ЈП и шумских газдинстава која газдују шумама из околине парка.</p> <p>Такође у саставу овог министарства налази се чак 8 управних организација и два јавна предузећа, тако да ова заинтересована страна располаже значајним капацитетима у погледу чланова/запослених, знања, опреме, рада. Субјекти који имају директан утицај на шуме предметних подручја су Агенција за шуме са својим капацитетима (дефинисани у наставку) и Јединица за имплементацију пројеката у шумарству.</p>	<p>Највећи потенцијал овог министарства тренутно је утицај који имају на шумско газдинство које управља шумама из околине парка у смислу добросусједског и домаћинског управљања овим шумама.</p> <p>Њихов допринос управљању овим подручјима се може најдиректније изразити кроз њихов утицај на доношење одговарајуће законске регулативе која би се односила на заштићена подручја.</p>

Интересне стране	Активности/Одговорности	Капацитети	Потенцијали
<p>Министарство трговине и туризма Републике Српске</p>	<p>Дефинисање политике и стратегије развоја туризма и угоститељства у парку и околини;</p> <p>Предлагање смјерница за планирање и програмирање развоја туризма у парку и његовој околини и сарадња на тим пословима са одговарајућим републичким органима и организацијама</p> <p>Усмјеравање и предлагање мјера за:</p> <ul style="list-style-type: none"> - унапређење стања и развоја у овој области - реализацију инвестиција у туризам парка и околног подручја - кретање и појаву предметних подручја на туристичком тржишту - конкурентност туристичке понуде 	<p>Сектор туризма и угоститељства – помоћник министра</p> <ul style="list-style-type: none"> • Одјељење за туризам <p>Планира улагање у видове туризма који ће потакнути развој тзв. малог породичног бизниса што је од посебног значаја за туризам парка и околног подручја.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Одјељење за угоститељство • Одјељење за управно правне и нормативне послове 	<p>Велики потенцијал овог министарства огледа се у подршци и могућем финансирању развојних туристичких пројеката који би били везани за туризам парка и околног подручја.</p> <p>Такође, ово министарство би могло иницирати умрежавање природних вриједности у туристичку понуду и њену промоцију.</p>
<p>Министарство вањске трговине и економских односа БиХ – Сектор за природне ресурсе, енергетику и заштиту околиша</p>	<p>Вањска политика Амбасаде Билатерални односи Конзуларне информације Међународна сарадња Помоћ грађанима БиХ у иностранству Издавање ИД картице</p>	<p>Велика мрежа амбасада и конзулата</p>	<p>Могућност промоције парка и околних природних вриједности у иностранству са циљем успостављања сарадње, привлачења донација, научних експедиција и повећања степена препознатљивости овог подручја у иностранству.</p>

Интересне стране	Активности/Одговорности	Капацитети	Потенцијали
<p>Републички завод за заштиту природног и културног наслеђа Републике Српске</p>	<p>Обавља управне и друге стручне послове који се односе на:</p> <ul style="list-style-type: none"> - одређивање, евиденцију, истраживање и вредновање некретнина и покретних ствари - утврђивање својства културно-историјског или природног наслеђа - израду студија и елабората у процедури проглашавања добра заштићеним - вођење централног регистра заштићених добара - вођење централног регистра заштићених подручја - израду пројеката за рестаурацију, реконструкцију и конзервацију културно-историјског и природног наслеђа - давање сагласности на стручне елаборате за реконструкцију и рестаураторске радове на заштићеним добрима и њихову адаптацију и ревитализацију - израду стручних елабората о заштити и коришћењу добара у поступку израде просторних и урбанистичких планова - издавање одобрења за привремено изношење заштићених добара у иностранство; - издавање одобрења за археолошка и друга истраживања - услове за коришћење заштићених добара - стручни надзор над радом организација за заштиту - издавачку дјелатност - објављивање стручних радова и публикација - координацију и спровођење пројеката - стручно усавршавање - сарадњу са органима и организацијама из области заштите и са корисницима или власницима културно-историјских и природних добара ради њихове заштите и друге послове у складу са законом 	<p>Републички завод за заштиту културно-историјског и природног наслеђа је републичка управна организација у саставу Министарства просвјете и културе.</p> <p>У организационом смислу Завод је подијељен на три одјељења:</p> <ul style="list-style-type: none"> - заштита културно-историјског наслеђа, - заштита природног наслеђа, - општи послови. <p>Одјељења су формирана на начин да се обезбјеђује мултидисциплинаран приступ пословима. Тако у Одјељењу за заштиту природе и у Одјељењу за заштиту културно историјског наслеђа раде ускеспецијализовани стручни кадрови.</p> <p>Завод је опремљен најсавременијом рачунарском и другом потребном опремом и има потписане уговоре о сарадњи са више домаћих и страних институција у области заштите.</p>	<p>Завод је до сада урадио читав низ веома квалитетних докумената, међу осталим валоризације културно-историјског и природног наслеђа за бројне општине и студије и елаборате за проглашење више од 30 природних добара и заштићених подручја. За национални парк „Козара“ значајно је то да су у Заводу у изради обимне студије за проширење националног парка.</p> <p>Завод има податке о стању наслеђа у више од половине општина Републике Српске, јер се непрестано ради на рекогносцирању и евидентирању добара која заслужују заштиту. Завод је радио истраживања на подручју потенцијалног проширења националног парка „Козара“.</p> <p>Завод је много урадио на подмлађивању кадра и едукацији својих стручњака, који углавном добро владају енглеским језиком и великим бројем рачунарских програма.</p>
<p>Републичка управа за геодетске и имовинско-правне послове</p>	<p>Мјесто и улога Републичке управе за геодетске и имовинско-правне послове одређени су Законом о републичкој управи ("Службени гласник Републике Српске", бр. 118/08 и 74/10)</p>	<p>Базе података о катастру непокретности које могу дати увид у власничку структуру парка и околног подручја.</p> <p>Поуздани извори информција о положају граница парка и околног подручја, ентитетских граница.</p>	<p>Републичка управа је значајан извор информација и картографских и табеларних података. Они су значајни и за утврђивање граница шума и шумског земљишта.</p>

Интересне стране	Активности/Одговорности	Капацитети	Потенцијали
<p>Фонд за заштиту животне средине Републике Српске</p>	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Дјелатност прикупљања и редистрибуције финансијских средстава за финансирање заштите животне средине на подручју Републике Српске и програма чији је циљ унапређење заштите животне средине ✓ Финансијско посредовање: <ul style="list-style-type: none"> - подршка у остваривању задатака који произилазе из обавеза и одговорности према међународној заједници из области заштите животне средине - сузбијање штете по животну средину у случају када се не може приписати одговорност за изазивање штете одређеном лицу - помоћне дјелатности у финансијском посредовању које обухватају: пружање услуга које саме нису финансијско посредовање, али су укључене или су у блиској вези са финанс. посредовањем - регулисање дјелатности јавних установа које обезбјеђују заштиту животне средине на нивоу ентитета ради управљања програмима чији је циљ унапријеђење заштите животне средине које обухвата: <ul style="list-style-type: none"> - подршку мјерама у циљу заштите животне средине, нарочито у области развоја и финансирања информативног система, образовања и ширења информација, истраживања и активности јавности које се односе на заштиту животне средине - унапређење развоја економске структуре која је повољна за животну средину - очување заштићених животних подручја <p>унапређивање еколошке свијести јавности и истраживање ж. средине</p>	<p>Фонд је финансијска институција која има својство правног лица</p> <p>Фонд је са својим управним органима у потпуности капацитиран како организационо, тако и са кадровима и опремом.</p> <p>Средства која се слијевају у Фонд обезбјеђују се на основу закона из:</p> <ul style="list-style-type: none"> - накнада за кориштење природних ресурса животне средине и утицаја на животну средину - буџета РС - накнада који плаћају загађивачи животне средине - донација - остварене добити на основу пословања Фонда - осталих извора у складу са законом 	<p>У току је процедура доношења новог закона о Фонду и финансирању животне средине, гдје се планира проширити дјелатност Фонда. Након доношења новог закона у плану је доношење низа правилника и уредби по принципу „загађивач плаћа“, гдје би буџет Фонда изашао на неколико десетина милиона КМ.</p>

Интересне стране	Активности/Одговорности	Капацитети	Потенцијали
Агенција за шуме	<ul style="list-style-type: none"> Обавља одређене стручно-техничке и контролне послове од општег интереса који се односе на управљање и газдовање шумама и шумским земљиштем како у резерватима тако и у њиховој околини Израђује шумскопривредну основу Прати утрошак средстава посебних намјена за шуме, Обезбеђује сарадњу у примијењеним инстраживањима Врши контролу и праћење извршених радова Јавног предузећа шумарства Одговорна је за праћење здравственог стања шума Израђује програм утврђивања граница шума и шумског земљишта у својини Републике 	<p>Основана је 2008. године и располаже значајнијим стручним капацитетима.</p> <p>Организована је кроз два сектора од којих је од значаја за предметна подручја сектор управљања и газдовања шумама.</p> <p>У овом сектору обављају се послови у оквиру одјељења, и то:</p> <p>1.1. Одјељење за планирање, мониторинг и газдовање шумама</p> <p>1.2. Одјељење за развој и информатику</p> <p>У одјељењу за планирање, мониторинг и газдовање шумама образује се:</p> <p>1.1.1. Извјештајно-прогнозна служба, са статусом групе.</p>	<p>Потенцијал ове агенције је, прије свега, тај што она добија извјештаје о мониторингу са терена и на основу тих извјештаја планирају и проводе корективне акције које се односе, како на управљање тако и на стање шума, како праметних локалитета тако и њихове околине.</p> <p>Исто тако, на основу тих извјештаја праве и прогнозе стања ових шума и предвиђање одређених појава које могу бити од великог значаја за шуме у националном парку „Козара“. За национални парк могу бити јако значајне и шумскопривредне основе за шуме у околини парка које припрема ова Агенција, јер начин искориштавања шума утиче и на развој неких дјелатности у околини парка. За управљање националним парком биће врло важно да се успостави размјена података у договореном електронском формату између управе НП и Агенције, на бази којих ће управа НП лакше планирати своје активности.</p>
Шумарски факултет у Бањој Луци	<ul style="list-style-type: none"> Истраживање и пројектовање у области узгоја, заштите, уређивања и искоришћавања шума, ловства, унапређења и проширења шумског фонда, биодиверзитета и шумских екосистема, економике и организације у шумарству израда карата, шумскопривредних и ловнопривредних основа, елабората, пројеката, просторних планова и стручно-техничке документације из области шумарства, ловства, заштите природе, очувања и унапређења животне средине вршење надзора над изработом дугорочних планова газдовања шумама и експертиза у области шумарства и прераде дрвета. 	<p>Основан је 1992. године и располаже значајним стручним капацитетима, како кадровским тако и литературним.</p> <p>Факултет је са наставом и истраживањима досада био слабо присутан на подручју националног парка „Козара“. Сигурно је да факултет има капацитете и за обимнија истраживања и веће присуство на овим локалитетима.</p>	<p>Њихов допринос управљању овим подручјем био би, прије свега, стручни и огледао би се кроз уважавање њихових ставова и сугестија. Поред тога могли би дати свој допринос тако што би дали на располагање податке из истраживања у подручју.</p> <p>Њихова највећа добит било би спровођење научноистраживачког рада на том подручју и едукација.</p>

Интересне стране	Активности/Одговорности	Капацитети	Потенцијали
Пољопривредни факултет Бања Лука	<ul style="list-style-type: none"> • Научноистраживачки рад • Научне и стручне публикације • Генетички ресурси • Сјеменарство 	<p>Поред редовног наставног процеса овај факултет дјелује и кроз 5 института, од који је од значаја за овај пројекат Институт за агроекологију и земљиште и Институт за сточарство.</p>	<p>Могли би истраживати додатне дјелатности у пољопривреди у окружењу, које би подржавале едукативни аспект овог парка (храна, смјештај, превози за истраживаче и сл.) Такође, могли би истражити и неке аутохтоне сорте говеда на овим подручјима и истражити могућности заштите генетичких ресурса истих, а то повезати и са одржавањем ливада у рубном дјелу националног парка. Истраживање оптималног одржавања ливада могло би се користити за планирање активности управе НП на том подручју и као примјер за слична заштићена подручја у широм региону. Поред овога могли би развити дјелатност производње сјемена вриједних примјерака флоре са ових подручја, тј. њихове околине која би касније могла бити и дјелатност управе парка и могући извор финансирања.</p>
Природно-математички факултет у Бањој Луци	<ul style="list-style-type: none"> • Научноистраживачки рад • Еколошко-вегетацијска истраживања у области заштите природе, очувања и унапређења животне средине, унапређења и проширења шумског фонда, биодиверзитета и екосистема 	<p>Основан је 1996. године и располаже значајним стручним капацитетима, како кадровским тако и литературним. На факултету настава се одвија у чак 8 различитих студијских програма од којих за ова подручја од значаја могу бити катедре за:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▲ биологију ▲ екологију и заштиту животне средине ▲ географију и ▲ просторно планирање. <p>Међутим, до сада нисмо нашли неки рад публикован од стране ове институције који би био везан за истраживања на овим подручјима.</p>	<p>Њихов допринос управљању овим подручјем био би прије свега стручни који би се огледао кроз истраживање флоре и фауне, сугестије за управљање посетиоцима, кроз просторно планирање и слично. Поред тога би могли дати свој допринос тако што би дали на располагање податке из истраживања у подручју. Тако би управа НП лакше планирала своје активности. Њихова највећа добит било би спровођење научноистраживачког рада на том подручју и едукација.</p>
Институт за генетичке ресурсе – Универзитет у Бањој Луци	<p>Активности из области очувања и одрживог коришћења генетичких ресурса у Републици Српској.</p>	<p>Научноистраживачки институт који је дио Универзитета у Бањој Луци, располаже великим стручним капацитетима.</p>	<p>Њихов потенцијални допринос су истраживања за очување биљних генетичких ресурса овог подручја – очување биодиверзитета и анализа угрожених биљних ресурса на подручју. Тако би управа НП добила податке о угроженим биљним ресурсима и искуство у мјерама за очување угрожених биљних ресурса на подручју. Институт би могао помоћи и око евентуалног успостављања сјеменарске производње на овом подручју или његовој околини.</p>

Интересне стране	Активности/Одговорности	Капацитети	Потенцијали
<p>Јавно предузеће „Шуме Српске“</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Узгој и заштита шума, • Искоришћавање шума, • Истраживање и експериментални развој у природним наукама, • Санитарне и друге дјелатности, • Заштита културних добара, природних и других знаменитости, • Дјелатност ботаничких и зоолошких вртова и других природних резервата. • Лов, расплод дивљачи. 	<p>Јавно предузеће у свом саставу има три истраживачко-развојна и пројектна центра (Истраживачко-развојни и пројектни центар, Центар за сјеменско-расадничку производњу и Центар за газдовање кршом), од којих су прва два од значаја за национални парк. Предузеће располаже значајнијим кадровским капацитетима у оквиру појединих шумских газдинстава, шумских управа, радних јединица и ревира.</p>	<p>Тренутни потенцијал овог предузећа огледа се у добросусједском газдовању околним привредним шумама.</p> <p>Њихов допринос управљању овим подручјем био би заштита прије свега од даљње експлоатације и деградације шумског фонда у граничном подручју парка; сјеча је сада у националним парковима ионако забрањена. Поред тога консензус и договор о могућим активностима у граничним подручјима националног парка и у сусједним шумама пресудни су за успостављање природњачког туризма у околини националног парка, који би могао бити и индиректан извор финансирања националног парка.</p>
<p>ШГ „Приједор“ за ШПП „Козарскодубичко“, „Новиградско“, „Приједорско“ и „Санско“ са сједиштем у Приједору и шумским управама у Новом Граду, Козарској Дубици и Оштрој Луци</p> <p>ШГ „Градишка“ за ШПП „Посавско“ са сједиштем у Градишци, те шумском управом у Прњавору и Српцу</p>	<p>Узгој и заштита шума, искоришћавање шума, услужне дјелатности у шумарству и искоришћавању шума, трговина на велико дрветом, планинарски домови и куће, кампови и камповалишта, складишта и стоваришта, израда и управљање базама података,</p>	<p>Обзиром на активности, стручни кадар и посједовање одговарајућих података имају велики капацитет у заштити и мониторингу биодиверзитета на подручју парка.</p>	<p>Тренутни потенцијал овог газдинстава огледа се у добросусједском газдовању околним привредним шумама.</p> <p>Њихов допринос би могао бити од помоћи око начина:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Заштите шума у околини парка (нпр. пред дивљом сечњом и криволовом) • Консензус и подршка активностима за посјетиоце у националном парку и околини парка (нпр. за развој природњачког туризма, бициклистичких и поучних стаза и сл.) • Мониторинг статуса шума и биодиверзитета • Помоћ код дефинисања могућности за проширења граница парка.
<p>Општина Приједор</p>	<p>Дефинише просторни план на подручју општине Преко надлежног одјељења сарађује са управом НП Финансијски помаже манифестације које промовишу национални парк и туристичку понуду на подручју своје општине</p>	<p>На површини од 834 м² живи око 105.000 становника, а на подручју града око 50.000 становника.</p> <p>У склопу административне службе општине Приједор између осталих ради и Одјељење за просторно уређење са своја два одсјека:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Одсјек за планирање, урбанизам и документацију • Одсјек за грађење и употребу објеката <p>Општина има добру саобраћајну повезаност са парком.</p>	<p>Општина има велик капацитет у просторном планирању садржаја околине и НП чиме у великој мјери може утицати на развој инфраструктуре, промоцију и подршку развоју туризма наслоњеног на НП, еко-пољопривреду и друге дјелатности.</p> <p>Поред тога може изградити инфраструктуру на подручју општине у циљу промоције и развоја НП, израдити стратегију развоја туризма, повећати број запослених у области туризма.</p> <p>Њихова добит је у већем броју туристичких посјета на подручју општине и промоција општине.</p>

Интересне стране	Активности/Одговорности	Капацитети	Потенцијали
Општина Градишка	<p>Дефинише просторни план на подручју општине Преко надлежног одјељења сарађује са управом НП Финансијски помаже манифестације које промовишу национални парк и туристичку понуду на подручју своје општине</p>	<p>Административна служба општине Градишка своју дјелатност испољава преко 7 одјељења од којих је за парк од важности:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Одјељење за урбанизам, грађеве, комуналне и стамбене послове • Одјељење за привреду и • Одјељење за друштвене дјелатности <p>На подручју општине живи око 62.000 становника Општина је повезана са парком регионалним путем који је у доста лошем стању и проходан само за теренска возила.</p>	<p>Општина има сличне могућности утицаја и учешћа у развоју националног парка „Козара“ као Општина Приједор, али у мало мањем обиму и у вези са неким другим дјелатностима. На потенцијал општине значајно утиче стање регионалног пута Градишка–Мраковица и могућност његове обнове.</p>
Општина Козарска Дубица	<p>Дефинише просторни план на подручју општине Преко надлежног одјељења сарађује са управом НП Финансијски помаже манифестације које промовишу национални парк и туристичку понуду на подручју своје општине</p>	<p>Стручну службу Скупштине општине и начелника општине четири одјељења у оквиру којих се образују одсјеци. Од значаја за парк су:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Одјељење за привреду и друштвене дјелатности <ul style="list-style-type: none"> - Одсјек за привреду, - Одсјек за друштвене дјелатности, - Одсјек за инспекцијске послове, - Одсјек за пољопривреду, • Одјељење за просторно уређење и стамбено-комуналне послове <ul style="list-style-type: none"> - Одсјек за просторно уређење - Одсјек за имовинско-правне послове. <p>На површини од 499 km² живи око 34.000 становника Општина је повезана са парком регионалним путем који је у доста лошем стању и проходан само за теренска возила.</p>	<p>Општина има сличне могућности утицаја и учешћа у развоју националног парка „Козара“ као Општина Приједор, али у мало мањем обиму. Велик је потенцијал сеоског туризма и повезаности са рекреацијом у околини националног парка и у самом парку. На потенцијал општине утиче и стање пута Козарска Дубица – Мраковица и могућност његове обнове.</p>
Привредна комора РС	<p>Промоција и презентација Едукација</p>	<p>Располаже мрежом комора на територији РС. Њен рад организован је кроз пет подручних привредних комора поред главне републичке коморе. За ова подручја надлежна је Привредна комора Бање Луке. Поред подручних привредних комора, комора РС свој рад организује и кроз удружења од којих значај за ова подручја има:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Удружење шумарства и прераде дрвета - Удружење трговине, туризма и угоститељства - Центар за квалитет и развој, ЕУ пројекти и сајмови 	<p>Велики потенцијал Привредне коморе огледа се у промоцији ових подручја на цијелој територији РС и БиХ, а и шире, уз велики утицај на друге републичке и приватне организације у смислу инвестирања и улагања на предметним подручјима и њиховој околини. Наведене активности привредне коморе могле би знатно побољшати свијест и препознатљивост ових подручја, а уз значајнија улагања, прије свега у туризам утицати на развој околине ових подручја.</p>

Интересне стране	Активности/Одговорности	Капацитети	Потенцијали
Туристичка организација Републике Српске	Промоција и подстицање развоја туризма на територији РС Уочавање нових туристичких ресурса Подршка развоју нових туристичких капацитета	Мрежа туристичких организација у 25 општина у РС Велике активности на промоцији туристичке понуде у иностранству, Традиционално присуство на великим међународним сајмовима туризма	Туристичка организација могла би промовисати национални парк „Козара“ као подручје јединственог природног и културног наслеђа. Могла би и помоћи код израде квалитетних туристичких програма и понуда које би имале за ослонац вриједности националног парка и његове околине кроз умрежавање природних вриједности. Организовање туристичких и других манифестација које промовишу туризам на предметном подручју.
Туристичка организација општине Приједор	Промоција и подстицање развоја туризма општине Уочавање нових туристичких ресурса Подршка развоју нових туристичких капацитета	Званично почела са радом 31.03.2006. Тренутно има запослена само два радника и годишњи буџет око 95.000 КМ, што је недовољно и у стручном и материјалном смислу да би се на прави начин промовисао парк и потенцијали парка и његове околине.	<ul style="list-style-type: none"> Организовање туристичко-информативне дјелатности, Промоција и организовање културних, спортских, умјетничких и других манифестација које доприносе промоцији изворних вриједности и обогаћивању туристичке понуде НП, Посредовање у пружању услуга туристичког водича Посредовање у пружању услуга смјештаја Сарадња са правним и физичким лицима која су посредно или непосредно укључена у туристички промет.
Хотел „Монумент“	Понуда ноћења Организовање конференција Пословни састанци	Угоститељски капацитети – ресторан, тераса, аперитив бар, Смјештајни капацитети 130 лежаја – 31 соба, 11 апартмана, Пословни капацитети – конгресна сала капацитета 200 људи, пословна сала за мањи број људи Остали садржаји – камин сала, дневни боравак, интернет-сала, сауна	Кључни потенцијали су: <ul style="list-style-type: none"> Проширење смјештајних капацитета Проширење и обогаћивање понуде новим садржајима Едукативни туризам Добит је у бољем финасијском пословању
Пансион „Бијеле воде“ – Мраковица	ресторан и преноћиште	Угоститељски капацитети – ресторан, 130 мјеста, Смјештајни капацитети 9 соба са француским лежајем	<ul style="list-style-type: none"> Проширење смјештајних капацитета Проширење и обогаћивање понуде новим садржајима Добит је у бољем финасијском пословању
НВО и друге организације			
Друштво за заштиту природног наслеђа „Арбор Магна“ Бања Лука	Истраживање, евидентирање и заштита споменика природе, флоре, микофлоре и дендрофлоре	Стручни капацитети, велики број истакнутих стручњака из природних наука који дјелимично волонтерски раде и доприносе истраживању, евидентирању и заштити споменика природе, флоре, микофлоре и дендрофлоре. Активности овог удружења изражене су на овом подручју.	<ul style="list-style-type: none"> Сугестије, приједлози, идеје Научноистраживачки пројекти у парку и његовој околини. Уступање резултата истраживања са овог простора.

Интересне стране	Активности/Одговорности	Капацитети	Потенцијали
ЕСО-Удружење „Козара“ ПРИЈЕДОР	Унапређење стања животне средине на подручју општине Приједор	Еколошко друштво „Козара“ формирано је 2003. године као невладина организација на иницијативу броја интелектуалаца са циљем да допринесу бржем унапређењу заштите животне средине и развоју цивилног друштва. Друштво има одређене стручне капацитете и одређен број реализованих значајнијих пројекта, али ни један везан директно за национални парк „Козара“.	Сугестије, приједлози, идеје, затим едукација становништва, промоција еко-туризма у националном парку и његовој околини.
Ловачко удружење „Мраковица“ Приједор	Заштита ловне дивљачи Узгој дивљачи Одстрел	<ul style="list-style-type: none"> • Стручни капацитети, дугогодишњи искусни ловци, • Израђена ловачка инфраструктура, • Традиција лова и узгоја дивљачи • Спречавање криволова и мониторинг популације дивљачи на територији њеног дјеловања битне су активности овог удружења које има значајне ефекте и за сам парк. 	Представља значајан потенцијал туристичког развоја локалне заједнице иако се у парку убудуће неће проводити лов. Дуга традиција овог удружења у околини доприноси промоцији цјелог подручја и повећању степена препознатљивости у регији и шире.
Планинарско друштво Козара, Бања Лука	Невладина, непрофитабилна и аматерска спортска организација која окупља све људе који желе да се баве планинарским спортом.	Друштво је основано 1936. године под називом „Романија“ да би 1950. године било преименовано у „Козара“ и до данас наставило са радом у континуитету под садашњим именом. Друштво броји преко 300 чланова, а од тога је већина учествовала у разним акцијама и походима.	<ul style="list-style-type: none"> • Популаризација Козаре као планинарске дестинације • Омасовљавање манифестације „Поздрав прољећу“ коју организује на Козари
Планинарско-скијашки клуб „Љубијски рудар“, Приједор	Одржавање и уређење скијалишта са инфраструктуром Школа скијања Угоститељство	Газдује ски-стазом и комплетном инфраструктуром везаном за стазу у националном парку, Посједује ресторан „Ски-пас“ Последњих година биљеже се значајније инвестиције у стазу и пратећу инфраструктуру (ски-топови...)	Велики потенцијал овог удружења је могућност привлачења великог броја туриста у национални парк кроз правилно газдовање постојећим ресурсима, улагањем у модернизацију и квалитетном промоцијом капацитета, сугестијама, приједлозима, идејама, туристичким потенцијалима.
Ловачко удружење „Поткозарје“ Пискавица	Интегрална заштита, одржавање и побољшање квалитета станишта, животних услова и репродукције дивљачи у ловишту, Обнова аутохтоних и уношење нових врста дивљачи у ловиште, Изградња ловноузгојних и ловнотехничких објеката, те друге инфраструктуре у ловишту, Предузимање мјера за смањење штете коју почини дивљач,	Стручни капацитети, дугогодишњи искусни ловци, Израђена ловачка инфраструктура, Традиција лова и узгоја дивљачи Спречавање криволова и мониторинг популације дивљачи на територији њеног дјеловања битне су активности овог удружења које има значајне ефекте и за сам парк.	Представља значајан потенцијал туристичког развоја локалне заједнице. Иако се у парку убудуће неће проводити лов, дуга традиција овог удружења у околини доприноси промоцији цјелог подручја и повећању степена препознатљивости у регији и шире.

Интересне стране	Активности/Одговорности	Капацитети	Потенцијали
Планинарско друштво „Клековача“ Приједор	Промоција планинарења	<p>Основано 1953. године са циљем промовисања планинарског спорта у Приједору. Окупља љубитеље природе, симпатизере овог спорта, а као приоритет се поставља активирање што више младих чланова.</p> <p>Традиционално организују планинарску манифестацију „Поздрав прољећу“ на Козару у оквиру које се на Козари окупља преко хиљаду учесника – планинара.</p> <p>Организују сваке године акције чистења и уређења Мраковице.</p>	<p>Промоција планинарења.</p> <p>Промоција манифестације „Дани зиме“ на Козари (организује Туристичка организација општине Приједор)</p> <p>Организовање недељних излета на матичну планину Козару и акција на планине у региону.</p> <p>Афирмисање планинарског спорта у приједорској општини.</p>
Планинарско алпинистички и оријентациони клуб – ПАОК, Бања Лука	<p>Невладина, непрофитабилна и аматерска спортска организација која окупља све људе који желе да се баве планинарским спортом.</p> <p>Уређење планиранских и бицикличких стаза</p> <p>Пратеће планинарске инфраструктуре: путокази и пратећа сигнализација, инфо-табле.</p>	<p>Удружење око стотину активних чланова, искусних планинара који су походили и највеће свјетске врхове.</p> <p>Организују сваке године Козарски планинарски маратон који окупља преко хиљаду учесника – планинара</p> <p>Трасирали су и маркирали преко 200 km планинарских и бицикличких стаза преко цијеле планине Козаре, са пратећом инфраструктуром, (путокази и пратећа сигнализација за безбједно ходање на Козари, затим и 15 инфо-табли).</p> <p>Такође, ово удружење је у завршној фази изградње великог планинарског дома на Козари (Превији), а управља и постојећим капацитетима на овој планини. То је дом на три етаже, осим сутерена има приземље и поткровље, капацитета до 100 људи.</p>	<p>Велики потенцијали овог удружења огледају се великој активности коју има ово удружење на самој планини што доводи до промоције планине Козара и самог парка и повећања препознатљивости парка.</p> <p>Такође, велики потенцијал ово удружење показује и у изградњи и одржавању инфраструктуре ове планине.</p>
Спортско-планинарско-алпинистички клуб „Паук“, Приједор	<ol style="list-style-type: none"> 1.) љетни и зимски алпинизам, 2.) високогорско планинарење, 3.) оријентација дању и ноћу, 4.) исхрана у природи, 5.) биваковање у екстремним условима, 6.) прва помоћ унесрећенима на неприступачним мјестима, 7.) спелеологија, 8.) трекинг 9.) брдски бициклизам 10.) скијање и турно скијање 	<p>Основано 2003. године</p> <p>Окупља младе чланове</p>	<p>Развој планинарско-туристичке понуде (планинарење Гола планина, Клековача, Маглић)</p> <p>Промоција манифестације „Дани зиме“</p>

Интересне стране	Активности/Одговорности	Капацитети	Потенцијали
<p>Агенција за економски развој општине Приједор ПРЕДА</p>	<p>Промовисање предузетништва, подршка развоју малих и средњих предузећа, стварање услова за отварање нових радних мјеста и побољшање укупне економске ситуације на подручју општине Приједор</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Располаже значајним капацитетима - Познавање локалних услова и могућности развоја туризма - Млади чланови тима: 11 запослених 	<ul style="list-style-type: none"> - Израда развојних пројеката - Прибављање финансијских средстава за реализацију пројеката кроз сарадњу са међународним и домаћим институцијама и организацијама - Управљање пројектима - Умрежавање привредних субјеката и успостављање партнерства између приватног и јавног сектора - Организовање стручних семинара, - Израда промотивних материјала

**ПРИЛОГ 6: ПРОВЕДЕНА ТЕРЕНСКА ИСТРАЖИВАЊА, РАДИОНИЦЕ И
САСТАНЦИ**

РАДИОНИЦЕ

РАДИОНИЦА БР.	МЈЕСТО И ДАТУМ ОДРЖАВАЊА	ТЕМА
1.	Хотел „Монумент“, Мраковица, 08.04.2011.	План управљања за НП „Козара“
2.	Хотел „Монумент“, Мраковица 14.07.2011.год	Израда плана управљања за НП „Козара“
3.	Хотел „Монумент“, Мраковица, 22.05.2012.год.	Израда плана управљања за НП „Козара“

САСТАНЦИ

Р.БР.	МЈЕСТО И ДАТУМ ОДРЖАВАЊА	ТЕМА
1.	Просторије НП „Козара“, 28 – 29.03.2011. године	Досадашња искуства у пословању НП „Козара“, са акцентом на највећим проблемима и могућностима за унапређење пословања НП „Козара“
2.	Просторије Туристичке организације општине Приједор, 28 – 29.2012. године	Анализа активности туристичке организације које могу побољшати промоцију НП „Козара“
3.	Просторије Агенције за економски развој општине Приједор (ПРЕДА), 28 – 29.2012. године	Упознавање са активностима агенције и разматрање могућности да агенција кроз своје активности промовише национални парк.
4.	Министарство трговине и туризма Републике Српске, 13.04.2011.године	Управљање у заштићеним шумским подручјима са посебним освртом на развој туристичке дјелатности у националном парку (еко-, етно-, агро-, рурални таризам...).
5.	Јавно предузеће Шуме Републике Српске, 10.05. 2011.године	Прикупљање информација о шумскопривредним основама које је до сада радила ова институција за подручје парка, периоду њихове важности, проблемима и приликама са којима су се суочавали, о стању шума и другим питањима која су везана за израду планова управљања за НП „Козара“, заштићена подручја „Јањ“ и „Лом“ и ажурирање плана управљања за НП „Сутјеска“.
6.	Републички завод за заштиту културно-историјског и природног наслеђа Републике Српске, 13.05.2011. године	Прикупљање информација о броју и постојећем стању заштићених природних и културних вриједности парка, активностима завода на подручју парка (истраживања, конзервације, пројекти за обнову...).
7.	Просторије СО Приједор, 21.05.2012. године	План управљања за НП „Козара“

Р.БР.	МЈЕСТО И ДАТУМ ОДРЖАВАЊА	ТЕМА
8.	Туристичка организација општине Приједор, 21.05.2012. године	План управљања за НП „Козара“
9.	Министарство за просторно уређење грађевинарство и екологију Бања Лука, 21.05.2012. године	Планови управљања за НП „Козара“, заштићена подручја „Јањ“ и „Лом“ и ажурирање плана управљања за НП „Сутјеска“
10.	Завод за заштиту природе РС, 23.05.2012. године	Планови управљања за НП „Козара“, заштићена подручја „Јањ“ и „Лом“ и ажурирање плана управљања за НП „Сутјеска“
11.	Управа НП „Козара“, 23.05.2012. године	План управљања за НП „Козара“

ТЕРЕНСКА ИСТРАЖИВАЊА

Р.БР	МЈЕСТО И ДАТУМ	ДАТУМ
1.	Терен НП „Козара“	Март 2011. године
2.	Терен НП „Козара“	Јул 2011. године
3.	Терен НП „Козара“	Септембар 2012. године